Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Urška Fludernik

Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan

Magistrsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Urška Fludernik

Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo
Mentorica: doc. dr. Alenka Gril

Ljubljana, 2023

Zahvala

Hvala mentorici, doc. dr. Alenki Gril, za vso pomoč, podporo, odzivnost, strokovno vodenje in usmerjanje pri pisanju magistrskega dela.

Hvala vsem šolskim svetovalnim delavkam, staršema in otrokom, ki so se odzvali moji prošnji za sodelovanje v raziskavi ter z mano podelili svoje mnenje, izkušnje.

Anja in Katja, hvala tudi vama.

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Urška Fludernik

Naslov dela: Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Mentorica: doc. dr. Alenka Gril

Št. strani: 125 **Št. tabel:** 1 **Št. prilog:** 4 **Št. virov:** 72

Povzetek: V magistrskem delu raziskujem proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan, sodelovanje šolske svetovalne delavke z udeleženimi v procesu pomoči in podpore, kaj prispeva k učinkovitosti procesa, ovire šolskih svetovalnih delavk v procesu, znanje, izobraževanje šolskih svetovalnih delavk ter upoštevnost otrokovega glasu v samem procesu.

V teoretičnem delu najprej predstavim otroke s posebnimi potrebami s poudarkom na skupini otrok, ki so dolgotrajno bolni, nato pišem o šolski svetovalni službi, o procesu pomoči in podpore šolske svetovalne službe, o sodelovanju z udeleženimi v procesu, o znanju, izobrazbi šolskih svetovalnih delavk, poglavje pa zaključim z otrokovim glasom v procesu. Empirični del je potekal z izvedbo kvalitativne raziskave, ki sem jo zasnovala kot študijo primera ene izmed osnovnih šol v Sloveniji. Informacije sem pridobila s pomočjo neslučajnostnega vzorca, preko delno standardiziranih intervjujev s štirimi šolskimi svetovalnimi delavkami, s štirimi otroki, ki so dolgotrajno bolni, in z dvema staršema otrok. V raziskavi sem ugotovila, da se vzpostavljanje delovnega odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom prične s prejeto odločbo zavoda za šolstvo in preko staršev, vzpostavitev odnosa svetovalne delavke z otrokom pa poteka različno, pri tem uporabljajo tudi koncepte socialnega dela. Šolska svetovalna delavka pri delu z otroki, ki so dolgotrajno bolni, uporablja različne metode, sodeluje z vsemi udeleženimi v procesu pomoči in podpore, poleg tega pa v proces aktivno vključuje otroka. Oblika pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, je odvisna od vsebine odločbe oziroma strokovnega mnenja, prevladujejo pa učna pomoč strokovnega delavca, dodatna strokovna pomoč, svetovalna storitev, prilagoditve pri ocenjevanju, prilagoditve pri prehrani, otrok ima na voljo pripomočke ter možnost stalnega ali začasnega spremljevalca. Otrokov glas je upoštevan s strani šolske svetovalne službe, s strani učiteljev pa je upoštevan v večini. Šolska svetovalna delavka, poleg sodelovanja z otrokom, sodeluje še z učitelji, s starši, z vodstvom, s timom in z zunanjimi institucijami. K učinkovitosti v procesu podpore in pomoči prispeva opremljenost strokovnih delavcev z znanjem in informacijami, spodbujanje, motiviranje, sprotno preverjanje situacije otrok, uporaba konceptov socialnega dela, vzpostavljen odnos strokovnih delavcev z otrokom, sodelovanje med vsemi udeleženimi. Ovire v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, so udeleženi v procesu in šolski sistem, reševanje ovir pa šolske svetovalne delavke rešujejo na način iskanja rešitev v timu, vključitve, upoštevanja osebe, ki ima drugačno mnenje, pa tudi z opolnomočenjem same sebe, z dorečenostjo in vztrajnim iskanjem načinov. Šolska svetovalna delavka ima širok spekter znanj, znanje pa pridobi v času študija na fakulteti in študijski praksi. Svetovalne delavke pa si še želijo in imajo potrebo po dodatnem izobraževanju, pri tem pa je poudarek na izobraževanju šolskih delavcev o specifičnih boleznih. Šolska svetovalna delavka izkazuje skrb za otroka iz zdravstvenega in šolskega stališča, vrednost odnosa med njima pa je velika; otrok se ob šolski svetovalni delavki počuti sproščeno, varno, sprejeto, podprto, srečanj se rad udeležuje. Otrok ima z učitelji v večini dober odnos, med vrstniki pa se počuti sprejeto ter ima dobre in zdrave odnose. Starši otrok, ki so dolgotrajno bolni, z učitelji sodelujejo, z njimi redno komunicirajo, največ sodelujejo z razredničarko

otroka, starši pa imajo ob sodelovanju z učitelji tako pozitivne kakor tudi negativne izkušnje. Starš z vodstvom sodeluje posredno, glede večjih stvari in ob napotitvi tretje osebe.

Ključne besede: otroci, ki imajo posebne potrebe, otroci, ki so dolgotrajno bolni, šolska svetovalna služba, sodelovanje z udeleženimi v procesu pomoči in podpore, glas otroka

MASTER'S THESIS INFORMATION

Name and Surname: Urška Fludernik

Title of the Master's Thesis: The process of help and support in school counselling for children with long-term health conditions

Mentor: doc. dr. Alenka Gril

City: Ljubljana

Year: 2023

Nr. of Pages: 125 **Nr. of Tables:** 1 **Nr. of Attachments:** 4 **Nr. of Sources:** 72

Abstract: The master's thesis researches the process of help and support of the school counselling service to a child with a chronic illness, cooperation of the school counselling service with those involved in the process of help and support, what contributes to the effectiveness of the process, school counsellors' obstacles in the process, knowledge, education of the school counsellors and consideration of the child's voice in the process itself.

The theoretical part begins by introducing children with special needs, especially those who are chronically ill. It continues with the school counselling service and presents the process of help and support of the school counsellors, cooperation with those involved in the process and knowledge and education of the school counsellors. The chapter concludes with the child's voice in the process. The empirical part deals with qualitative research that was designed as a study of a case in one of the Slovenian primary schools. The information was gathered through a non-random sample, partly standardized interviews with four school counsellors, four children with chronic health conditions and two of the children's parents. The research establishes that the working relationship between the school counsellor and the child is initially introduced with a received placement order from the education authority and through the parents. The establishment of the relationship between the counsellor and the child is different and some concepts from social work are also used in the process. A school counsellor that works with children with chronic illnesses uses different methods and cooperates with everyone involved in the process of help and support and actively includes the child as well. The manner of helping the child depends on the contents of the order, i.e. experts' opinion, the most common being receiving learning aid from professional workers, additional professional help, counselling service, grading adjustments, food adjustments, learning aids and the option of a temporary or a permanent companion. The child's voice is considered by the school counselling office, and in majority by the teachers. The school counsellor, among cooperation with the child, also collaborates with teachers, parents, school management, team of social workers and external institutions. The level of knowledge and information of professional workers, encouragement, motivation, regular assessment of a child's situation, use of social work concepts, established relationship between professional workers and the child, and collaboration of the participants all contribute to the effectiveness of the process of help and support. The obstacles in the process of help and support of a child with a long-term illness are the people involved in the process and the school system. School counsellors deal with said obstacles by looking for solutions inside their team, inclusion, considering different opinions and self-empowerment, consistency and persistent search for solutions. The school counsellor possesses a wide spectre of knowledge which is gained during their faculty studies and school practice. The counsellors wish and feel it is necessary to educate themselves and other school workers additionally, particularly about specific illnesses. The school counsellor cares for the child from the health and school's perspective; the value of their rapport is great – the child

feels relaxed, safe, accepted, supported and likes to participate in meetings. The child has a good relationship with the majority of the teachers, feels accepted and has a positive and healthy relationship with their peers. The parents of children who are chronically ill cooperate and communicate with the teachers regularly, especially with the class teacher. The parents have positive and negative experiences with the teachers. A parent collaborates with the school management indirectly regarding more serious matters and via external referral.

Key words: children with special needs, children with chronic health conditions, school counselling, cooperation with participants in the process of help and support, a child's voice

Kazalo vsebine

1. UVOD 1
2. TEORETIČNI DEL 3
   2.1. Otroci s posebnimi potrebami 3
   2.2. Otroci, ki so dolgotrajno bolni 4
      2.2.1. Opredelitev 5
      2.2.2. Značilnosti 5
      2.2.3. Pogostost 5
      2.2.4. Predlagani načini dela 6
   2.3. Šolska svetovalna služba 9
   2.4. Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan 14
      2.4.1. Vzpostavljanje delovnega odnosa v procesu podpore in pomoči 14
      2.4.2. Izvirni delovni projekt pomoči 17
      2.4.3. Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi, učitelji 19
      2.4.4. Sodelovanje s starši 22
      2.4.5. Sodelovanje z zunanjimi institucijami 26
   2.5. Izobrazba, znanje in veščine svetovalne delavke, delavca 28
   2.6. Otrokov glas v procesu podpore in pomoči 31
3. FORMULACIJA PROBLEMA 35
   3.1. Raziskovalna vprašanja 35
4. METODOLOGIJA 37
   4.1. Vrsta raziskave 37
   4.2. Merski instrument 37
   4.3. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec 38
   4.4. Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva 38
   4.5. Obdelava in analiza gradiva 39
5. REZULTATI 40
   5.1. Vzpostavljanje delovnega odnosa šolske svetovalne delavke z otrokom 40
      5.1.1. Začetek sodelovanja 40
      5.1.2. Vzpostavitev odnosa 40
      5.1.3. Koncepti socialnega dela 41
   5.2. Metoda dela šolske svetovalne delavke 41
      5.2.1. Različni pristopi 41
      5.2.2. Sodelovanje z vsemi udeleženimi 41

5.2.3. Pogovor z otrokom ... 41
5.2.4. Humor ... 42
5.2.5. Igra ... 42
5.2.6. Spodbujanje in usmerjanje otroka ... 42
5.2.7. Ohranjanje odnosa ... 42
5.3. Oblika pomoči ... 42
5.3.1. Vsebina odločbe, strokovnega mnenja ... 43
5.3.2. Učna pomoč ... 43
5.3.3. Nudenje pomoči tretjega strokovnega delavca ... 43
5.3.4. Dodatna strokovna pomoč ... 44
5.3.5. Prilagoditve pri ocenjevanju ... 44
5.3.6. Prilagoditve pri prehrani ... 44
5.3.7. Pripomočki ... 45
5.3.8. Spremljevalec/-ka ... 45
5.4. Glas otroka ... 45
5.4.1. Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke ... 45
5.4.2. Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev ... 46
5.4.3. Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev ... 47
5.5. Sodelovanje šolske svetovalne službe s starši ... 47
5.5.1. Posvetovalni del, predaja informacij ... 47
5.5.2. Zmanjševanje stiske staršem ... 47
5.5.3. Izkušnje ... 48
5.5.4. Srečanja ... 48
5.5.5. Kontakt ... 48
5.6. Sodelovanje šolske svetovalne službe z ostalimi zaposlenimi ... 49
5.6.1. Sodelovanje z učitelji ... 49
5.6.2. Sodelovanje z ravnateljico ... 49
5.6.3. Tim ... 49
5.7. Sodelovanje šolske svetovalne službe z zunanjimi institucijami ... 50
5.7.1. Oblike, načini sodelovanja ... 50
5.7.2. Institucije ... 51
5.8. Učinkovitost procesa pomoči in podpore otroku ... 51
5.8.1. Vzpostavljen odnos z otrokom ... 51
5.8.2. Motiviranost ... 51
5.8.3. Uporaba konceptov socialnega dela ... 52

5.8.4. Preverjanje 52
5.8.5. Spodbujanje 52
5.8.6. Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem 52
5.8.7. Prilagoditve 52
5.8.8. Sodelovanje s šolsko svetovalno delavko 52
5.8.9. Sodelovanje s starši 53
5.8.10. Sodelovanje z učitelji 53
5.8.11. Sodelovanje vseh udeleženih 53
5.9. Ovire v procesu pomoči in podpore 53
5.9.1. Udeleženi v procesu 53
5.9.2. Otrok 54
5.9.3. Starši 54
5.9.4. Učitelji 54
5.9.5. Vodstvo 54
5.9.6. Šolski sistem 54
5.9.7. Reševanje ovire, konflikta 55
5.10. Znanje strokovnih delavcev 55
5.10.1. Veliko znanja 55
5.10.2. Izkušnje 55
5.10.3. Fakulteta 55
5.10.4. Prostovoljstvo 56
5.10.5. Prejeto znanje od staršev 56
5.10.6. Prejeto znanje od drugih strokovnih delavcev 56
5.10.7. Nezadostno znanje svetovalne delavke 56
5.10.8. Nezadostno znanje učiteljev 56
5.11. Izobraževanje 57
5.11.1. Želja ali potreba po dodatnem izobraževanju 57
5.11.2. Tečaj prve pomoči 57
5.11.3. Izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe 57
5.12. Medosebni odnosi otroka na šoli 58
5.12.1. Odnos med otrokom in svetovalno delavko 58
5.12.2. Odnos med otrokom in učitelji 59
5.12.3. Medvrstniški odnosi 59
5.13. Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi 59
5.13.1. Sodelovanje staršev z učitelji 59

5.13.2. Sodelovanje staršev z vodstvom 60
6. RAZPRAVA 61
7. SKLEPI 78
8. PREDLOGI 83
9. VIRI IN LITERATURA 84
10. PRILOGE 91
10.1. Smernice za intervjuje 91
10.2. Transkripcije intervjujev s sodelujočimi 92
10.3. Primeri odprtega kodiranja 110
10.4. Osno kodiranje 119

Kazalo tabel

Tabela 1: Opis vloge sodelujočih 38

1. UVOD

V magistrskem delu obravnavam proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami vključuje tudi dolgotrajno bolne otroke (ZUOPP-1, 2011), ki imajo odločbo o usmeritvi, v kateri so opredeljene tudi prilagoditve, ki jih v šoli potrebuje (npr. dodatna strokovna pomoč, ki se izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev oziroma ovir, učna pomoč in svetovalna storitev) (GOV, 2022). Svetovalna služba obsega delo z otrokom, s starši, sodelovanje s šolo in z zunanjimi institucijami. Temeljni cilj šolske svetovalne službe je sodelovati pri vzpostavljanju in vzdrževanju pogojev za optimalni razvoj vsakega učenca na šoli (Čačinovič idr., 2008). Najbolj se bom posvetila temu, kako poteka proces pomoči in podpore med šolsko svetovalno delavko, delavcem in otrokom, ki je dolgotrajno bolan, kako poteka sodelovanje šolske svetovalne službe z ostalimi zaposlenimi, učitelji, s starši in z zunanjimi institucijami. Pomembno je, da vsakemu posameznemu otroku omogočimo, da napreduje po svojih najboljših močeh, za vsakega oblikujemo individualiziran program, saj je vsak človek individuum zase, sodelujoči pa mu pri tem pomagajo, ga spodbujajo (Nojič, 2006, v Založnik, 2006). Šolska svetovalna služba se na podlagi svojega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa na strokovno avtonomen način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v procesu pomoči in podpore (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Svetovalna delavka, delavec mora imeti specifična znanja, veščine za delo z različnimi skupinami otrok (Gregorčič Mrvar, 2013), zato me bo zanimala tudi izobrazba, znanje šolskih svetovalnih delavk, delavcev za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan. Poseben del bom namenila otrokovemu glasu, saj se mi zdi, da je otrokova vključenost in upoštevnost nepogrešljiva v samem procesu pomoči in podpore. Otrokov glas je ključnega pomena v procesu pomoči in podpore, otroku je potrebno prisluhniti, raziskovati njegov svet, izhajati iz njega, saj si niti dva otroka nista enaka. Potrebno je delati skupaj z otrokom in ne namesto njega. Otrok ima pravico do svobodnega izražanja mnenja v vseh zadevah v zvezi z njim, izobraževanje otrok pa mora biti usmerjeno k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnostih, h krepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načel (KOP, 1989).

Za temo magistrskega dela sem se odločila zaradi osebnih motivov in dilem. V šolski svetovalni službi lahko deluje tudi socialna delavka, menim pa, da se na Fakulteti za socialno delo premalo posvečamo tej tematiki, in sicer vlogi šolske svetovalne delavke pri delu z otroki, ki imajo

posebne potrebe, katere so njene naloge, kako pravzaprav poteka proces podpore in pomoči otroku; premalo pozornosti namenimo tudi temam, ki se tičejo otrok, ki imajo posebne potrebe. Sama se zavzemam za otrokov glas, menim, da je le-ta nepogrešljiv, vendar velikokrat spregledan, zato mi je bilo ključnega pomena v nalogo vključiti tudi to.

2. TEORETIČNI DEL

2.1. Otroci s posebnimi potrebami

Otroci lahko zaradi svojih telesnih, čustvenih, vedenjskih ali drugih težav potrebujejo v življenju različne prilagoditve, to pa velja tudi v vzgoji in izobraževanju. Glede na težavo, motnjo ali potrebo se otroku omogočijo načini vzgoje in izobraževanja, ki bodo zagotavljali možnost pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2011) pravi, da so otroci s posebnimi potrebami (OPP): otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

Za otroke in mladostnike, ki potrebujejo več prilagoditev in pomoči, kot jim jih lahko nudi šola, pa se uporablja Zakon o usmerjanju OPP (ZUOPP-1, 2011). Na podlagi tega zakona se ureja usmerjanje otrok s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami in določa načine vzgoje in izobraževanja teh otrok (ZUOPP-1, 2011).

Glede na prilagoditve programov otrokovim primanjkljajem Zakon o usmerjenju OPP (ZUOPP-1, 2011) našteva naslednje programe: program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo, prilagojen program za predšolske otroke, vzgojno-izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, prilagojen program vzgoje in izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom, prilagojen program vzgoje in izobraževanja z nižjim izobrazbenim standardom, posebni program vzgoje in izobraževanja za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in drugi posebni programi in vzgojni programi.

Ti programi morajo OPP zagotavljati možnosti pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda, kot ga zagotavljajo izobraževalni programi osnovnošolskega, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja (ZUOPP.1, 2011, 6. člen).

Tako ZUOPP-1 (2011), 7. člen določa, da se OPP v prilagojenih programih z dodatno strokovno pomočjo glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja (ovire/motnje) lahko prilagodi:

- organizacija pouka,
- način preverjanja in ocenjevanja znanja,
- napredovanje,
- časovna razporeditev pouka,
- zagotovi dodatna strokovna pomoč.

Dodatna strokovna pomoč se izvaja za otroke s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, izjemoma pa tudi v drugih programih vzgoje in izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami, izvaja pa se lahko kot pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj, kot svetovalna storitev ali učna pomoč. Učna pomoč se izvaja samo v osnovni šoli ter v programih nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, v primeru dolgotrajne bolezni, zaradi katere je bil otrok odsoten od pouka dva meseca ali več, pa tudi v drugih programih srednjega izobraževanja (ZUOPP, 2011, 8. člen).

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na ciljih in načelih, določenih v zakonih za posamezno področje vzgoje in izobraževanja, in na naslednjih ciljih in načelih: zagotavljanje največje koristi otroka, celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja, enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnih potreb otrok, vključevanja staršev, posvojiteljev, rejnikov in skrbnikov v postopek usmerjanja in oblike pomoči, individualiziranega pristopa, interdisciplinarnosti, ohranjanja ravnotežja med različnimi področji otrokovega telesnega in duševnega razvoja, čimprejšnje usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja, takojšnje in kontinuirane podpore in strokovne pomoči v programih vzgoje in izobraževanja, vertikalne prehodnosti in povezanosti programov, organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja in zagotavljanja ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka (ZUOPP-1, 2011).

2.2. Otroci, ki so dolgotrajno bolni

V tem poglavju bom opredelila otroke, ki so dolgotrajno bolni, opisala njihove značilnosti ter predstavila predlagane načine dela in prilagoditve pri šolskem delu, ki otroku zagotavljajo možnost pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda.

2.2.1. Opredelitev

Otroke, ki so dolgotrajno bolni, umeščamo v skupino otrok s posebnimi potrebami. Učence, ki so dolgotrajno bolni, se usmerja v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo (ZUOPP-1, 2011). Pri tem gre za prilagojeno organizacijo in predmetnik, prilagojen način izvajanja in zagotavljanja dodatne individualne strokovne pomoči (Žerovnik, 2004).

Učenci, ki so dolgotrajno bolni, so otroci z dolgotrajnimi oziroma kroničnimi motnjami ter boleznimi, ki jih ovirajo pri šolskem delu. Dolgotrajna bolezen je tista, ki ne izzveni v treh mesecih, mednje pa štejemo nevrološke bolezni (npr. epilepsija), avtoimune motnje, motnje prehranjevanja (npr. anoreksija, bulimija, kompulzivno prenajedanje), kardiološke, alergološke, onkološke in vse druge bolezni, zaradi katerih učenec pogosto izostaja od pouka ali je celo hospitaliziran (Kesič Dimic, 2010).

2.2.2. Značilnosti

Otroci, ki so dolgotrajno bolni, imajo pogosto telesne, kognitivne in/ali čustvene težave, kot so utrujenost, bolečine, težave z ravnotežjem, imajo mišične krče, nevrološke težave, težave pri uravnavanju čustev, izgubo spomina, težave pri opravljanju več nalog, epizode depresije, tesnobe, panike itn. (Mishra in Ahad, 2017). Ti otroci se pogosto slabo počutijo, so šibki in utrujeni, deležni so veliko prepovedi, omejitev in odrekanj. Zaradi terapij, zdravil in posegov lahko nastanejo tudi spremembe v vedenju, spremenijo se lahko tudi telesni znaki, kar je lahko precej neprijetno za otroka in načenja njegovo samopodobo. Zaradi potrebe po počitku so takšni otroci izolirani od svojih vrstnikov, zanimivega vrveža ipd. (Kesič Dimic, 2010).

Otrok, ki v bolnišnici vzdržuje stik s svojimi vrstniki, se počuti bolje sprejetega, ko se vrne nazaj v šolo (razrednik lahko npr. spodbuja otrokove sošolce k pisanju pisem in obiskom). Pomembno je tudi, da se s starši vzpostavi sodelovalen odnos, se jim nudi opora in pomoč (Kesič Dimic, 2010).

2.2.3. Pogostost

Število otrok s posebnimi potrebami narašča. Učencev s posebnimi potrebami v osnovnih šolah v Sloveniji, s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo, je bilo v šolskem letu 2021/22 14.829, od tega je bilo 1365 otrok, ki so dolgotrajno bolni (GOV, b. d.).

2.2.4. Predlagani načini dela

Prilagoditve za dolgotrajno bolnega otroka so zelo različne. Najpomembneje je, da zaradi določenih terapij z zdravili, ki morda upočasnijo otrokovo delovanje, vedno podaljšamo čas za reševanje nalog, pred ocenjevanjem znanja pa otroka bodrimo in sprostimo (Kesič Dimic, 2010).

Priporočljivo je, da je učitelj predvsem dobro strokovno usposobljen ter fleksibilen v iskanju novih specifičnih znanj. Učitelj, ki poučuje otroka, ki je dolgotrajno bolan, mora biti seznanjen z naravo otrokove bolezni, saj so od nje in načinov zdravljenja odvisne vse posebne prilagoditve in posebnosti pri poučevanju. Najpomembneje je, da učitelj upošteva, da ima morda otrok zaradi morebitnih zdravil slabšo koncentracijo, da morda potrebuje pri posameznih nalogah in dejavnostih zato več časa, da morda potrebuje med uro hrano oziroma tekočino, da potrebuje gibanje ipd. Vse to je odvisno od posamezne bolezni, zato naj bodo podrobnosti opredeljene v individualnem načrtu, poglavitno pa je, da ima učitelj otroka, ki je dolgotrajno bolan, na očeh, da lahko opazi, ali otrok sledi delu in je dejaven ali pa zgolj pasivno sedi pri uri. Potrebno je namreč upoštevati otrokovo bolezen, ki pogostokrat zavira tempo dela. Samo učno-vzgojno delo za otroka, ki je dolgotrajno bolan, je potrebno načrtovati tako, da bo usmerjeno predvsem na doseganje temeljnih učnih ciljev oziroma na usvajanje temeljnih znanj in veščin. Tako bo tudi otrok kljub svoji bolezni zmogel uspešno nadaljevati svoje šolanje in ga tudi uspešno zaključiti. Dodatno strokovno pomoč izvaja strokovni delavec, določen z odločbo o usmeritvi (Bečan, Klinc, Čuk, 2003).

Otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima zaradi svoje bolezni veliko stisk in strahov, ki jih sam ne zmore razrešiti. Zato je potrebno, da mu pri tem pomaga svetovalni delavec šolske svetovalne službe. Otrok naj ima možnost, da se v vsakem trenutku lahko obrne na svetovalnega delavca, pa tudi svetovalni delavec naj otroka spremlja. Ravnatelj v skladu z zakonom imenuje strokovno skupino za pripravo in izvajanje individualiziranega programa. Zagotoviti mora ustrezne kadrovske in materialne pogoje, ki so potrebni pri delu z otrokom, ki je dolgotrajno bolan (Bečan, Klinc, Čuk, 2003).

Nekateri otroci, ki so dolgotrajno bolni, takoj po vrnitvi iz bolnišnice in bolnišnične šole še ne morejo zdržati pri celotnem pouku, zato naj bo takemu otroku omogočeno postopno obiskovanje pouka. Upoštevati je potrebno tudi, da je zaradi bolezni oziroma načinov zdravljenja otrok pogosto odsoten (npr. zaradi kontrolnih pregledov, posebnih postopkov zdravljenja), zato je potrebno te odsotnosti upoštevati pri celotnem ritmu učno-vzgojnega dela.

Na šoli naj se otroku smiselno svetuje, katere izbirne predmete naj izbere glede na omejitve, ki mu jih postavlja bolezen. Ker se bolnišnično šolsko delo odvija individualno oziroma v manjših skupinah, da je lahko do največje možne mere individualizirano, se lahko zgodi, da bo imel učenec po vrnitvi v svojo šolo težave (ne bo zmogel slediti tempu dela v oddelku, težko se bo vključil v skupino) (Bečan, Klinc, Čuk, 2003).

Potrebno mu je pomagati in zaradi specifičnosti obolenja posameznega otroka je potrebno včasih prilagoditi tudi delo pri posameznem predmetu in pri posameznih drugih šolskih dejavnostih (športni, naravoslovni, tehniški dnevi, ekskurzije, šola v naravi, tabori). Teh dejavnosti naj otroci, ki so dolgotrajno bolni, praviloma udeležujejo, morebitne konkretne omejitve oziroma prilagoditve so povezane s specifiko otrokovega obolenja oziroma bolezni, zato naj se matična šola o tem posvetuje z bolnišničnim učiteljem. Takim otrokom je potrebno zagotoviti dodatno spremstvo, če je le-to potrebno (prostovoljci, starši). Zaradi večkratnih, krajših odsotnosti (pregledi, postopki zdravljenja) dolgotrajno bolni učenec pogosto ni deležen učiteljeve razlage, pojasnil, usmeritev, zato mu je vse to potrebno omogočiti, bodisi v obliki dopolnilnega pouka bodisi v obliki individualne učne pomoči. Potrebno je zagotoviti vire in določiti izvajalce te dodatne pomoči; ne sme pa to biti prepuščeno le dobri volji posameznega učitelja. Do te dodatne učne pomoči ima otrok, ki je dolgotrajno bolan, pravico, določitev obsega in trajanja pa naj bo v pristojnosti komisije za usmerjanje. Dodatno strokovno pomoč izvaja strokovni delavec, določen z odločbo o usmeritvi (Bečan, Klinc, Čuk, 2003).

Pri preverjanju in ocenjevanju je potrebno upoštevati otrokovo zdravstveno stanje in njegove psihofizične sposobnosti. Preverjanje in ocenjevanje naj bo sprotno, napovedano in izvedeno tako, da na učenca ne deluje obremenilno, učitelj pa naj bo seznanjen, če otrok uživa zdravila, ki zmanjšajo koncentracijo in nasploh upočasnjujejo ritem dela. To je potrebno upoštevati tudi pri preverjanju in ocenjevanju, tako da zagotovimo preverjanje in ocenjevanje manjših sklopov, podaljšan čas preverjanja ali odložitev preverjanja (npr. če ima učenec kontrolni pregled, če se vrne po daljši odsotnosti). Zaradi narave otrokove bolezni oziroma obolenja je preverjanje lahko zgolj ustno ali zgolj pisno. Otroci, ki so dolgotrajno bolni, so upravičeni do prilagojenega opravljanja zunanjega preverjanja znanja in nacionalnih preizkusov znanja. Nekaterim otrokom, ki jim je dolgotrajna bolezen povzročila tudi gibalno oviranost, je potrebno pouk organizirati tako, da njihove težave ne bodo onemogočale oziroma preprečevale šolskega dela; sicer je priporočljivo, da je matična učilnica takega otroka v pritličju šole, da se, kolikor je mogoče, zmanjša število selitev iz učilnice v učilnico oziroma naj se takemu otroku omogoči

zamenjavo učilnice pred odmori. Posebni didaktični pripomočki pri pouku z otroki, ki so dolgotrajno bolni, niso potrebni (Bečan, Klinc, Čuk, 2003).

Zaradi pogostih izostankov jim moramo omogočiti nemoteno pridobivanje zapiskov obravnavane snovi (najlažje s fotokopijo zapiskov sošolcev). Ob dlje časa trajajoči hospitalizaciji učenec obiskuje bolnišnično šolo, katere namen je, da učenec ne prekinja svojega šolskega dela, se preko bolnišnične vključuje v svojo matično šolo, zato morata biti ti dve v stalnem stiku (Kesič Dimic, 2010).

Šola pogosto spremeni vrstni red vzgojno-izobraževalnega hierarhičnega zaporedja za učence, ki imajo različne učne težave zaradi kroničnega obolenja ali so občutljivejši na področju duševnega zdravja, in sicer najprej socializacija, potem ohranjanje duševnega zdravja in nato pridobivanje znanja. Šole se morajo zavzeti za otrokovo zdravje in omogočiti zdrav osebnostni razvoj (Žerovnik, 2004).

Sina (b. d.) piše o sedmih strategijah, ki naj bi otroku, ki je dolgotrajno bolan, ustvarile učinkovit izobraževalni načrt. Sina piše, da strokovni delavci:

- se poučijo o otrokovi bolezni;
- ustvarijo ekipo v šoli (za odgovor na potrebe otroka je potreben celovit, usklajen in sistematičen pristop šolskih svetovalnih delavcev, učiteljev, ostalih zaposlenih);
- z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, ravnajo enako kot z vsemi učenci (pomembno je, da se do njega vedejo tako, da imajo do njega visoka pričakovanja, mu pomagajo zgraditi samozavest in utrdijo dejstvo, da lahko doseže veliko stvari);
- ustvari pozitivno kulturo (potrebno je prepoznati dosežke na številnih področjih, otroke spodbujati, povabiti člane skupnosti, poiskati načine za prilagoditev šolskega okolja potrebam otroka);
- sodelujejo z organizacijami;
- sodelujejo s starši (starši lahko s strokovnimi delavci delijo svoje izkušnje, mu predstavijo svojega otroka).

Otroku, ki je dolgotrajno bolan, lahko do uspeha učinkovito pomaga šolsko strokovno osebje, s tem, da se poučijo, spoznajo zakone in programe, ki ščitijo otroka, ki je dolgotrajno bolan; mu zagotavljajo pravico do enakopravnega izobraževanja; otroku, ki je dolgotrajno bolan, se zagotavlja akademska, socialna in zdravstvena podpora; potrebno je prejeti informacije od staršev, ostalih šolskih delavcev, zunanjih institucij (npr. bolnišnica), kako bolezen vpliva na otroka; potrebno je sodelovanje z vsemi udeleženimi; oblikovanje načrta, izvirnega projekta

pomoči z vsemi udeleženimi; potrebna so redna srečanja s starši; vzpostavi se sprejemanje s strani vrstnikov; ključno pa je tudi, da se redno spremlja otrokov napredek in koraki v procesu podpore in pomoči (Helping Students with Chronic Illnesses Succeed in school, Project Pencil, b.d.).

Otroku, ki je dolgotrajno bolan, se lahko dodeli začasni spremljevalec, in sicer za pomoč pri vključevanju v posamezne dejavnosti vzgojno-izobraževalnega programa v času izvajanja obveznega in razširjenega programa osnovne šole (9. člen, Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 88/13 in 108/21), 2013).

2.3. Šolska svetovalna služba

V šoli deluje svetovalna služba, ki svetuje otrokom, učencem, učiteljem in staršem. Svetovalna služba sodeluje z vzgojitelji, učitelji in vodstvom šole pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji razvoja šole in opravljanju vzgojno-izobraževalnega dela ter opravlja poklicno svetovanje. Svetovalna služba sodeluje pri pripravi in izvedbi individualiziranih programov za otroke s posebnimi potrebami, delo svetovalne službe pa opravljajo svetovalni delavci, ki so psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni pedagogi in defektologi (ZOFVI, 67. člen, 2017).

V Pravilniku o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja 11. člen zapoveduje, da se osebni podatki o učencih, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje, zbirajo na podlagi 4. točke prvega odstavka 95. člena Zakona o osnovni šoli, svetovalna služba. Osebni podatki, ki jih zbira svetovalna služba, so določeni v šestem odstavku 95. člena Zakona o osnovni šoli in se vodijo v osebnih mapah učencev. Svetovalna služba začne voditi osebno mapo učenca, ki potrebuje pomoč oz. svetovanje tedaj, ko prične voditi postopek nudenja strokovne pomoči učencu. Svetovalna služba začne s postopkom pomoči oziroma svetovanja na podlagi predhodno pridobljenega pisnega soglasja staršev, razen v primeru, ko je učenec v družini ogrožen in ga je potrebno zavarovati; starši lahko soglasje kadarkoli pisno prekličejo, če pa med postopkom svetovanja oziroma nudenja pomoči pride do spremenjenih okoliščin, ki vplivajo na vsebino soglasja, se na predlog svetovalne službe soglasje dopolni. Če pa svetovalna služba začne voditi postopek nudenja pomoči oziroma svetovanja brez soglasja staršev oziroma nadaljuje s postopkom tudi po preklicu soglasja, mora v dokumentaciji to zabeležiti in pisno utemeljiti svojo oceno o dejanski ogroženosti otroka v družini in priložiti dokazila (12. in 13. člen). S strokovno interpretiranimi podatki iz zbirke podatkov sme svetovalni delavec seznaniti strokovne delavce in tudi vse osebe, ki poučujejo

oziroma delajo z učencem, če je to potrebno za njihovo delo z učencem in za dosego namena postopka nudenja pomoči oziroma svetovanja oziroma sodelujejo pri izvajanju individualiziranega programa za otroke s posebnimi potrebami. Prav tako pa svetovalni delavec s podatki seznani tudi ravnatelja, kadar je to potrebno za izvajanje njegove funkcije oziroma opravljanje njegovih nalog (14. člen). V 23. členu piše, da se v svetovalni službi hranijo osebne mape učencev, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje, dokumentacija v zvezi s postopki ugotavljanja pripravljenosti otroka za vstop šolo, dokumentacija, povezana z uveljavljanjem posameznih pravic, dokumentacija, povezana s poklicnim svetovanjem učencem in dokumentacija o učencih s posebnimi potrebami. V zvezi s postopki usmerjanja učencev s posebnimi potrebami se v svetovalni službi hranijo strokovna mnenja, odločbe o usmeritvi učencev, individualizirani programi, poročila šole o učencih, izpolnjeni obrazci za uvedbo postopka in ostala dokumentacija, pridobljena od drugih institucij. Dokumentacija mora biti shranjena na ustrezno zavarovanem mestu (Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Uradni list RS, št. 80/04 in 76/08) (2004).

Šolska svetovalna služba predstavlja posebno mesto v šoli, kjer se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženimi v šoli. Temeljne funkcije šolske svetovalne službe so svetovanje, posvetovanje in koordinacija, poleg tega pa se prek svetovalnega odnosa vključujejo tudi procesi dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude. Skozi omenjene procese svetovalna služba v šoli nagovarja otroke, njihove starše, učitelje in vodstvo šole ter po potrebi tudi strokovne sodelavce zunaj šole. Zelo pomembno je, da je svetovalna služba v šoli vsem udeležencem enako dostopna in da je hkrati ta dostopnost tudi vsem dovolj dobro razvidna (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Svetovalna služba v šoli opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v šoli za šolo. Svetovalna služba se vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj v šoli preko treh osnovnih, med seboj povezanih in pogosto prepletenih vrst dejavnosti svetovalne službe. To so dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije. Svetovalna služba preko teh treh osnovnih vrst dejavnosti pomaga vsem možnim udeležencem v šoli in z njimi sodeluje na področjih vsakdanjega življenja in dela: učenja in poučevanja, šolske kulture, vzgoje, klime in reda, telesnega, osebnega (spoznavnega, čustvenega in socialnega razvoja, šolanja in poklicne orientacije) ter na področju socialno-ekonomskih stisk. Svetovalna služba v šoli pomaga in sodeluje z osnovnim namenom, da bi bili vsi posamezni udeleženci v šoli in vzgojno-izobraževalna ustanova kot celota čimbolj uspešni pri uresničevanju temeljnega in v tem okviru vseh drugih sistemsko zastavljenih

splošnih in posebnih vzgojno-izobraževalnih ciljev (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Šolska svetovalna služba lahko pomembno pripomore k spreminjanju šolske klime v sodelovalno, za ta namen pa poznajo šolski svetovalni delavci vrsto strategij. Šolska svetovalna služba ima poleg uresničevanja razvojnih nalog in pomoči učencem pomembno vlogo koordinatorja dela med učitelji, učenci, starši in vodstvom šole (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010). Bečaj (1999) šolsko svetovalno službo opisuje kot tistega od šolskih podsistemov, ki je v izraziti manjšini v primerjavi z učitelji, brez formalne moči, vendar ima pomembno neformalno moč, in sicer strokovno znanje, veliko količino informacij, povezanost z zunanjimi institucijami, dobro povezanost z vsemi podsistemi v šoli, še posebej učenci, sodeluje pa tudi, ko sta med posameznimi podsistemi potrebni dogovarjanje in razreševanje problemov.

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj šole ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe v šoli je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Osnovna vloga šolskih svetovalnih delavcev je podpora učencem pri njihovem psihološkem, akademskem in socialnem razvoju, svetovalni delavci pa pomagajo učencem prepoznati njihove sposobnosti, zmožnosti in interese (Popov in Spasenović, 2020).

Za profesionalno opravljanje svetovalnega dela v šoli se morajo strokovni delavci držati načel, in sicer (Čačinovič Vogrinčič idr. 2008):

- Načelo strokovnosti in strokovnega izpopolnjevanja

Svetovalni delavci morajo v šoli delo opravljati strokovno korektno, in sicer v skladu s strokovnimi spoznanji in strokovno etičnimi načeli. Temeljna strokovno etična načela, po katerih se morajo ravnati svetovalni delavci v vzgojno-izobraževalni ustanovi, so načelo dobrobiti, načelo prostovoljnosti in načelo zaupanja. Pomembno je, da svetovalna služba deluje v dobro otroka in mu ne povzroča neupravičenega nelagodja, stisk, zadreg. Vsi udeleženci v šoli morajo v svetovalni odnos vstopati prostovoljno, le-ta je avtonomna odločitev vseh udeleženih v njem. Da pa se svetovalni odnos sploh lahko vzpostavi, je potrebno načelo zaupanja in zaupnosti, katero pa se dopolnjuje s pravili varstva osebnih podatkov.

- Načelo strokovne avtonomnosti

Svetovalna služba je pri svojem delu avtonomna in je vedno dolžna posredovati korektna strokovna mnenja, o načinih svojega dela odloča sama, ima pa pravico in dolžnost odkloniti vse naloge in zadolžitve, ki so v nasprotju s strokovno etičnimi načeli dela. Ključno je, da vsak

posamezni svetovalni delavec vedno znova v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo čimbolj jasno opredeli svoj vsakokratni delež oziroma prispevek v projektu pomoči in/ali sodelovanja. Pomembno je tudi, da se svetovalni delavec, kadar je treba, zna obrniti na ustreznega strokovnjaka tudi zunaj šole.

- Načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja

Svetovalni delavec v šoli je lahko pedagog, psiholog, socialni delavec, defektolog ali socialni pedagog. To načelo velja na šoli ne glede na to, če jo sestavlja eden, dva ali več svetovalnih delavcev. Delo svetovalne službe je najbolj učinkovito, kadar jo sestavlja tim različnih strokovnjakov. Svetovalna služba s svojo specifično strokovno držo spodbuja in pomaga vzdrževati kulturo interdisciplinarnega povezovanja in sodelovanja tudi v šoli kot celoti. Svetovalna služba v šoli se strokovno povezuje in sodeluje tudi s strokovnimi delavci v ustreznih zunanjih ustanovah, namen tega pa je, da se medsebojno dopolnjujejo v svetovalni dejavnosti na področju pomoči posamezniku ali skupini (npr. s svetovalnimi centri, z zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo, s centri za socialno delo ter z drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z raznimi društvi ipd.). Z vidika celostnosti ter večje učinkovitosti opravljenega svetovalnega dela v posamezni šoli je potrebno tudi medsebojno strokovno povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev iz istovrstnih in različnih vzgojno-izobraževalnih ustanov.

- Načelo aktualnosti

Svetovalna služba v šoli opravlja svetovalno delo za šolo, pri tem pa mora upoštevati posebnosti posamezne šole in izhajati iz vsakokratnih potreb posamezne šole, tako vsakokratnih življenjskih potreb udeležencev posameznikov, potreb oddelka, razreda, skupine, predmeta ipd. kot tudi dolgoročnejših razvojnih potreb šole kot ustanove.

- Načelo razvojne usmerjenosti

Delo svetovalne službe v šoli je v skladu z najsplošnejšim vzgojno-izobraževalnim ciljem šole usmerjeno v optimalni razvoj otroka ter hkrati v razvoj šole kot celote. Neposredno individualno ali skupinsko delo z otroki se dopolnjuje s posrednimi oblikami svetovalnega dela, med katerimi je zelo pomembno razvojno-analitično delo, ki se nanaša na ugotavljanje in spreminjanje celote pogojev tako posameznikovega življenja in dela v šoli kot vzgojno-izobraževalnega dela v šoli sploh.

- Načelo fleksibilnega ravnotežja med osnovnimi vrstami dejavnosti svetovalne službe

Program svetovalne službe mora vsebovati vse tri osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe, in sicer dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije, saj je le tako zagotovljena celostnost prispevka svetovalne službe v šoli. Konkretni izbor dejavnosti znotraj posamezne osnovne dejavnosti pa je odvisen od strokovnega profila svetovalnega delavca in od posebnosti ter vsakokratnih aktualnih in razvojnih potreb šole.

- Načelo celostnega pristopa

Zelo je pomembno, da svetovalna služba v šoli pri svojem delu vselej pristopa celostno, se pravi, da upošteva posameznika kot osebnost v celoti in da pri obravnavi posameznika ne spregleda, da je posameznik s svojim ravnanjem vselej del ožjega ali širšega socialnega okolja. Zato se v svetovalnem odnosu nujno upošteva posameznikove povezave z ostalimi udeleženci oziroma podsistemi, ki lahko vplivajo na njegovo ravnanje. Svetovalna služba v šoli zato sodeluje na obeh ravneh, na ravni posameznika in na ravni konteksta v vzgojno-izobraževalni ustanovi ter širšem socialnem okolju, na ravni celote. Svetovalna služba vzpostavi in ohranja položaj, ki ji omogoča stalno in odprto sodelovanje z vsemi udeleženci.

- Načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu

Svetovalna služba si s svoje strani preko svetovalnega odnosa prizadeva vzpostavljati in vzdrževati pogoje tako za stalne odprte možnosti sodelovanja z vsemi udeleženci kakor tudi za ustvarjalno sodelovanje udeležencev med seboj v projektih pomoči, sodelovanja. Preko svetovalnega odnosa si prizadeva za sodelovanje, ki temelji na ustvarjalno kritičnem soočanju vsestranskih pristranosti in konfliktov ter razvijanju sposobnosti za ravnanje z njimi, za njihovo preseganje na način, ki omogoča nadaljevanje sodelovanja med obema stranema oziroma med vsemi udeleženimi v svetovalnem odnosu. Svetovalna služba je strokovni delavec vseh udeleženih, ne pa servis enega podsistema proti drugemu.

- Načelo evalvacije lastnega dela

Naslanjanje svetovalnega dela na posebne in vsakokratne potrebe šole zahteva dobro načrtovanje in evalvacijo lastnega dela in da bi bili v prihodnje boljši in učinkovitejši, se je treba z rezultati dela soočiti na čimbolj kritičen in objektiven način. Osnovno vodilo evalvacije je zato v prvi vrsti kritična analiza svetovalnega dela, ki temelji na primerjavi načrtovanih ciljev in rezultatov. Gregorčič Mrvar idr. (2020) menijo, da evalvacija svetovalnemu delavcu omogoča ovrednotenje lastnega ravnanja, spoznavanja svoje moči in nemoči, učinkovitost in neučinkovitost svojega dela, evalvacija pa naj bi vključevala vse udeležene s svetovalnim

delavcem, tudi starše; le-ti lahko svetovalnemu delavcu podajo povratno informacijo, na podlagi katere svetovalni delavec krepi ali popravlja neuspešne ali uspešne posege oziroma ravnanja ter tako izboljšuje delovni načrt, ga dopolnjuje ali spreminja.

2.4. Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan

Proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe otroku, ki je dolgotrajno bolan, poteka tako, da se vanj poskuša vključiti vse udeležene, kjer lahko vsak prispeva svoj delež k rešitvi.

Za uspešno in funkcionalno vključevanje članov šolske skupnosti v delovanje šole in odločanje sta pomembna dva pogoja, in sicer sodelovanje in komunikacija (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010).

Steči morata dva procesa: raziskovalni pogovor z vsemi udeleženimi v procesu pomoči, tudi z učencem in s starši, o učni težavi in oblikah pomoči in dialog z učencem, ki mora v procesu pomoči pridobiti nove kompetence za prepoznavanje in ravnanje s težavo. V proces pomoči moramo vključiti učenčevo definicijo in z njim sooblikovati njegov delež. Pomoč oziroma dobri izidi in želeni razpleti se soustvarijo v odnosu, ki omogoči soustvarjalno sodelovanje – rešitev se soustvari v procesu sodelovanja. V procesu pomoči sta strokovni delavec in uporabnik sogovornika, v pogovoru se raziskujejo in soustvarjajo spremembe oziroma premiki (Čačinovič Vogrinčič, 2008). Čačinovič Vogrinčič (2008) poudarja, da morajo biti procesi pomoči raziskani, dogovorjeni in ubesedeni, tudi zaželeni izidi, vmesni cilji in posamezni koraki do njih, saj brez smiselnega cilja ni smiselne poti.

V šoli so pomembni trije varovalni dejavniki, ki pri vsakem učencu učinkujejo kot dobra in uspešna podpora. To so zagotovljena skrb in podpora vsakemu učencu, visoka pričakovanja do vsakega učenca, prepričanje, da ima močna področja, da zmore, če ima podporo in pogoje za delo in če je deležen visokih zahtev, ter udeleženost učenca, strokovnjaka iz izkušenj in soustvarjalca (Kodele in Mešl, 2013).

2.4.1. Vzpostavljanje delovnega odnosa v procesu podpore in pomoči

Sodelovanje z učenci je lahko individualno ali skupinsko, pri tem pa se v prvi vrsti izhaja iz načela dobrobiti, zaupanja, prostovoljnosti, načela celostnega pristopa in načela sodelovanja v svetovalnem odnosu, poudarjeni pa sta preventivna dejavnost in intervencija – nudenje pomoči (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Delovni odnos dopusti, da se za ustvarjanje rešitev za kompleksne probleme ljudi zastavi izviren delovni projekt, prva naloga strokovnega delavca pa je, da delovni odnos vzpostavi. Potrebno je vzpostaviti in vzdrževati odnos, ki soustvarjanje omogoči, poudarek pa je na učenju v odnosu, ki omogoča pogovor, v katerem se zgodi vse – da se poslušamo, slišimo, si odgovorimo. Da strokovni delavec vstopi v delovni proces z učenci, mora najprej zagotoviti odnos, ki bo soustvarjanje omogočil, to pa je vedno v delovnem odnosu in pogovoru, ki zagotovi soustvarjanje (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Elementi delovnega odnosa so dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema (Lüssi, 1991), soustvarjanje rešitev in osebno vodenje (Bouwkamp, de Vries, 1995). Za vzdrževanje in ohranitev delovnega odnosa pa se je potrebno opreti še na štiri pomembne sodobne koncepte, in sicer na etiko udeleženosti (Hoffman, 1994), perspektivo moči (Saleebey, 1997), znanje za ravnanje (Rosenfeld, 1993) in ravnanje s sedanjostjo (Andersen, 1994) (v Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Projekt pomoči se začne z jasnim in izrečenim dogovorom o sodelovanju, strokovni delavec predlaga, kako bodo delali. Dogovor vsebuje privolitev v sodelovanje tu in zdaj, čas, ki ga imamo na voljo ter dogovor o delovnem odnosu – kako bomo delali. Strokovna delavka ima nalogo, da vzpostavi in varuje varen prostor za delo, v katerem vsi udeleženci pridejo do besede, da raziskujejo, prevzamejo svoj delež in odgovornost zanj. Strokovna delavka soustvari proces pomoči, v katerem udeleženi v problemu raziskujejo svoj delež v rešitvi. V proces pomoči vsak udeleženec vstopi s svojo definicijo problema, tako pa se začne oblikovanje delovne definicije mogočega in uresničljivega, tu pa sta v središču dialog in sodelovanje, v katerem udeleženci v problemu soustvarjajo svojo udeleženost pri oblikovanju rešitve. Strokovna delavka prva povabi otroka, da skupaj z njo raziskuje, kaj zna oziroma česa ne. Pri tem mu pomaga, ubesedi oviro in skupaj raziskujeta, kaj bi lahko pripomoglo učencu. Ključno je, da v dialogu strokovna delavka skrbno posluša, da zna odgovoriti oziroma kaj predlagati, in da z otrokom raziskuje prvi mogoči korak. Pri tem gre za nov projekt pomoči, učenja, ki zagotavlja brezpogojno spoštovanje edinstvenosti osebne izkušnje, ustvarjanje pogojev, kjer je edinstvenost samoumevna izhodiščna točka raziskovanja. Osebno vodenje pomeni ravnanje, ki vodi k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam, dobrim izidom. Strokovna delavka raziskuje v neposredni zavzeti komunikaciji zgodbe udeleženih skupaj z njimi tako, da v pogovoru vodi k postopnemu soustvarjanju zaželenih izidov – želeni izidi se raziskujejo, ubesedijo, prvi mogoči koraki pa določijo in odločijo. Strokovna delavka in udeleženi so usmerjeni k zaželenim rešitvam tako, da v nastajajočem odprtem prostoru pogovora ohranja delo na oblikovanju

mogočih zaželenih izidov, prispeva pomembne informacije, tehta preizkušene rešitve, predlaga raziskovanje novih poti. Delovni odnos pa je tudi osebni odnos – strokovna delavka se osebno odziva: podeli svoje izkušnje, zgodbo, ki odpira alternativen pogled na mogoče rešitve, ravna empatično, osebno se odzove na dogajanje v odnosu, ki nastaja. Izkušnja otroka, da je spoštovan, je lahko le osebna izkušnja v dialogu in sodelovanju s strokovno delavko. Strokovna delavka ustvarja varovalne dejavnike za otroka, ko soustvarja izkušnjo, da skrbi zanje, jih podpira, ko jim zagotavlja živo udeleženost, ko jim sporoča, da pričakuje spremembe v dobrem in vztrajno dela na soraziskovanih želenih in mogočih korakih (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Etika udeleženosti govori o sodelovanju, v katerem nihče nima končne besede, v katerem nihče ne potrebuje končne besede, temveč je to pogovor, ki se nadaljuje. Strokovna delavka je udeležena kot sogovornica, soustvarjalka in ne edina posestnica resnice, saj šteje resnica otroka in s tem odnos, v katerem se resnično soustvari novo znanje. Strokovna delavka skrbno varuje položaj, pridružen otroku (Čačinovič Vogrinčič, 2008). Udeležence delovnega odnosa stališče in etika udeleženosti spodbujata k individualnim, raznolikim, novim, nepričakovanim odgovorom tako na stara kot na nova vprašanja, ki jih razvijejo in izmenjujejo v dialogu, kar od vseh zahteva ne le sposobnost, znanje in izkušenost, temveč tudi ustvarjalnost, občutljivost, pronicljivost, intuitivnost, odprtost, prožnost, domišljijo, izvirnost in iznajdljivost. Naštete lastnosti pripomorejo k "preokvirjanju" dane situacije v smeri želene spremembe, tako da skonstruiramo nov, zase bolj zadovoljujoč, bolj smiseln pomen te situacije, tak, ki nam omogoča uspešno akcijo (Šugman Bohinc, 2005). Iz perspektive moči strokovna delavka spoštljivo išče otrokovo moč, vire, pomaga odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti otrokovo moč, je opora v razredu, družini, dobrih izkušnjah, da doseže svoje cilje (Čačinovič Vogrinčič, 2008). Raziskujemo spretnosti uporabnika v luči njegovih virov in njegovega dostopa do virov; pomembno je, da uporabniku pomagamo poiskati sredstva in razviti rešitve, ki bodo omogočile uresničiti njegove želje in vizije ob sposobnostih, na katere se le-ta lahko opre, ob tem pa smo pri prepoznavanju virov še posebej pozorni na sredstva, priložnosti za uresničevanje cilja in na socialno mrežo, ki ljudem zagotavljajo smisel in podporo v življenju (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek, Škerjanc, 2007). Leksikon moči vsebuje sedem temeljnih konceptov in načel, in sicer socialno krepitev, kjer gre za namen, proces, v katerem podpiramo posameznike, skupine, družine, da odkrijejo, razširijo svoje vire, orodja v sebi in okoli sebe – soustvarjamo možnosti za socialno krepitev. Ta nas tudi opozarja na to, da otrok navadno nima dovolj socialne moči, da bi se ga videlo, slišalo, to pa nas zavezuje k temu, da ustvarjamo prostor za otrokov glas. Pri včlanjenosti gre za spoštovanje potrebe človeka, da je državljan, da je odgovoren in cenjen član

skupnosti. V šoli nas to opozarja na socialno mrežo otroka, npr. kako je v razredu umeščen, ali je sprejet, spoštovan, ima v razredu vire moči, kaj pripomore, kaj dobi sam, kakšna je njegova socialna mreža, družina ipd. Okrevanje je spoznanje, da posameznik okreva in lahko premaga tudi težke življenjske situacije. Ne zmanjšuje teže preteklih ran, vendar zagotavlja, da ima posameznik moč, da okreva in si opomore. Vsak otrok lahko npr. popravi ocene, napreduje, omili, izboljša svojo težavo; zagotoviti je potrebno razmere za soustvarjanje okrevanja. Pri konceptu celjenja je pomemben čas, udeleženci potrebujejo čas za delo in proces soustvarjanja, celjenje ran. Dialog in sodelovanje sta edini način za prepoznavanje in odkrivanje lastne moči. Odpovedati se temu, da ne verjamemo, je težka naloga, vendar soustvarjanje med otrokom, ki je ekspert iz izkušenj, in strokovnimi delavci, ki so spoštljivi in odgovorni zavezniki otrok, ustvarja odprt prostor za spopadanje z dvomi na poti k dobrim izidom. Ravnanje s sedanjostjo pokaže, kako pomembno je v šoli ohraniti pozornost na sedanjost, ko se pogovor dogaja, ne da bi poudarjali pretekle neuspehe ali otroku jemali prihodnost. Potrebna je skrbno varovana sedanjost, da otrok dobi izkušnjo sodelovanja, ki spoštuje njegovo kompetentnost. Koncept znanje za ravnanje govori o tem, da zna strokovna delavka vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos in deliti strokovno znanje z udeleženimi v procesu soustvarjanja (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

2.4.2. Izvirni delovni projekt pomoči

Izvirni delovni projekt pomoči dopolni koncept delovnega odnosa, v njem pa se soustvarjajo rešitve, zaželeni razpleti, ki se oblikujejo v delovnem odnosu, se prevajajo v akcijo, dejanja in konkretne korake, ki dogovore udejanjijo. Vsak otrokov projekt je izviren, saj se vsakič na novo in posebej oblikuje zanj, ker je soustvarjen skupaj z njim. Vanj zapišemo podrobnosti procesa in posamezne korake, ključno pa je, da se vedno znova dogovorimo za naslednji korak in želen izid. Potrebno je podpreti otroka, da vedno znova razišče, kam hoče priti, pozornost pa mora biti usmerjena na razlike in spremembe na poti (Čačinovič Vogrinčič, 2008). Koraki v izvirnem delovnem projektu pomoči, ki omogočajo soustvarjanje, so pridruževanje, odkrivanje oziroma raziskovanje, spreminjanje, proslavljanje, ločitev in reflektiranje. Pridruževanje pomeni priti k učencu, da bi vzpostavili delovni odnos in tako pričeli z odkrivanjem, soraziskovanjem edinstvenosti problema in mogočih rešitev. Strokovna delavka mora pri otroku začeti tam, kjer otrok je, in ne tam, kjer strokovna delavka misli, da otrok mora biti. Pridruževanje je lahko tudi nebesedno pridruževanje strokovne delavke otroku v občutljivem procesu vzpostavljanja stika (npr. zrcaljenje) (Čačinovič Vogrinčič, 2008). Pridružiti se otroku pa pomeni tudi, da se pridružimo njegovemu strahu in zaskrbljenosti,

naredimo prostor, da ga ubesedi in začnemo z njim raziskovati prvi najmanjši korak za ravnanje z njim (Čačinovič Vogrinčič, v Kodele in Mešl, 2013). Korak spreminjanja v delovnem odnosu je načrtovanje prvih korakov in postavljanje dobrih izidov. Govori o upanju za prihodnost, rasti, tveganju novih možnosti, pri tem pa se otroku lahko pridružijo vsi udeleženi. Proslavljanje se definira kot prepoznavanje in spoštovanje moči otroka in strokovne delavke, njunih potencialov, uspeha in napredovanj. Zelo pomembno je prepoznati in proslaviti tudi najmanjši znan premik. Ko otrok in družina zmoreta sama, ko se kompetentnost razvije in prepozna kot nova zgodba, se zgodi ločitev, temu pa sledi reflektiranje, ki se v tem kontekstu definira kot priložnost za strokovno rast, ki poteka v vsem procesu kot skrb za povratno informacijo o procesu pomoči in sodelovanja, kjer so udeleženi vsi (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

V izvirni delovni pomoči so strokovnjaki premagali 'strah pred sedanjostjo', o katerem Van Braunmuhl (1979) meni, da je ta čas z otrokom najbolj dragocen in nenadomestljiv (v Kodele in Mešl, 2013).

Naloga strokovne delavke je v tem, da varuje pogoje, da bo prvemu koraku sledil drugi, pa tretji, četrti; ne sme zapustiti procesa, ampak nadaljuje pogovor in pomoč (Kodele in Mešl, 2013).

Individualna pomoč posameznemu učencu brez ustreznih ukrepov in intervencij med poučevanjem namreč nima pravega učinka. Poleg tega je pomembno, da svetovalni delavci pomagajo razvijati t. i. inkluzivno kulturo, torej da tudi vsem raznolikim učencem omogočijo, da se čim več časa učijo skupaj z vrstniki, saj to lahko koristi vsem, in nenazadnje, da iščejo določene načine in poti, ki omogočajo uspeh in razvoj potencialov pri vseh učencih (Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Za uspešen razvoj izvirnega projekta pomoči je ključno, da se varuje osrednji prostor za učenca – pridružitev učencu, slišanje otrokovega glasu, podpora pri njegovem delu. O virih, sanjah in ovirah moramo izvedeti od učencev, brez njih imajo strokovni delavci samo svoje domneve (Kodele in Mešl, 2013).

Delo svetovalne službe v šoli je zaradi povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj v zasnovi interdisciplinarne narave, zato je z vidika opredelitve svetovalne službe v šoli pomembno sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnih profilom v timu. Vsak svetovalni delavec si vedno znova prizadeva, da v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo čimbolj jasno opredeli svoj vsakokratni delež v projektu pomoči. Sodelovanje med svetovalnimi delavci z različnimi strokovnimi profili naj temelji na vzajemni podpori,

vzpostavljanju in ohranjanju strokovne različnosti in ne na izključevanju, stapljanju mej in razlik med različnimi strokovnimi profili. Interdisciplinarni pristop se v enaki meri nanaša tudi na ustvarjalno interdisciplinarno soočanje in sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci v šoli kakor tudi iz ustreznih zunanjih ustanov (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Svetovalna služba lahko svojo temeljno nalogo opravlja le preko sodelovanja z vsemi udeleženimi oziroma podsistemi, s svojo strokovno držo pa si mora zagotavljati stalno možnost sodelovanja z vsemi udeleženci (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

2.4.3. Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi, učitelji

Čačinovič Vogrinčič (2008) pravi, da je pomembno, da se sodelovanje udeleženih zastavi tako, da je vsem jasno, kaj se od njih pričakuje – sklenjen mora biti dogovor o realnih deležih vseh, mora pa biti tudi jasno, kdo je odgovoren za proces dela (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010).

Za otroka v šoli najpomembnejši kontekst predstavlja oddelčna skupnost, v okviru katere se pod vodstvom učiteljev odvija vsakdanje vzgojno-izobraževalno delo, zato je uspešno sodelovanje svetovalne službe in učiteljev še posebej pomembno (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Odnos z drugimi strokovnimi delavci na šoli in s svetovalnim delavcem mora biti enakopraven. S svojim specifičnim strokovnim znanjem lahko omogoči še bolj kakovostno načrtovanje, izvajanje in vrednotenje vzgojno-izobraževalnega procesa (Bezić, 1998).

Delo z učitelji je prav tako lahko individualno ali skupinsko. V proces reševanja in preprečevanja težav vstopajo vsak s svojim posebnim znanjem, zato je poudarek na posvetovalnem delu z namenom preventive ali intervencije, skupnega načrtovanja, izvajanja in evalvacije dela. Vodilo svetovalnemu delavcu pri skupnem delu z učitelji so predvsem načelo interdisciplinarnosti, načelo celostnega pristopa in načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji vključuje neposredno pomoč učiteljem in posvetovalno delo pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja, sodelovanje pri oblikovanju individual(izira)nih učnih programov za nadarjene učence, učence z učnimi težavami in druge učence s posebnimi potrebami, neposredno pomoč učiteljem pri uresničevanju individuali(zira)nih učnih programov, koordinacijo in sodelovanje v razvojnih projektih

učiteljev, koordinacijo in sodelovanje pri strokovnem izpopolnjevanju učiteljev na šoli (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Bečaj (2001) poudarja, da je v medsebojnem sodelovanju pomembna podpora drug drugemu v skupnem prizadevanju za razvoj posameznega učenca in oddelka v celoti, kar neposredno vpliva tudi na oblikovanje kulture in klime šole.

Učitelji potrebujejo ustrezno znanje in didaktične spretnosti ter ustrezno podporo kolegov, šolske svetovalne službe, vodstva in zunanjih strokovnjakov. Poleg drugih učiteljev so učiteljem dragoceni sogovorniki prav svetovalni delavci, ki naj bi ravno na tem področju dela pogosteje prevzeli posvetovalno in koordinacijsko vlogo ob ustreznem upoštevanju učencev kot sogovornikov in sooblikovalcev vzgojno-izobraževalnega procesa (Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Resman (1997) pravi, da sodelovanje med učiteljem in šolskim svetovalnim delavcem temelji na medsebojnem sodelovanju pri reševanju vprašanj dela učencev in oddelčne skupnosti. Šolski svetovalni delavec in učitelj namreč skupaj ugotavljata in analizirata, zbirata podatke, izmenjujeta zamisli o delu in rešitvi dilem, oblikujeta načrt dejavnosti, uresničujeta načrt in skupaj ugotavljata rezultate. Zaradi tako zastavljenega modela sodelovanja si delita tudi odgovornost za proces in rezultate. Njun odnos je vzajemen, enakovreden in enakopraven na temelju medsebojnega sodelovanja in posvetovanja. Pomembno je preseči pojmovanje o servisni službi šolskih svetovalnih delavcev, ki delujejo predvsem kurativno in tedaj, ko se pojavljajo določene težave na ravni posameznikov ali oddelčne skupnosti. Gre za vzpostavljanje t. i. »konsultantskega modela sodelovanja«, katerega bistvo je v tem, da temeljna skrb za učenčevo delo v razredu (socialni in vzgojno-izobraževalni skupnosti) in njegov razvoj še vedno ostaja učitelju, svetovalni delavec pa je učitelju v pomoč, da se bo lažje soočal z različnimi izzivi svojega dela. »Njuno sodelovanje izhaja iz dejstva, da sta oba strokovnjaka, ki vsak s svojega vidika poznata in spoznavata učenca in sta mu ob delu lahko tudi vsak po svoje v pomoč.«

Gregorčič Mrvar idr. (2020) menijo, da so nekatera osnovna izhodišča za sodelovanje med svetovalnimi delavci in učitelji stalno (kontinuirano) razjasnjevanje medsebojnih pričakovanj in pristojnosti, iskanje ustreznih načinov in oblik sodelovanja med učitelji in svetovalnimi delavci, zavedanje potrebnosti in pomembnosti timskega dela obeh profilov strokovnih delavcev, svetovalni delavec naj bo učiteljev sogovornik pri vprašanjih, s katerimi se sooča pri svojem delu (to pomeni, da je treba najti ustrezne možnosti, zagotoviti čas in organizacijske

možnosti za sodelovanje), oblikovanje ustrezne sodelovalne klime in možnosti za učenje drug z drugim in drug od drugega (timsko delo, interdisciplinarno delo različnih strokovnjakov), omogočanje podpore učiteljem pri izvajanju raziskovalnega dela svoje prakse, pri akcijskem raziskovanju, drugih razvojnih nalogah in projektih, usposabljanje učiteljev tudi za svetovalno delo na področjih, kjer imajo ustrezno znanje, omogočanje (spodbujanje, podpiranje) supervizije, spremljanja, evalvacije in reflektiranja učiteljevega dela in dela svetovalnega delavca, podpiranje učiteljev v njihovem profesionalnem razvoju, zagotavljanje takega sodelovanja, ki bo v obojestransko korist in v korist učencem (ter njihovim staršem).

Pečjak (2005) predlaga, da se svetovalni delavec pogovori z vsakim učiteljem posebej o informacijah, ki jih ima učitelj o učencu, ter da skupaj rešujeta težave. Dodaja, da naj bi sodelovanje z učitelji temeljilo na posvetovanju, kjer svetovalec in posvetovanec, ki je v tem primeru učitelj, pomagata učencu. Učitelj je tisti, ki otroka vsak dan opazuje, spoznava, ugotavlja njegove posebnosti, karakterne značilnosti, socialne sposobnosti, tako kot jih ne more nobeden svetovalni delavec, zato so njegove informacije o učencu za svetovalno delo neprecenljive (Resman, Bečaj, Bezič, Čačinovič Vogrinčič in Musek, 1999).
Kalin (2019) pravi, da medsebojno sodelovanje predstavlja zahtevno nalogo tako na ravni poklicnega dela kot na povsem osebni ravni sodelovanja dveh posameznikov, ki ga določata vsak s svojim znanjem, odgovornostjo in specifičnimi osebnostnimi lastnostmi.

Gregorčič Mrvar idr. (2020) v svoji raziskavi ugotavljajo, da jih najmanj ovirajo slabe izkušnje z medsebojnim sodelovanjem in slaba medsebojna komunikacija. Svetovalni delavci vidijo več ovir pri medsebojnem sodelovanju kot učitelji na področju pomanjkljivega vedenja o delu in nalogah drug drugega, v obremenjenosti z delom obojih, v različnosti v pričakovanjih glede medsebojnega sodelovanja ter v različnosti v strokovnih pogledih na delo v razredu in pri delu z učenci. Mnoge težave, s katerimi se soočajo tako svetovalni delavci kot učitelji, zahtevajo dolgoročno in intenzivno delo kljub dejstvu, da rezultati niso vedno takojšnji (Kalin, 2019). Kalin (2004) ugotavlja, da se trenja in konflikti lahko zmanjšajo, če svetovalni delavci pomagajo učitelju razviti tehnike spoznavanja učenca, učne oblike in metode dela, ki so povezane z učno individualizacijo in diferenciacijo, razvijajo ustrezne načine in pristope sodelovanja s starši, tehnike obvladovanja socialnih odnosov, spretnosti usmerjanja in svetovalnega dela z učenci. Pečjak in Košir (2005) menita, da je ena od ovir, ki lahko ovira sodelovanje svetovalnega delavca in učitelja, tudi nepripravljenost učitelja na način dela za prevzemanje aktivnejše vloge in večje stopnje odgovornosti pri reševanju problema, saj je učiteljem velikokrat bolj blizu način dela, po katerem otroka napoti k svetovalnemu delavcu in

potem samo on dela z njim. Razlog, da učitelj ne stopi v stik s svetovalnim delavcem, je lahko tudi mišljenje, da je iskanje pomoči pri njem izraz nemoči (Resman, 1999). Schmidt (2004) poudarja pomembnost delitve odgovornosti za posameznega otroka, saj se v praksi dogaja, da je odgovornost določenega otroka v celoti stvar svetovalnega delavca, učiteljeva odgovornost pa so vsi ostali učenci v razredu, kar pa lahko škoduje vključenosti otroka v razred in lahko le še povečuje diskriminacijo. Zato je tako pomembno, da se tudi med svetovalnim delavcem in učiteljem vzpostavi odnos, ki zajema zaupanje, in da v njem oba delujeta v dobro otrok (Schmidt, 2004).

2.4.4. Sodelovanje s starši

Nihče ne pozna potreb učenca, ki je dolgotrajno bolan, bolje kot starš. Komunikacija in spoštovanje sta ključni sestavini vsakega učiteljevega odnosa s starši oziroma odnosa šolskega strokovnega delavca s starši – to velja tudi za starše učencev s kroničnimi boleznimi (Working with parents, b.d.).

Delo s starši šolske svetovalne službe je individualno in skupinsko, poudarek pa je na posvetovalnem delu s ciljem preventive ali intervencije in načrtovanja, pomembnega za šolsko delo. Pri tem se svetovalni delavec ravna po načelu zaupnosti in prostovoljnosti, po načelu celostnega pristopa in po načelu sodelovanja v svetovalnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).
Staršem otrok, ki imajo posebne potrebe, individualno svetujejo o prilagojenih oblikah in metodah učenja, o uspešnih strategijah pridobivanja znanja, razvijanja interesov, oblikovanja ustreznih učnih navad ipd. (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Čačinovič Vogrinčič (1999) o delu s starši pravi, da je le-to posebno področje dela šole, kjer velja odnos spoštovanja, dogovarjanja, dopolnjevanja in skupnega iskanja. Starši so najpomembnejši dejavnik pri vzgoji otrok in sodelovanje staršev s šolo je najpomembnejše, ko se otrok znajde v stiski, ko ne more uspešno delati, ko se v šoli ne počuti dobro, ko učitelj ne more več otroku zagotoviti spodbudnega okolja, ko jih starši ne zmorejo podpirati, ko ne zanjo več prepoznati rešitev. Mnoge težke situacije so rešljive šele, ko se začnejo reševati skupaj z vsemi udeleženimi v problemu.

Empirične raziskave (Olsen, 2003, v Resman, 2008) kažejo, da na šolah, kjer je sodelovanje med starši in šolo dobro, učenci na splošno dosegajo boljše ocene, bolj redno opravljajo domače naloge in težijo k temu, da bi dosegli več, ne glede na ekonomski, socialni, kulturni izvor in izobrazbo staršev. Dobro sodelovanje pa nima ugodnih učinkov samo na učence, temveč tudi

na življenje in delo staršev ter učiteljev. Za kakovosten odnos in vzpostavitev zaupanja med šolsko svetovalno službo in starši je pomembno imeti redne stike s starši, ne pa samo takrat, ko se ugotavlja, da ima učenec težave. Na žalost se v praksi še vedno prevečkrat dogaja, da je prav nemoč tista, zaradi katere starši poiščejo pot do svetovalne službe. Svetovalna služba mora staršem dati vedeti, da so njihova vrata vedno odprta in da lahko stik navežejo kadarkoli. Svetovalne delavke lahko pomemben korak k uspešnemu sodelovanju s starši prispevajo že pred vstopom v šolo, ko starši pridejo vpisat svoje otroke v prvi razred. Zgodnje sodelovanje namreč omogoča pomoč učencem pri obvladovanju prvih šolskih izkušenj, pomoč učiteljem, da se seznanijo z otrokovimi posebnostmi, s socialnim in kulturnim ozadjem, in pomoč staršem pri obvladovanju sprememb v družinskem življenju, ki jih prinaša proces šolanja otroka (Resman, 2008). Številne raziskave (Christenson, Sheridan, 2001; Intihar, Kepec, 2002; Digman, Soan, 2008, v Caf, 2015) kažejo, da sodelovanje staršev in šole pomembno izboljša učni uspeh otroka. V obširni študiji, ki preučuje različne raziskave o vključevanju staršev, Pomerantz in ostali (2007) ugotavljajo, da ustrezna vključenost staršev vpliva ne le na boljše učne dosežke otroka, temveč tudi na njegovo duševno zdravje, ter pozitivno prispeva k otrokovemu čustvenemu in socialnemu razvoju. Gonzalez-DeHass in sodelavci (2005) so opravili primerjalno analizo raziskav in ugotovili, da obstaja pomembna povezanost med vključevanjem staršev in motivacijo otrok. Pri večji vključenosti staršev so otroci poročali o večjem lastnem trudu, boljši koncentraciji in večji navzočnosti. Bili so bolj zainteresirani za učenje in so dosegali višje kompetence. Otroci, katerih starši so se vključevali, so prevzeli večjo odgovornost za učenje (v Caf, 2015).

Strokovnjaki se lahko od staršev veliko naučijo, saj le-ti svoje otroke najbolje poznajo in vedo, kaj je za otroka dobro. V različnih člankih o otrocih s posebnimi potrebami, načrtovanju pomoči in individualiziranem programu lahko pogosto beremo, da so starši enakovredni partnerji v strokovnem timu (Caf, 2015). Kvaternik, Kustec in Kodele (2011) poudarjajo pomen pomoči otroku na način, ki omogoča, da se sliši tudi glas staršev. Starši namreč najbolj celovito poznajo svoje otroke. Z vsakodnevnim delom z otrokom pridobijo zelo veliko informacij, ki lahko koristijo učiteljem pri razumevanju otroka in delu z njim. Učitelji in ostali strokovni delavci na šoli otroka poznajo po njegovem učenju in vedenju predvsem z zornega kota šole, starši pa poznajo njegov celovit razvoj od rojstva. Tudi Pearce (1994) daje velik pomen medsebojnemu odnosu vseh vključenih v pogovor in načrtovanje pomoči: otrok – starši – strokovni delavec (učitelj, svetovalni delavec idr.). Vsak od njih ima različna znanja, želje, pričakovanja, skrbi, občutke, ki posledično vplivajo na medsebojno interakcijo (v Caf, 2015). Vodilo sodelovanja

šole, šolskih delavcev s starši je otrokova korist, saj so starši 'strokovnjaki na podlagi osebnih izkušenj' in so posledično lahko za šolo dragocen vir informacij o otroku, za katere šolski delavci še niso vedeli (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010).

Gibson in Blandford (2005) priporočata, da strokovni delavci šole izkoristijo izkušnje in znanje staršev, se osredotočijo na otrokova močna in šibka področja, prepoznajo prizadevanja staršev in so pozorni na njihova čustva, hkrati pa zagotovijo, da starši razumejo postopke, v katere je otrok vključen. Avtorici dodajata, da je pri tem pomembno spoštovanje različnih pogledov na dano situacijo ter različnih poti reševanja dane situacije. Pri tem strokovnim delavcem priporočata, da spoštujejo različne potrebe staršev, jezikovne in druge komunikacijske ovire, ter da poskušajo fleksibilno sodelovati pri organizaciji srečanj s starši.

Svetovalni delavec naj bi prevzel vlogo iniciatorja in sodelavca tako z učitelji kot s starši in v teh dveh vlogah v svoje delo pogosteje vpeljeval posvetovanje in koordinacijo kot v obliki svetovalnega dela v šoli, s tem pa naj bi bil svetovalni delavec prostor zbliževanja med starši in šolo, šolskimi delavci, prostor povezovanja, medsebojne pomoči in podpore, v katerem se združijo viri moči in podelijo znanje, izkušnje vseh udeleženih (Resman, 1999).

Tudi kakovost delovnega odnosa bo vplivala na oblikovanje partnerskega odnosa, ki ga lahko označimo kot sodelovalno prizadevanje k skupnim ciljem, ki je usmerjen v 'tukaj in zdaj' ter v prihodnost, ki je pozitivno, optimistično naravnan, v katerem se srečujejo enakovredni sogovorniki, v katerem se spoštujejo in upoštevajo kompetence udeleženih sogovornikov, viri moči, prepričanja, vedenja in izkušnje, ki so bili v preteklosti učinkoviti. Takšen odnos omogoča tudi vzpostavljanje prostora, v katerem udeleženi medsebojno sodelujejo, se dogovarjajo ter soustvarjajo cilje in naloge medsebojnega sodelovanja (Čačinovič Vogrinčič idr., 2005).

Starši podeljujejo legitimnost šolskim delavcem za delo z otroki. Za to je potrebno njihovo zaupanje, to pa je mogoče ustvariti le takrat, ko so drug z drugim, ko se prepoznajo kot partnerji pri skrbi za otroke in ko otroci za njih postanejo pomembni posamezniki. Šolski delavci s starši sodelovanje povežejo z ukvarjanjem z določenim problemom, vpeljejo nov pojem, takrat pa steče delovni odnos, ki je v temelju sodelovanje. Naloga šole, šolskih delavcev je, da se trudijo za razvijanje tega odnosa, ta pa za starše pomeni pridobiti izkušnjo o lastni kompetentnosti in dostojanstvu (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010).

Izsledki raziskave Upravljanje izobraževalnih potekov v Evropi (Governance of Educational Trajectories Europe; Ule, 2015), kažejo, da so starši v Sloveniji, tudi v primerjavi

z evropskim kontekstom, zelo vpleteni v izobraževalne dejavnosti in delo svojih otrok v šolah (v Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Svetovalni delavec se ne bo vedno srečal s starši, ki bodo motivirani za sodelovanje s šolo. Pomemben vidik sodelovanja s starši je, da se šolski svetovalni delavec predstavi in spozna z njimi, kakor hitro nastopi to vlogo. Tudi kodeks etike, ki svetovalne delavce zavezuje pri njihovem delu, predvideva nalogo svetovalnega delavca, da starše obvešča o svoji vlogi in pri tem poudari zaupno naravo svetovalnega odnosa (Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Liontos (1992) navaja nekatere možne ovire za sodelovanje med šolo, strokovnimi delavci in domom oziroma starši. Kot ovire pri starših vidi: občutke neuspeha in nizke samopodobe, negativen odnos in slabe izkušnje z lastnim šolanjem, občutek, da jih šola oziroma učitelji ne spoštujejo in ne sprejemajo kot ostale starše, prepričanje, da je otrokovo delo v šoli stvar šole, kulturne in jezikovne ovire, socialnoekonomske ali čustvene zadrege, logistične težave (pomanjkanje časa, težave glede varstva otrok, težave s prevozom, z delovnim časom ipd.). Kot ovire pri učiteljih in šoli našteva, da šola jemlje vključevanje staršev kot »neprijetno« obveznost, zmedenost učiteljev glede svoje vloge v odnosu do staršev, občutek učiteljev, da niso sposobni sodelovati in delati z družinami v stiski, premalo znanja za delo z npr. ločenimi starši, družinami, kjer se dogaja nasilje, družinami, ki prihajajo iz drugega kulturnega in jezikovnega okolja, stereotipi o revnih, marginalnih družinah, da jim ni mar za otroka in dane želijo sodelovati v delu šole, s tem povezana nizka pričakovanja učiteljev do otrok z različnimi težavami, nezanimanje in pasivna vloga šole pri vključevanju staršev v dejavnosti šole, da bi se le-ti počutili dobrodošle, komunikacija strokovnih delavcev s starši se osredotoča na slabe, negativne novice, strokovni delavci se kažejo kot nedostopni in vzvišeni do staršev, pomanjkanje finančnih sredstev in časa. Te ovire je treba na šoli identificirati, jih sprejeti, razumeti in sistematično odpravljati (v Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Svetovalni delavec bi moral predstaviti staršem svoj program, oblike in načine dela zato, da bi se starši seznanili z njegovo resnično vlogo, kaj lahko od njega pričakujejo in kaj lahko svetovalna služba pričakuje od njih. Če starši tega ne poznajo, imajo lahko o svetovalnem delavcu zmotne predstave in pričakovanja (Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Svetovalni delavec lahko pomaga staršem pri razumevanju položaja, dela in vedenja otroka, jim pomaga, da uvidijo svojo vlogo ter poskušajo s pomočjo svetovalca spreminjati ravnanje, odnos do otroka in njegovega šolskega dela. S starši, ki redko ali nikoli ne obiščejo šole, lahko vzpostavi stik tudi tako, da prilagodi govorilne ure, ponudi obisk na domu ipd. ter jasno izrazi,

da jih šola potrebuje kot sogovornike in soustvarjalce otrokovega življenja in dela v šoli. Prav tako lahko svetovalni delavec gradi zaupanje staršev prek odnosa z učenci. Tisti svetovalni delavec, ki bo vzpostavil dober in zaupanja vreden odnos z učenci, bo najverjetneje vzpostavil tudi dober odnos z njihovimi starši (Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Starši in strokovni delavci na šoli morajo sodelovati, da vzpostavijo in vzdržujejo dobro komunikacijo in sodelovanje. Vsak, ki je udeležen v procesu podpore in pomoči, mora razumeti, kaj je potrebno in kaj se od njega pričakuje za podporo otroku. Starši in strokovni delavci na šoli morajo biti na jasnem tudi glede tega, kaj se lahko in česa se ne sme storiti, da bodo pričakovanja vseh dosegljiva in realna (Chronic ilness – coping at school, b.d.).

Ko govorimo o sodelovanju s starši, se premalokrat osredotočimo tudi na sodelovanje z družino, ko k sodelovanju v delovnem odnosu povabimo vse člane družine, da prispevajo svoj delež k rešitvi (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

2.4.5. Sodelovanje z zunanjimi institucijami

Kakor že omenjeno, se interdisciplinarni pristop ne nanaša samo na povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom, temveč se v enaki meri nanaša tudi na ustvarjalno interdisciplinarno soočanje in sodelovanje z drugimi strokovnimi sodelavci tako v šoli kakor tudi iz ustreznih zunanjih ustanov (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Svetovalna služba v šoli se strokovno povezuje in sodeluje s strokovnimi sodelavci v ustreznih zunanjih ustanovah z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti na področju pomoči posamezniku ali skupini bodisi na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti, ki se nanašajo na šolo kot celoto (npr. s svetovalnimi centri, vzgojnimi posvetovalnicami, z zdravstvenimi domovi ter drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, s centri za socialno delo ter drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo, Zavodom RS za zaposlovanje, matičnimi fakultetami, Pedagoškim inštitutom in raznimi drugimi vladnimi ter civilno-družbenimi ustanovami, organizacijami in društvi). Zunanji strokovni sodelavec svetovalne službe je tudi svetovalna služba v šoli in obratno (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Rezultati raziskave o sodelovanju z zunanjimi ustanovami in strokovnjaki (Gregorčič Mrvar in Mažgon, 2016; Gregorčič Mrvar idr., 2016) pa podobno kažejo, da so šolski svetovalni delavci relativno zadovoljni s sodelovanjem z različnimi institucijami v skupnosti, saj jih večina sodelovanje ocenjuje kot dobro ali zelo dobro. Svetovalni delavci najbolje ocenjujejo sodelovanje z drugimi šolami. Izpostavljajo tudi, da brez pomoči zunanjih institucij oziroma

posameznikov, brez timskega dela in medinstitucionalnega povezovanja ne bi mogli izvesti določenih dejavnosti oziroma projektov v šoli ter reševati težav učencev in družin (v Gregorčič Mrvar idr., 2020).

Bolnišnična šola

Bečan (2012) piše o tem, da je otrok, ki je dolgotrajno bolan, lahko večkrat odsoten od pouka, zato lahko učno snov nadoknadi v bolnišnični šoli, kjer je cilj otroku omogočiti nepretrganost vzgojno-izobraževalnega dela navkljub bolezni ter omogočati otroku usvajanje znanja pri posameznih predmetih. Najpomembnejši cilji šolskega dela v bolnišnični šoli pa so, da se prepreči prekinitev šolskega dela oziroma se omogoči njegova kontinuiteta, nudi se pomoč otroku pri učnih težavah, ki nastopijo zaradi bolezni oziroma zdravljenja, oblikujejo se potrebne prilagoditve in posebni načini, oblike učno-vzgojnega dela za otroka, prepoznava učenčevih močnih področij in omogočanje krepitve svoje samopodobe in samozavesti, lažje ohranjanje življenjske perspektive, pomoč pri vključevanju v običajno šolsko delo v učenčevi matični šoli, preprečitev občutka osamljenosti, izgubljenosti, strahu in tesnobe pri otroku, ki je dolgotrajno bolan. Bečan poudarja, da brez sodelovanja bolnišničnih šol in matičnih šol teh ciljev ni možno uresničiti, realizirati, zato so timski sestanki ključni, na le-teh pa naj bi bili prisotni zdravnik, bolnišnični učitelj, starši otroka, ki je dolgotrajno bolan, in razrednik. Sestanki se lahko organizirajo tudi na otrokovi šoli, kjer se z informacijami o otrokovem zdravstvenem stanju seznanijo tudi preostali učitelji, ki poučujejo otroka, in strokovni delavci. Med sodelujočimi se mora ustvariti takšen odnos, ki bo usmerjen v soustvarjanje ustreznih rešitev za učenca. Za učinkovito sodelovanje šolskih svetovalnih delavcev z zunanjimi institucijami je potrebno partnersko sodelovanje iz obeh strani, saj strokovni delavci iz zunanjih institucij nimajo vedno dobrega vpogleda v konkretne šolske situacije, v katerih se nahajajo otroci, na drugi strani pa so šolski svetovalni delavci, ki nimajo specializiranih znanj za pomoč pri specifičnih težavah, ki jih imajo strokovni delavci v specializiranih zunanjih institucijah (Pečjak in Košir, 2012).

Bolnišnično šolsko delo se odvija individualno ali v manjših skupinah, zato se lahko zgodi, da bo imel učenec po vrnitvi v svojo šolo težave (npr. ne bo zmogel slediti tempu dela, težko se bo vključil v skupino). Zaradi te možnosti je potrebno otroka skrbno spremljati, uvajati primerne oblike dela, mu nuditi notranjo diferencialno delo, individualno pomoč ipd. (Bečan, Klinc in Čuk, 2003).

2.5. Izobrazba, znanje in veščine svetovalne delavke, delavca

Svetovalni delavec v vzgoji in izobraževanju mora imeti široko paleto znanj in veščin, da lahko opravlja vse predpisane naloge. V tem poglavju bom predstavila potrebno znanje in izobrazbo svetovalne delavke, delavca, torej katera izobrazba, kompetence, znanja in veščine so potrebne za (uspešno) delovanje v svetovalni službi.

Openshaw (2008) pravi, da mora svetovalni delavec znati razumeti otrokov razvoj, biti seznanjen o težavah, ki so značilne za konkretno starostno obdobje, imeti znanje o delu z ljudmi s posebnimi potrebami, poznati dejavnike tveganja in varovalne dejavnike v šoli ter zakonita pooblastila v zvezi s posebnim izobraževanjem in vedeti, kako podpreti in oblikovati partnerstvo z učitelji, drugimi strokovnimi delavci ter družinami otrok. Resman (1999) pa dodaja še poznavanje razvoja človeka in njegove osebnosti, poznavanje intrapersonalnih in interpersonalnih odnosov, poznavanje procesov sprejemanja odločitev in reševanja problemov, znanje o vodenju svetovalnega procesa v individualnih ali skupinskih oblikah ter o vzpostavljanju zaupnosti v odnosu. Svetovalni delavec v vzgoji in izobraževanju mora imeti veselje do dela z otroki, je spoštljiv, sočuten in pripravljen pomagati. Pri svetovanju zna ustrezno presojati ter predvideti posledice, ima pa tudi smisel za vodenje skupin (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2022).

Za učinkovit delovni odnos z otrokom mora svetovalni delavec nameniti pozornost temu, da je le-ta (Geldard in Geldard, 2005):

- kongruenten, skladen (svetovalni delavec z otrokom včasih podeli osebne izkušnje, pri tem pa mora biti pozoren, da to počne zmerno in pogovora ne uporablja za predelovanje svojih problemov, bistvo pogovora je vedno otrokova zgodba),
- empatičen, topel in občutljiv (svetovalni delavec je pri raziskovanju z otrokom topel, odprt, prijazen, skrben, pristen in dela tukaj in zdaj, pri tem pa z otrokom vzpostavi zaupanje),
- neobsojajoč in spoštljiv (svetovalni delavec otroka sprejema popolnoma takšnega kot je, ga ceni kot osebo, ne obsoja njegovega vedenja in odločitev, mu ne vsiljuje svojega mišljenja),
- pozoren, razumevajoč in podpirajoč (svetovalni delavec otroka aktivno posluša in preverja svoje razumevanje povedanega),

- sodelovalen, izkazujoč spoštovanje do sogovornikovih kompetenc (svetovalni delavec verjame, da otrok poseduje moč in talente ter ga opolnomoči, z njim sodeluje, da najde svoje vire moči in pride do želenih izvidov),
- učinkovit pri namenski uporabi svetovalnih veščin (svetovalni delavec mora vedeti, kdaj je v svetovalnem odnosu primerna uporaba določenih spretnosti).

Geldard in Geldard (2005) pod osnovne veščine svetovalnega delavca še dodajata pridruževanje in poslušanje, parafraziranje vsebine, refleksijo, uporabo vprašanj, povzemanje in ustvarjanje prijetnega zaključka. Zaradi pogostega dela v interdisciplinarnih timih je ključno, da znajo svetovalni delavci učinkovito delati v skupini in prispevati svoj delež veščin, znanja, pri tem pa morajo biti soodvisni, imeti sposobnost izvajati novonastale profesionalne dejavnosti, po potrebi prevzemati nove naloge, morajo biti prilagodljivi, imeti skupne cilje in reflektirati proces dela (Openshaw, 2008).

Svetovalni delavec lahko vsa ta znanja in veščine pridobi preko branja in pridobivanja znanja v sklopu študija, da je priča, kako ta znanja in veščine uporablja izkušen svetovalni delavec ter jih pod mentorstvom sam uporablja v praksi in tako pridobi povratne informacije na svoje delo, katerega dopolnjuje in izboljšuje (Geldard in Geldard, 2005).

Delo svetovalne službe opravljajo svetovalni delavci, ki so psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni pedagogi in defektologi (ZOFVI, 67. člen). 99. člen Pravilnika o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (2022) pravi, da je svetovalni delavec lahko, kdor je končal univerzitetni študijski program defektologije, pedagogike (smer pedagogika), psihologije, socialnega dela, socialne pedagogike ali specialne in rehabilitacijske pedagogike ali magistrski študijski program druge stopnje psihologija, pedagogika, socialno delo, socialno delo z družino, socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola, duševno zdravje v skupnosti, socialna pedagogika, specialna in rehabilitacijska pedagogika, logopedija in surdopedagogika, supervizija, osebno in organizacijsko svetovanje, inkluzivna pedagogika ali inkluzija v vzgoji in izobraževanju. 104. člen piše, da morajo svetovalni delavci imeti ustrezna pedagoško-andragoška znanja, predpisana z zakonom, in sicer v obsegu najmanj 60 kreditnih točk po ECTS, od tega najmanj 15 kreditnih točk po ECTS neposredne pedagoške prakse. Ne glede na določbe tega pravilnika je za svetovalnega delavca ustrezna tudi izobrazba, pridobljena po študijskih programih za pridobitev magisterija znanosti oziroma doktorata znanosti ustrezne smeri v skladu s 15. členom ZViS-E ali po študijskem programu tretje stopnje ustrezne smeri v skladu s 33. členom ZViS

(105. člen) (Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (Uradni list RS, št. 85/22) (2022).

Svetovalni delavec mora obvladati slovenski knjižni jezik, imeti ustrezno izobrazbo ter opravljen strokovni izpit na področju vzgoje in izobraževanja. Strokovni izpit je eden od pogojev za opravljanje vzgojno-izobraževalnega in drugega strokovnega dela v šoli. Opravljajo ga lahko kandidati, ki so delovne izkušnje pridobili kot pripravniki na področju vzgoje in izobraževanja, in kandidati, ki so delovne izkušnje pridobili z vzgojno-izobraževalnim delom v šoli. Strokovni izpit se opravlja kot ustni izpit (SPOT, 2021).

Pravne podlage za šolske svetovalne delavce so:

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI),
- Pravilnik o izobrazbi vzgojiteljev predšolskih otrok in drugih strokovnih delavcev v programih za predšolske otroke in v prilagojenih programih za predšolske otroke s posebnimi potrebami,
- Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole,
- Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v poklicnem in strokovnem izobraževanju,
- Pravilnik o smeri in stopnji izobrazbe vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev v domovih za učence in dijaških domovih.

(SPOT, 2021).

Svetovalna delavka, delavec pomaga otrokom, učencem in dijakom pri učenju in razvijanju učinkovitih metod in tehnik učenja ter učnih navad; svetuje učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami ter jim nudi pomoč pri razvijanju učinkovite komunikacije, urjenju socialnih spretnosti, razvijanju dobre samopodobe, tehnikah sproščanja; učence in dijake informira o poklicih in možnostih zaposlovanja ter jim svetuje pri izbiri nadaljnjega šolanja in iskanju štipendij; koordinira in organizira pomoč učencem pri reševanju finančnih težav za subvencioniranje prehrane, šole v naravi in drugih dejavnostih; učiteljem in vzgojiteljem nudi pomoč pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja; pripravlja in izvaja predavanja in delavnice za učitelje, vzgojitelje in starše na temo učenja, učnih navad, telesnega, osebnega, socialnega in poklicnega razvoja otrok; sodeluje z vodstvom vrtca, šole in dijaškega doma pri pripravi razvojnega načrta poučevanja in strokovnega izpopolnjevanja učiteljev in vzgojiteljev; pomaga pri oblikovanju ustrezne socialne klime in šolskega reda, soodloča pri ponavljanju,

napredovanju in prešolanju učencev in dijakov; pripravlja različne analize (učna uspešnosti, vedenjska problematika, socialno ekonomske razmere itd.) (Slovenska poslovna točka, 2021).

2.6. Otrokov glas v procesu podpore in pomoči

Ključnega pomena je, da v proces podpore in pomoči vključimo ter upoštevamo otroka, slišimo njegov glas. Svetovalna delavka mora izhajati iz njega, delati skupaj z njim, raziskovati njegov svet, spretnosti, sposobnosti in edinstvenost. Otrok je tisti, ki je ekspert iz izkušenj, svetovalna delavka, delavec pa je njegov spoštljiv zaveznik.

Kot že omenjeno, sta v pogovoru v procesu podpore in pomoči strokovni delavec in otrok sogovornika, kjer se raziskujejo in soustvarjajo spremembe, premiki, ta pa omogoča srečanje udeleženih z različno osebno zgodovino, izkušnjami, ki soustvarjajo svojo udeleženost v rešitvah (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Šola bi morala vsakemu otroku zagotoviti uspešno edinstveno opremo za življenje (Kodele in Mešl, 2013). Ko se o posebnih potrebah učencev in učenk govori o jeziku vključevanja, se jih razume kot posebne zaradi različnosti in posebnosti, izvirnosti samih učencev, učenk (Magajna idr., 2008, v Kodele in Mešl, 2013).

Strokovni delavci, ki se učijo spoštovati otroka skupaj z njim, bodo bolje varovali otrokov življenjski svet, otrokovo pravico do boljše prihodnosti in njegovo upanje, da mu bo dobro. Odrasli, strokovni delavci se morajo naučiti spoštovanja otrokovega veselja in užitka, njegovih odnosov z drugimi, kaj prinaša družini, v razred, spoštljivo raziskati njegove spretnosti in sposobnosti pri sprejemu njegove različnosti (Kodele in Mešl, 2013). V otrokov svet se vnaša zmeda, ko ga ne podpiramo pri učenju ravnanja s časom po svoje. Šele dovolj časa v varnem prostoru za pogovor prinese glas učenca, ki nam je povedal o času, ki ga razume in v katerem zmore (Kodele in Mešl, 2013).

Konvencija o otrokovih pravicah (1989) in Deklaracija o otrokovih pravicah (1959) pišeta o tem, da moramo otroku omogočiti soudeležbo, mu prisluhniti, spoštovati njegovo pravico do lastnega mnenja in sodelovanja pri vseh stvareh, ki jih zadevajo, skladno z njihovo starostjo in zrelostjo.

Otroci potrebujejo odrasle osebe, da jim pomagajo, šolski delavci pa so odrasle osebe, ki jih otrok dobro pozna, jih srečuje vsak dan in so mu lahko blizu, šolski delavci pa morajo ustvariti možnosti, da bodo otroci lahko povedali svoje mnenje, zastopali lastno rešitev, se o njej

posvetovali, za otroke pa je takšno sodelovanje pomembna nova izkušnja kompetentnosti (Grebenc, Kvaternik, Kodele, Rihter, 2010). Da se zagotavlja odprt prostor za pogovor in spoštovanje otrokovega glasu, ostaja pomembna naloga odraslega (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Strokovni delavec otroku zagotovi, da ga posluša in sliši ter mu odgovori, da bi on poslušal, slišal, odgovoril. Čačinovič Vogrinčič (2008) pa pravi, da ni nekaj vsakdanjega, da se sliši otrokov glas, da skrbno začnemo proces pomoči tako, da skupaj z njim raziščemo, kje je, kaj misli, kako definira problem. Strokovni delavec v vsakdanji šolski praksi ne začne tam, kjer je učenec s svojim znanjem, razumevanjem in izkušnjo, ravno obratno – velikokrat se otrok pridruži strokovnemu delavcu, da začne, kjer veleva strokovni delavec. To meni tudi Akerman (2011), in sicer, da je učenec v šoli redkokdaj v vlogi soustvarjalca in prevečkrat v vlogi pasivnega prejemnika pomoči odraslih. Gauchet (2011) in Egan (2009) vsak na svoj način raziskujeta problem "neslišanosti otroka, problem nekakšne indiferentnosti do otrokovega dejanskega življenjskega izkustva", in sicer, da je izpostavljen pri tem, da učenje in znanje za učenca izgubljata smisel, zakaj se danes učenci bolj kot nekdaj sprašujejo o smislu učenja, zakaj so učenci v današnjih pogojih šolanja v splošnem za učenje vse manj motivirani in jih je vse težje poučevati (Bregar Golobič, v Kodele in Mešl, 2013). Tudi pri svetovalnem delu z učiteljico oziroma s starši ni samoumevna navada, da bi v pogovor svetovalna delavka vključila tudi otroka. Z otrokom se pogovarja vsak zase, le izjemoma tudi skupaj, najpogosteje, ko gre za prekrške v otrokovem vedenju (Bregar Golobič, v Kodele in Mešl, 2013).

Otrok je tisti, ki bi moral imeti glavno besedo, da bi sebi in strokovnem delavcu pojasnil svojo stisko, saj je le-ta ekspert za svoje izkušnje, to pa potrebujejo odrasli in otrok sam; če pa procesa strokovni delavci ne zastavijo tako, lahko otroka, kakor tudi njih same, prikrajšajo za odkritje otrokove kompetentnosti. Za uspešno učenje in premagovanje težav je ključno, da je učenec slišan in naš aktivni sodelavec (Akerman, 2011). Otrok je tako najbolj kompetenten, da opiše svoje življenje, opredeli svoj morebitni problem, vizijo svoje rešitve in tako sodeluje kot partner v delovnem odnosu s strokovnjakom (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek, Škerjanc, 2007).

Tudi elementi postmoderne vključujejo pomembnost otrokovega glasu, in sicer, da je potrebno spoštljivo ravnanje z edinstvenostjo vsakega učenca, odkrivati učenčeve sposobnosti skupaj z njim, in to najprej njegove močne strani, ozaveščati o udeleženosti in deležu strokovnjaka v soustvarjenem procesu učenja. Le če bo otrok sam aktivno udeležen v procesu podpore in pomoči, na svoj poseben način, bo uspešen. Pomoč soustvarjajo otroci, ki so strokovnjaki za

svoje življenje, so strokovnjaki iz izkušenj, strokovni delavci pa so njihovi spoštljivi in odgovorni zavezniki (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) pravita, da je naloga strokovne delavke, da se otroku pridruži in skupaj z njim začne graditi na rešitvi problema s predpostavko, da je otrok tisti, ki ima odgovor za prvi korak na poti k želenim ciljem ali izidom. Clark (2011, v Šugman Bohinc, 2013) po pregledu več kot sto raziskav o otrocih ugotavlja, da nam otroci postanejo razumljivi, če ustrezno pristopimo k njim in jim omogočimo izraziti njihov pogled, njihov glas (Caf, 2015).

Faber in Mazlish (1982) govorita o pomenu poslušanja otrok in pravita, da je to pomembno tako za otroke kot za odrasle. Otrokom omogoča, da izrazijo svoja razmišljanja in občutke, razumejo in sprejmejo sogovornikov pogled na svet, razvijejo zaupanje v odrasle, razvijejo pozitivno samopodobo, razvijejo socialne in komunikacijske veščine, vzpostavijo zdrave odnose z odraslimi in vrstniki. Odraslim pa pomaga, da se lažje vživijo v otroka, v njegov svet, pri razumevanju otrokovih misli, občutkov, upanj, strahov, otrokovega veselja, pri oblikovanju razumevajočega okolja, v katerem ima otrok pomembno mesto. Poslušati in slišati drugega človeka v komunikaciji ni vedno enostavno in sploh ne samo po sebi umevno. Poslušanja se je treba naučiti, ga privzgojiti. V šoli lahko strokovni delavci organizirajo različne dejavnosti, igre, skozi katere se otroci in starši učijo poslušanja, enako pa se lahko strokovni delavci v skupinskih pogovorih, aktivnostih in delavnicah učijo poslušati drugega, se vživeti v svet drugega in slišati glas drugega (v Caf, 2015).

Gehart (2007) predstavi prakse, ki lahko pomagajo šolskim strokovnim delavcem slišati in upoštevati otrokov glas, in sicer ustvarjanje priložnosti za dialog, izhajanje iz prepričanja, da otrok ni neveden, dopuščanje radovednosti in zavračanje stališča, da so odrasli strokovnjaki, ponujanje »ustrezno nenavadnih« komentarjev, omogočanje različnih perspektiv, uporaba alternativ za besede (v Caf, 2015).

Otrokov glas zelo pomaga varovati uporaba 'celih sporočil', sporočilo pa je celo, kadar vsebuje "jaz sporočilo", sporočilo, ki govori o meni, in "ti sporočilo", ki se obrača na učenca, govori učencu, ter "mi sporočilo", ki se obrača na vse udeležene in raziskuje, kaj vse lahko naredijo skupaj, najbolj dragoceno pa je, da se učenci učijo uporabljati "celo sporočilo" kot npr. Gal, ko je rekel: "Tako strašno me skrbi, da včasih sploh nič ne morem. Ne vem, ali lahko razumete, mi lahko pomagate? Mogoče lahko vsi skupaj nekaj naredimo, vsi v projektni skupini, kot pravimo?" (Čačinovič Vogrinčič, v Kodele in Mešl, 2013).

C. D. Clark (2011) ugotavlja, da otroci odraslim postanejo razumljivi, če ustrezno pristopijo k njim, jim omogočijo izraziti njihov pogled, glas (Šugman Bohinc, 2013). Svetovalni delavci si morajo prizadevati, da bo otrokov glas slišan in razumljen, saj otroci pomene ustvarijo nekoliko drugače kot odrasli (Šugman Bohinc, 2011).

Čačinovič Vogrinčič (2008) pravi, da je prispevek socialnega dela v šoli to, da dobi vsak učenec "dostop do lastne ustvarjalnosti in razvoja svojih možnosti tam, kjer se je zdelo, da jih ni".

3. FORMULACIJA PROBLEMA

Otroci, ki imajo posebne potrebe, postajajo vse večji del populacije otrok v rednih osnovnih šolah (Plešec, 2021), v zadnjem obdobju pa se je povečevala tudi skupina otrok, ki so dolgotrajno bolni (Vovk Ornik, 2019). Šolska svetovalna delavka ima po mojem mnenju zelo pomembno vlogo v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, saj skrbi za komunikacijo in vključevanje vseh udeleženih v ta proces, tj. otrok, staršev, učiteljev, zunanjih institucij in drugih udeleženih, ob tem pa skrbi za slišanost in upoštevanje otrokovega glasu. Čačinovič Vogrinčič idr. (2008) navajajo, da je temeljna naloga svetovalne službe vključevanje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v šoli, na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja in preko svetovalnega odnosa ter na strokovno avtonomni način, ob tem pa pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi institucijami, ob tem pa skrbi za optimalni razvoj otroka. V procesih soustvarjanja pa je potrebno ustvariti pogoje, da se sliši in upošteva otrokov glas, potrebno je ustvariti odprt prostor, kjer se ne vsiljujejo odgovori, ampak se iščejo nove možnosti ter zorni koti sodelovanja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019). V magistrskem delu se bom osredotočila na delovanje šolske svetovalne službe v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, in na otrokov glas v tem procesu ter na znanje strokovnih delavcev o tej tematiki. Način, metode dela šolske svetovalne službe z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, so lahko različne, na učinkovitost pa vpliva predvsem vključenost, sodelovanje vseh udeleženih v procesu, zato bom poleg tega ugotavljala še sodelovanje šolske svetovalne delavke s starši, z ostalimi zaposlenimi na šoli in z zunanjimi institucijami.

Z raziskavo želim opozoriti na pomembnost sodelovanja med vsemi udeleženimi v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, na pomembnost slišanosti in upoštevanja otrokovega glasu ter znanje strokovnih delavcev o tej tematiki. Ti dejavniki pa so lahko ključni, ko govorimo o učinkovitosti procesa.

3.1. Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavila, so:

- RV1: Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

- RV2: Katere metode in oblike pomoči uporablja šolska svetovalna delavka v procesu pomoči in podpore oziroma kakšen je način dela v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?
- RV3: Kako je upoštevan glas otroka, ki je dolgotrajno bolan, v procesu pomoči in podpore?
- RV4: Kako poteka sodelovanje šolske svetovalne delavke z ostalimi zaposlenimi na šoli, s starši in z zunanjimi institucijami pri pomoči in podpori otroku, ki je dolgotrajno bolan?
- RV5: Kaj vse prispeva k učinkovitosti v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?
- RV6: Na katere možne ovire lahko naleti šolska svetovalna delavka v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?
- RV7: Od kod izvira znanje za ravnanje šolske svetovalne delavke za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

4. METODOLOGIJA

4.1. Vrsta raziskave

Raziskava je študija primera, ki jo umeščamo med eksplorativno oziroma poizvedovalno raziskavo. Pri študiji primera gre za celovit opis posameznega primera in njegovo analizo ter opis procesa odkrivanja teh značilnosti. Opišemo lahko enega ali nekaj primerov, poglavitni kriterij pa je teoretična ali praktična relevantnost, tako izjemnost kot tipičnost. Pri proučevanju posameznega primera smo usmerjeni v to, da bi odkrili konkretne splete značilnosti, različne poteke dogodkov, različne možnosti doživljanja in ravnanja sistemov (Mesec, 2007).

Moja raziskava je študija primera ene izmed osnovnih šol, na kateri sem analizirala posamezne primere procesov pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, z vidika več šolskih svetovalnih delavk, otrok in staršev, ki pri tem sodelujejo. Glede na število proučevanih primerov je raziskava pluralna ali komparativna študija primera, saj se nisem osredotočala na en sam primer, temveč je bil namen raziskati več primerov. Glede na vrsto empiričnega gradiva je raziskava sestavljena primarno, saj sem pridobivala gradivo s kratkim opazovanjem in s spraševanjem s pomočjo delno strukturiranega intervjuja (Mesec, 2007). Hkrati je to kvalitativna raziskava, saj osnovno izkustveno gradivo, ki je zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, pri čemer je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način (Mesec, 2007).

4.2. Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila, so smernice za delno strukturiran intervju, ki predstavlja vprašanja odprtega tipa. Smernice so mi služile kot vnaprej pripravljeno vodilo za intervju, na podlagi pogovora pa sem določena vprašanja prilagajala oziroma jih dodajala. Oblikovala sem različne smernice za intervjuje z različnimi udeleženci: za šolske svetovalne delavke, otroke in starše. Smernice za intervjuje so priložene v Prilogi 1.

Vse udeležene v raziskavi sem spraševala o otrokovem glasu v procesu pomoči in podpore šolske svetovalne službe, o uporabljenih metodah, načinih, oblikah pomoči, o sodelovanju z učitelji, o učinkovitosti, koristi procesa pomoči in podpore. Otroke sem vprašala še o motečih dejavnikih in o počutju na srečanjih s šolsko svetovalno delavko, prav tako tudi starše. Starše sem spraševala še po njihovih predlogih za izboljšave na področju procesa pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, o začetku sodelovanja s šolsko svetovalno službo oziroma o začetku procesa pomoči in podpore, o sodelovanju z ostalimi zaposlenimi, vodstvom.

Vprašanja o znanju in izobraževanju strokovnih delavcev pa sem poleg staršem postavila tudi šolskim svetovalnim delavkam. Šolskim svetovalnim delavkam sem postavila vprašanje še o ovirah in premagovanju le-teh v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan.

4.3. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec

Populacijo sestavljajo šolske svetovalne delavke in delavci na osnovnih šolah, ki so v procesu pomoči in podpore z otrokom, ki so dolgotrajno bolni, in sicer: socialne delavke, delavci, psihologi, psihologinje in pedagogi, pedagoginje, ki so v trenutni šolski svetovalni službi (v letu 2022/2023) zaposlene, zaposleni vsaj eno leto. Populacijo predstavljajo tudi učenci in učenke, ki v šolskem letu 2022/2023 obiskujejo osnovno šolo in so dolgotrajno bolni, ter njihovi starši. Populacijo sestavljajo osebe različnih spolov, starosti in različnih vlog v procesu pomoči in podpore otrok, ki so dolgotrajno bolni, zatorej gre za heterogeno populacijo.

Vzorec je neslučajnostni, saj sem intervjuvance v raziskavi pridobila na podlagi dostopnosti in ustreznosti kriterijem dela z otroki, ki so dolgotrajno bolni, na eni izmed osnovnih šol.

Skupno sem izvedla deset intervjujev z različnimi skupinami udeležencev v procesu pomoči in podpore otrok, ki so dolgotrajno bolni.

Moji udeleženci v raziskavi so:

A	Šolska svetovalna delavka, psihologija
B	Šolska svetovalna delavka, socialna delavka
C	Šolska svetovalna delavka, socialna delavka
D	Šolska svetovalna delavka, pedagoginja
E	Otrok, ki je dolgotrajno bolan, in obiskuje 6. razred, trenutno je šesto leto v procesu pomoči in podpore. Otrok, ki ima sladkorno bolezen.
F	Otrok, ki je dolgotrajno bolan, in obiskuje 6. razred, trenutno je šesto leto v procesu pomoči in podpore. Otrok, ki ima epilepsijo.
G	Otrok, ki je dolgotrajno bolan, in obiskuje 5. razred, trenutno je peto leto v procesu pomoči in podpore. Otrok, ki ima sladkorno bolezen.
H	Otrok, ki je dolgotrajno bolan, in obiskuje 6. razred, trenutno je šesto leto v procesu pomoči in podpre. Otrok, ki ima prirojeno srčno napako.
I	Starš (mama) učenke 6. razreda, ki je dolgotrajno bolna.
J	Starš (mama) učenke 6. razreda, ki je dolgotrajno bolna.

Tabela 1: Opis vloge sodelujočih

4.4. Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva

Zbiranje empiričnega gradiva je potekalo z metodo spraševanja, v obliki intervjuja s pomočjo vnaprej pripravljenega okvirnega vprašalnika. Najprej sem vabilo za sodelovanje v raziskavi po elektronski pošti poslala svetovalnim delavkam, delavcem, zaposlenim na osnovni šoli, v vabilu pa sem jih seznanila s tematiko in z vsemi pomembnimi informacijami.

Pred začetkom izvajanja intervjujev sem pridobila soglasje vodstva šole za sodelovanje v raziskavi. Sledilo je vabilo vsem sodelujočim, v katerem sem jih povabila k sodelovanju v raziskavi in okvirno predstavila temo in namen moje raziskave. Za starše sem posebej pripravila dopis s prošnjo za dovoljenje za sodelovanje njihovih otrok, s čimer sem pridobila pisna soglasja za sodelovanje v raziskavi. Po privolitvi sem se dogovorila o načinu izvedbe intervjuja in terminu izvedbe. Večino intervjujev sem izvedla v mesecu aprilu, 2023. Spraševanje je potekalo individualno in brez časovne omejenosti, so pa intervjuji s šolskimi svetovalnimi delavkami in staršema trajali od 30 do 40 minut, z otroki pa od 10 do 15 minut. Intervjuje sem po predhodnem soglasju udeleženih snemala.

4.5. Obdelava in analiza gradiva

Zbrano gradivo sem analizirala na kvalitativen način, z besednim opisovanjem. Po končani izvedbi intervjujev sem vse intervjuje zapisala v obliki dvogovora na čim bolj dobeseden način, zapise pa sem anonimizirala, in sicer sem vsako intervjuvano osebo označila z zaporedno črko abecede. Pri analizi intervjujev sem vsakemu dodelila posamezno črko in v vsakem intervjuju označila relevantne enote kodiranja z zaporedno številko (npr. A1). Potem sem pričela z odprtim kodiranjem (Priloga 3), kjer sem izjavam pripisala pojme ter jih razvrstila v kategorije in teme, pridobljene podatke pa sem nato kodirala tudi osno (Priloga 4).

5. REZULTATI

V poglavju bom predstavila rezultate raziskave, in sicer skozi posamezne teme, ki sem jih oblikovala v skladu z raziskovalnimi vprašanji v postopku analize intervjujev. Za podkrepitev predstavljenih rezultatov bom uporabila nekatere izjave iz intervjujev, ki bodo nakazane z ležečo pisavo.

5.1. Vzpostavljanje delovnega odnosa šolske svetovalne delavke z otrokom

Vzpostavljanje delovnega odnosa šolske svetovalne delavke z otrokom se nanaša na več tematik oziroma na več področij. Na podlagi odgovorov sem opredelila naslednje kategorije: začetek sodelovanja, vzpostavitev odnosa in koncepti socialnega dela.

5.1.1. Začetek sodelovanja

Analiza pridobljenega gradiva je pokazala, da šolska svetovalna služba z otrokom prične sodelovanje po prejeti odločbi otroka od zavoda. To navajata šolska svetovalna delavka in mama otroka (»*…dobi odločbo od zavoda…*« (A1)), (»*Odločbo je dobila v drugi polovici šolskega leta, s tem tudi individualiziran program*.« (J3). Sodelovanje šolske svetovalne službe z otrokom pa se lahko prične tudi preko staršev, kakor odgovarjata dve šolski svetovalni delavki (»*Delovni odnos najprej začnem preko staršev… to se mi zdi tudi nek prvi most za začenjanje delovnega odnosa z otrokom...*« (D20)), (»*...starši…*« (B4)), takšno izkušnjo pa ima tudi mama otroka (»*...naju je z možem povabila na uvodni informativni razgovor...*« (I1)).

5.1.2. Vzpostavitev odnosa

Tri šolske svetovalne delavke so bile enotne pri tem, da je za vzpostavitev odnosa potreben čas (»*...pustim čas, da se to zgodi…*« (A13)), (»*...proces, ki pa ni nujno, da steče takoj*.« (C20), (»*Odnos poteka počasi…«* (D23). Prva šolska svetovalna delavka je izpostavila, da vzpostavljanje odnosa z otroki poteka različno (»*Ni recepta, kako odnos vzpostaviti – to vidim takrat, ko je otrok tukaj.«* (A11)), (»*Za vsakega posameznika je izviren, vsak odnos…*« (A14)). Druga šolska svetovalna delavka meni, da je za vzpostavitev odnosa potrebno medsebojno spoznavanje in da začutimo otroka (»*...spoznavamo…*«) (B12)), »*...v začetku neko spoznavanje drug drugega…*« (B16), (*»...vedno poskusim začutiti otroka…*« (B10)). Tretja šolska svetovalna delavka pravi, da gradi zaupnost, ustvari varen prostor, spoštuje, sprejema otroka, izpostavlja pa prostovoljnost otroka (»*zgradim zaupnost, da mi otrok zaupa…*« (C15)), (»*Otroka sprejemam, spoštujem…*« (C16)), (»…sprejemanje…« (C23)), (»*...zelo pomembna*

se mi zdi tukaj prostovoljnost otroka.« (C17)). Četrta svetovalna delavka pa odgovarja, da je ključna komunikacija (»*…potrebno je komunicirati…*« (D24)).

5.1.3. Koncepti socialnega dela

Tri šolske svetovalne delavke so izpostavile uporabo konceptov socialnega dela, in sicer dve sta govorili o raziskovanju življenjskega sveta otroka (»*…raziskovat o tem*.« (A20)), (»*…mreža pomoči*…« (C3)), dve o osebnem vodenju (»*Dobro je, da tudi ti poveš kaj o sebi…*«) (B15)), (»*…da si osebno vpleten, saj, če nisi, menim, da ne moreš razviti odnosa.*«) (B25)), (»*…osebni način sodelovanja.*« (C19)), ena od svetovalnih delavk pa je omenila še etiko udeleženosti, dogovor o sodelovanju, krepitev moči, skupno iskanje rešitev in instrumentalno definicijo problema (»*Seveda tudi etika udeleženosti…«* (B26)), (»*…dogovor o sodelovanju…*« (B19)), (»*Krepitev moči je tudi ena taka stvar, ki mi je še posebno dragocena pri otrocih…*« (B21)), (»*Skupno iskanje rešitev…*« (B22)), (»*Vedno poskušam iskati skupne rešitve…*«) (B32), (»*…instrumentalna definicija problema absolutno…*«) (B23).

5.2. Metoda dela šolske svetovalne delavke

Metode dela šolske svetovalne delavke sem razdelila sledeče: različni pristopi, sodelovanje z vsemi udeleženimi, pogovor z otrokom, humor, igra, spodbujanje in usmerjanje otroka, ohranjanje odnosa ter zagovorništvo.

5.2.1. Različni pristopi

Ena od šolskih svetovalnih delavk navaja, da je delo z otroki, ki so dolgotrajno bolni, različno (»*Delo z otrokom…je zelo različno…*« (A16)), to pa pravita tudi dva otroka (»*…poskušava več načinov.*« (F11)), (»*Delava več stvari.*« (G4).

5.2.2. Sodelovanje z vsemi udeleženimi

Ena od svetovalnih delavk pove, da se naredi načrt z vsemi udeleženimi strokovnimi delavci (»*…na šoli naredi načrt z vsemi strokovnimi delavci, ki se mu dodelijo…*« (A6)), druga, da vsak od udeleženih pove svojo stran (»*…pri sodelovanju vseh udeleženih, ko vsak pove svojo plat in potem iz vsega tega narediti nekaj, kar bo za vse ok…*« (B24)), tretja pa, da redno sodeluje z vsemi udeleženimi (»*Vedno in redno sodelujem z vsemi udeleženimi)*« (C11)).

5.2.3. Pogovor z otrokom

Dve šolski delavki navajata, da gre pri delu z otrokom za pogovor (»*Tukaj gre za pogovor…*« (C27)), (»*Pogovor…*« (D26), to omenja tudi eden od otrok (»*…pogovarjali.*« (G6)). Ena od šolskih svetovalnih delavk in dva otrok povesta, da se na srečanjih pogovarjajo o hobijih (»*…se*

pogovarjamo o tem, kaj radi počnejo, kaj se jim dogaja v življenju.« (B14)), (»*...kaj počnem doma, kaj sem počel za vikend, kaj rad delam…*«) (H13)), (»…tudi o prostem času…«) (F8)).

5.2.4. Humor

Ena od svetovalnih delavk pove, da v srečanja vključuje humor (»*...tukaj prisotnega veliko humorja…se šalimo…*« (B11)).

5.2.5. Igra

Dve od intervjuvanih šolskih svetovalnih delavk povesta, da igro uporabljata pri mlajših otrocih (»*Če so to mlajši otroci, se igramo…*«) (B13)), (»*...vaje kot igra za mlajše.*« (C29)), igro pa omeni tudi eden od otrok (»*...tudi kakšno igrico.*«) (H8).

5.2.6. Spodbujanje in usmerjanje otroka

Ena od šolskih svetovalnih delavk pravi, da otroka spodbuja, ga usmerja in ne prepušča samega sebi (»*Otroka spodbujam...*«) (D37)), (»*...jih je treba usmerjati…*« (D34)), (»*Ne prepustim ga samemu sebi…*« (D36)), druga pa, da ga spodbuja k razmišljanju o samem sebi (»*...mora otrok o sebi razmišljat…*«) (C28)). Dve od šolskih svetovalnih delavk pa navajata, da je otroku potrebno postaviti cilj (»*...jim postaviti nek cilj…*« (D35)), (»*Postavljanje ciljev…*«) (C30).

5.2.7. Ohranjanje odnosa

Intervjuvana šolska svetovalna delavka navaja, da je pomembno spremljanje otroka in reden kontakt z otrokom, pozdravljanje ter da si del otroka (»*...spremljanje, da si v rednem kontaktu z otrokom…*«) (D28)), (»*...pozdravljanje…*«) (D29)), (»*...si del njih.*«) (D30)). Ista omenja druženje z otrokom (»*skupno druženje…*«) (D27)), o druženju s šolsko svetovalno delavko pa govori tudi intervjuvan otrok (»*...sva šli ven…sva se družili…*«) (G5).

5.2.8. Zagovorništvo

Ena od svetovalnih delavk je poudarila, da ne le da upošteva glas otroka, temveč o tem govori tudi naprej v njegovem imenu (»*...upoštevam otrokov glas in ne samo, da ga upoštevam, govorim naprej v njegovem imenu.*«) (A22)).

5.3. Oblika pomoči

O tem, katere oblike pomoči prejema otrok, ki je dolgotrajno bolan, sem v intervjujih spraševala šolske svetovalne delavke, otroke in starše (mami otrok).

Oblike pomoči sem razdelila v naslednje kategorije,: vsebina odločbe, strokovnega mnenja, učna pomoč, nudenje pomoči tretjega strokovnega delavca, dodatna strokovna pomoč, pripomočki, prilagoditve pri ocenjevanju, prilagoditve pri prehrani, spremljevalec/-ka.

5.3.1. Vsebina odločbe, strokovnega mnenja

Dve šolski svetovalni delavki pravita, da je oblika pomoči otroku zapisana v vsebini odločbe (»*…ko dobim učenca, ki ima odločbo o usmeritvi…pogledam kaj najprej to pomeni. Definicija dolgotrajno bolan otrok lahko vsebuje različne stvari…*«) (D1)), (»*…odločbo, v kateri je zapisano, kakšno obliko pomoči mora ta otrok prejemati…*«) (A5)), tako pa odgovarjata tudi oba intervjuvana starša (»*Okvirne prilagoditve…v odločbi.*«) (I5)), (»*Ima pa prilagoditve, oblike pomoči po odločbi…*«) (I17)), (»*Bistvene prilagoditve…v odločbi…*«) (J20)) in vse intervjuvane šolske delavke navajajo, da se oblika pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, razlikuje oziroma je odvisna od vsebine odločbe oziroma strokovnega mnenja (»*…odvisna od tega, kar piše v odločbi oz. v strokovnem mnenju*«*.) (A4)), (*»*…ki imajo odločbe, odvisno je, kaj piše v njej.*«) (B6)), (»*Prilagoditve izhajajo iz strokovnega mnenja, iz odločbe.*«) (C13)), (»*…odvisno je od odločbe.*«) (D12)). Ena šolska svetovalna delavka pravi, da dela po protokolu (»*Pomembno je, da mi delujemo po protokolu in če ima otrok npr. napad, mu pomagamo.*«) (D5). Eden od staršev je povedal, da oblika pomoči izhaja tudi iz priporočila vrtca (»*…so bila priporočila, glede na njeno diagnozo…priporočilo vrtca.*«) (I4)). Ena od šolskih svetovalnih delavk je povedala, da se oblike pomoči določijo preko skupnega mnenja ustvarjenega tima (»*…prilagoditve naredimo tudi skupaj s timom…podamo svoje mnenje, kar on potrebuje, kar se pokaže.*«) (C14)).

5.3.2. Učna pomoč

Dve šolski svetovalni delavki povesta, da otrok prejema učno pomoč učitelja (»*učna pomoč…učitelj…*«) (A8)), (»*Včasih učno pomoč izvajajo tudi učitelji…*«) (B8)), o tem pa govorita tudi dva otroka (»*Z nekaterimi učitelji imam dogovorjeno, da imam…preduro.*«) (E21)), (»*…z nekaterimi imam predure…*«*)* (F16)). Učno pomoč pa izvaja tudi šolska svetovalna delavka (»*…kakor tudi jaz.*«) (B9)), o tem pa pripovedujejo tudi trije otroci (»*…se učiva za test.*«) (E8)), (»*…pomaga mi pri tem, ko česa ne razumem.*«) (F5)), (»*…se učiva…)* (H6))«, (»*…vaje za matematiko ali angleščino…*«) (H5)).

5.3.3. Nudenje pomoči tretjega strokovnega delavca

Dve šolski svetovalni delavki sta pri obliki pomoči otroku omenile nudenje pomoči psihologa (»*…kakšne psihične težave, pa je tukaj psiholog.«)* (A9)), (»*…psihološka podpora, včasih otrok*

potrebuje nekaj…«) (C12)), ena od teh pa tudi specialnega pedagoga (»*pomoč…tukaj nastopi specialni pedagog…«)* (A8)).

5.3.4. Dodatna strokovna pomoč

Ena od šolskih svetovalnih delavk omenja dodatne ure strokovne pomoči (»*…dodatne ure strokovne pomoči…«)* (B7)), o tem pa govorita tudi oba starša otrok (»*…ima učno pomoč, dve uri…dodatno strokovno pomoč… in ena ura svetovalne storitve.«)* (J19)), (»*…ima 5 ur – eno svetovalno, dve DSP-ja, dve uri učne pomoči.«)* (I15)), eden od teh pa dodaja, da vsako leto prihaja do sprememb pri porazdelitvi teh ur (»*Vsako leto se spreminja ta porazdelitev ur…«)* (I16)).

5.3.5. Prilagoditve pri ocenjevanju

O možnosti podaljšanega časa pri ocenjevanju v šoli govorita oba intervjuvana starša (»*…podaljšan čas pisanja…«)* (I19)), (»*…pri ocenjevanju ima podaljšan čas…«)* (J24), ena šolska svetovalna delavka (»*…gre večinoma za podaljšan čas pisanja testov…*«) (D13)) in eden od otrok (»*…imam podaljšan čas pisanja testov…*«) (F15)). Možnost ocenjevanja izven oddelka je omenila ena od šolskih svetovalnih delavk (»*…da test otrok piše izven oddelka…*«) (D14)), eden od otrok (»*Teste večinoma pišem pri svetovalni delavki.«*) (F17)) in oba starša (»*…da se jo ocenjuje v individualni situaciji oz. v manjši skupini…«*) (J22)), (»*…možnost pisanja testov izven razreda…*«) (I18)). Ena od šolskih svetovalnih delavk in eden od staršev povesta, da je možnost načrtnega ocenjevanja (»*…da ima možnost načrtovanja ustnega ocenjevanja…*«) (D15)), (»*…naredita urnik, nek koledarček, kdaj bo oz. bi lahko bilo ocenjevanje…*«) (J11)). Isti starš pove, da ima otrok možnost ocenjevanja v zgodnjih urah (»*…v zgodnjih jutranjih urah…*«) (J23)), drug starš omeni možnost delnega ocenjevanja (»*…razmišljamo tudi o delnem ocenjevanju…*«) (I20)). Eden od otrok pove, da večinoma dobi večje črke na testu (»*Učitelji mi dajo ponavadi večje črke na test…*«) (F14)).

5.3.6. Prilagoditve pri prehrani

Ena od šolskih svetovalnih delavk pove, da se otroku prilagaja prehrana, prejeme različno, drugačno prehrano (»*…ali je to prehrana…*«) (D16)), tehtanje in zapis hranilnih snovi pri prehrani pa omeni eden od intervjuvanih otrok (»*…v kuhinji mi vse ogljikove hidrate stehtajo pa napišejo…*«) (G11)).

5.3.7. Pripomočki

Otrok ima možnost prejeti zapise učiteljev, kar je omenil eden od intervjuvanih otrok (»*Če imam veliko za prepisati, mi ponavadi eni dajo list…*«) (E17)), o tem pa govori tudi eden od staršev (»*…dobila natipkan zapis od učitelja…*«) (I42)), (»*…ali pa da dobi miselni vzorec…*«) (I44)), isti starš pa omenja možnost uporabe tabele, poštevanke, sklonov, vprašalnic (»*Pripomočki, kot so tabele, poštevanka, našteti skloni, vprašalnice.*«) (I22)), fotokopij (»*večja potreba po fotokopiranju zapiskov…*«) (I21)), čemur se pridružuje drug starš in dodaja še možnost uporabe kartončkov in kalkulatorja (»*…ima na voljo pripomočke, kot so kartončki, kalkulator, fotokopije…*«) (J25)). Eden od staršev pravi, da so pripomočki, ki jih otrok potrebuje, navedeni v odločbi (»*…pripomočki, ki jih potrebuje…v odločbi…*«) (J21)). Ena od šolskih svetovalnih delavk je povedala, da se omogočijo pripomočki otroku, ki ima težave pri gibanju (»*…če ima kdo težave pri gibanju, se uredijo te stvari…npr. stol.*«) (C4)), druga pa omeni možnost uporabe telefona (»*…uporaba telefona za klic staršev, spremljevalcev…*«) (D18)).

5.3.8. Spremljevalec/-ka

Ena od oblike pomoči je tudi pridobitev spremljevalca (»*…pridobitev spremljevalca…*«) (C5)). Ena od šolskih svetovalnih delavk pove, da je spremljevalec lahko začasni ali stalni (»*…spremljevalec, začasni oz. stalni.*«) (A7)), eden od staršev izpostavi otrokovo začasno spremljevalko (»*…dodeljeno ima začasno spremljevalko...*«) (I23)) in pravi, da se spremljevalka udeležuje taborov otroka (»*…šolske tabore, šole v naravi…*«), druga šolska svetovalna delavka prav tako (»*Udeležuje se tudi taborov.*«) (D8)). Ista šolska svetovalna delavka doda, da je spremljevalka prisotna ali dosegljiva ob obroku otroka (»*…imeli spremljevalko, da je bila prisotna ob obrokih ali pa je bila nam takrat dosegljiva.*«) (D7)) in izpostavi redne uspehe ob zaprositvi spremljevalca na Ministrstvu za šolstvo (»*…do sedaj vsako leto uspeh, ko sem na Ministrstvo za šolstvo zaprosila za dodatnega spremljevalca.*«) (D6))

5.4. Glas otroka

Vse sodelujoče sem v intervjujih vprašala o upoštevnosti otrokovega glasu. Odgovore sem razdelila v tri kategorije: upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke, upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev in neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev.

5.4.1. Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke

Kako šolske svetovalne delavke upoštevajo otrokov glas, nakazujejo naslednji odgovori – vse štiri intervjuvane šolske svetovalne delavke, vsi intervjuvani otroci in eden od staršev so

povedali, da šolska svetovalna delavka vpraša otroka po njegovem mnenju (»*Otroka vedno vprašam za mnenje.«*) (A21)), (»*…če pride do točke, kjer mu določena stvar ne odgovarja, naj mi to pove in se bomo tako dogovorili, da bo vsem v redu.*«) (B20)), (»*…vedno vprašam, kaj pričakuje od mene, kako bi ti lahko bila jaz v pomoč.*«) (C26)), (»*On sam pove, kaj zmore, kaj ne…«*) (D32)), (»*…me vedno vpraša, kaj bi delala, česa ne razumem…*«) (E12)), (»*…ji povem, česa ne razumem, kaj bi danes delala in z njo potem vedno delava to svar.«*) (F6)), (»*One mi je predlagala, meni pa se je to zdelo fajn in sem se strinjala.*«) (G7)), (»*Vedno me vpraša, kaj bi rad počel…pri čem mi lahko pomaga.«*) (H9)), (»*…vedno me vpraša, kaj bi rad danes delal pri njej.*«) (H14)), (»*…direktno vpraša hčerko, izberi si, kako bi ti, kaj bi ti ipd.*«) (I49)). Trije od otrok pravijo, da jih šolska svetovalna delavka posluša, kaj bi radi počeli (»*…me posluša mene, kaj bi rada delala.*«) (E11)), (»*Ona me posluša in me vedno vpraša, kaj potrebujem.«) (F7)),* (»*…me posluša…*«) (H10)). Dve šolski svetovalni delavki pravita, da upoštevata želje, predloge učenca (»*…poskušam njegove želje čimbolj upoštevati.*«) (C33)), (»*Vedno upoštevam glas učenca…*«) (D31)), to pa potrjuje tudi eden otrok in starš (»*…vedno počneva tisto, kar si jaz želim in potrebujem.*«) (E9)), (»*Šolska svetovalna delavka upošteva njene želje, predloge…*) (I46)). Ena od šolskih svetovalnih delavk je izpostavila, da je glas otroka svet, da bi za otroka naredili vse (»*…v pisarni je glas otroka svet in bomo naredili vse za njega.*«) (B28)), druga, da je glas otroka na prvem mestu (»*Glas otroka je na prvem mestu…*«) (C32)), starš otroka pa meni, da je glas otroka upoštevan v največji možni meri (»*…pove svoje mnenje in menim, da jo upoštevajo v največji zmogljivi meri.*«) (J36)).

5.4.2. Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev

Dve šolski svetovalni delavki sta izpostavili zelo redko zanimanje učiteljev za mnenje otroka (»*Zelo redko so me učitelji vprašali za mnenje otroka.*«) (A23)), (»*Po mojih izkušnjah učitelje zelo redko zanima otrokov glas, niti, če jim poskušaš nakazati, kakšne so možnosti.*) (B29)), tretja pa, da učitelj naredi po svoje (»*situacije, ko me pridejo učitelji vprašat za mnenje in kaj je otrok povedal, v razredu pa potem učitelji naredi po svoje.*«) (C36)). Eden od staršev pove, da otrok nima možnosti izraziti mnenja, želja (»*…oni pa, kakor jaz vidim, ji tudi ne dajo možnosti.*«) (I50)), (»*…po mojem mnenju nima priložnosti izraziti svojega mnenja.*«) (I48)) in da je prišlo do situacij nerazumevanja, neupoštevanja s strani učiteljev (»*…naleteli tudi na situacije z učitelji, ko je bilo več nerazumevanja, neupoštevanja…*«) (I36)).

5.4.3. Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev

Tri šolske svetovalne delavke menijo, da je glas otroka s strani učiteljev v večini upoštevan (»*Učitelje, ki jih to zanima, že prej vprašajo in upoštevajo učenca…*«) (B30)), (»*…v večini ja…*«) (C35)), (»*Jaz mislim, da učitelji upoštevajo glas otroka…*«) (D38)), tako meni tudi eden od staršev (»*Pri učiteljih tudi večinoma…*«) (J37)). Dva otroka sta povedala, da jih učitelji vprašajo po mnenju (»*So me tudi vprašali…če bi to ali to vzela.*«) (G10)), (»*Zdi se mi, da me večina učiteljev vpraša, kaj si želim…*«) (E19)). Trije otroci so mnenja, da je upoštevanje njihovega glasu odvisno od vsakega učitelja posamezno (»*…so pa to določeni.*«) (E20)), (»*…odvisno od učitelja do učitelja.*«) (F18)), (»*Eni učitelji me vprašajo, če kaj rabim, eni ne, čisto odvisno.*«) (H18)). Takšnega mnenja pa je tudi ena šolska svetovalna delavka in en starš (»*…čisto odvisno od posameznika.*«) (C34)), (»*…je pa odvisno od vsakega posameznika.*«) (J38)). Eden od staršev pravi, da učitelji upoštevajo tudi otrokove prilagoditve (»*…upoštevajo njene prilagoditve…*«) (I35)).

5.5. Sodelovanje šolske svetovalne službe s starši

Sodelovanje šolske svetovalne službe sem razdelila na šest kategorij, in sicer: posvetovalni del, predaja informacij, zmanjševanje stiske staršem, izkušnje, srečanja in kontakt.

5.5.1. Posvetovalni del, predaja informacij

Tri šolske svetovalne delavke povedo, da gre pri sodelovanju s starši predvsem za predajo sprotnih informacij, evalvacij (»*S starši absolutno sodelujem…sprotne evalvacije…sprotne informacije.*«) (A28)), (»*…te informacije predam staršem, s katerimi naredimo časovnico, da bo otrok imel načrt…*) (C10)), (»*…gre predvsem za informiranje.*«) (D42)), to pa omenja tudi eden starš (»*…mi sporoča vse posebnosti hčerke, karkoli je novega*.«). Ena šolska svetovalna delavka pove, da informacije o otroku pridobiva od staršev (»*…od staršev pridobiti čim več informacij.*«) (D3)), (»*Zelo pomembno se mi zdi tudi to, da starše na srečanjih vprašam, kaj želijo povedati ostalim.*«), o tem pa pripovedujeta tudi oba intervjuvana starša (»*…pogovarjali o tem, zakaj sploh gre, kakšno bolezen ima hči, kakšna je njena diagnoza, kako so z njo delali v vrtcu.*«) (I2)), (»*…smo razložili, kaj in kako je s hčerko.*«) (J2)). Ena šolska svetovalna delavka pove, da s starši preko pogovora iščejo cilje, sklepajo dogovore (»*…pridejo k meni v pisarno, kjer imamo pogovor, iskanje ciljev, sklepanje dogovorov.*«) (C38)).

5.5.2. Zmanjševanje stiske staršem

Dve šolski svetovalni delavki pripovedujeta o razbremenitvi staršev (»*Starši…so velikokrat v stiski…če jim to odvzamem, jih malo sprostim…*«) (A42)), (»*…s tem pa razbremenim tudi*

starše, saj vedo, da bomo za otroka poskrbeli…«) (D21)), ena pa o umiritvi zadeve in iskanju skupnih rešitev (»*…ko pridejo razburjeni, se da zadevo umiriti, slišati njihovo plat, povedati svojo in znotraj tega iskati skupne rešitve.*«) (B36)). O razbremenitvi pa pripoveduje tudi eden od staršev (»*…je bilo meni tudi lažje, ker nisem bila tako sama, saj sem imela ob sebi še svetovalno delavko…ki je vedela, kako deluje hčerka…*«) (J47)).

5.5.3. Izkušnje

Dve šolski svetovalni delavki povesta, da imata s starši pozitivne izkušnje (»*Jaz slabih izkušenj nisem imela, vse so bile zelo dobre.*«) (B27)), (»*…izkušnje sodelovanja s starši so zelo dobre.*«) (C37)).

5.5.4. Srečanja

Ena od šolskih svetovalnih delavk pove, da s starši sodeluje tudi individualno (»*…potem tudi s starši individualno sodelujem…*«) (C8)). Oba intervjuvana starša povesta, da se s šolsko svetovalno delavko redno srečata trikrat letno (»*…so praviloma redno trije sestanki…*«) (I6)), (»*Redni sestanki so…trikrat na leto…*) (J6)) in po potrebi (»*…po potrebi večkrat…*«) (J7)), (»*Po potrebi se dogovorimo za dodatne govorilne ure…*«) (I7)), to pove tudi ena šolska svetovalna delavka (»*…se srečamo trikrat na leto.*«) (D22)), (»*…po potrebi večkrat…*«) (D40)).

5.5.5. Kontakt

En starš izpostavi, da je šolska svetovalna delavka tista, ki prva naredi kontakt z njim (»*Svetovalna delavka je ponavadi tista prva…naredi kontakt z mano…*«) (I10)). Ena šolska svetovalna delavka poudari, da ob reakcijah otroka takoj kontaktira starše (»*…če pride do kakšnih reakcij, takoj kontaktiram starše.*«) (D33)). Eden od staršev pove, da se s šolsko svetovalno delavko slišita vsaj enkrat na dva tedna (»*…slišiva vsaj enkrat na dva tedna.*«) (J10)), isti starš pa pravi, da obveščanje poteka tudi preko beležke otroka (»*tudi preko beležke se obveščamo*.«) (J12)). Ena šolska svetovalna delavka in oba starša povedo, da kontakt med njimi poteka preko telefonskega klica (»*…me tudi pokličejo, če pride do kakšnih sprememb…*«) (D41)), (»*…preko telefona.*«) (I9)), (»*…se kontaktiramo preko telefona…*«) (J8)). Oba starša dodajata še kontakt preko elektronske pošte (»*…in e-maila*.«) (J9)), (»*…preko elektronske pošte…*«) (I8)).

5.6. Sodelovanje šolske svetovalne službe z ostalimi zaposlenimi

Sodelovanje šolske svetovalne službe sem razdelila na tri kategorije: sodelovanje z učitelji, sodelovanje z ravnateljico in tim.

5.6.1. Sodelovanje z učitelji

Ena od intervjuvanih šolskih svetovalnih delavk pove, da se z učitelji povezuje preko razrednika otroka in da z razredniki tesno sodeluje (»*Z učitelji sodelujem preko razrednika…skupaj z njim organizirava sestanke tudi za druge učitelje.*«) (D43)), (»*…z razredniki res tesno sodelujem.*«) (D44)). Druga šolska svetovalna delavka pove, da z učitelji sodeluje individualno (»*…z učitelji…individualno sodelujem, pošiljam učne liste ipd.*«) (C7)), tema srečanj pa je obravnavana snov, ocenjevanje otroka (»*…imam z njimi srečanja, mi povedo, kje so s snovjo, kaj obravnavajo, kdaj imajo ocenjevanja…*«) (C9)). Dve šolski svetovalni delavki povesta, da gre pri sodelovanju z učitelji predvsem za ozaveščanje, vključitev učiteljev v proces podpore in pomoči (»*Pred vsakim novim šolskim letom imamo sestanek, kjer predstavimo svetovalne delavke vse otroke, ki imajo posebne potrebe…*«) (A26)), (»*…v proces potegnem učitelje in jih ozavestiti…*«) (A43)), (»*…da so učitelji seznanjeni s specifiko otroka…da otroka predstavimo učiteljem…*«) (D19)), (»*…so ves čas tudi obveščeni za vsako spremembo teh učencev…*«) (D39)). Ena šolska svetovalna delavka izpostavi negativne izkušnje sodelovanja z učitelji (»*…pri parih pa najraje ne bi niti poskusila, ker imam negativne izkušnje…*«) (A44)), (»*…temu učitelji ne posvetijo pozornosti.*«) (A27)).

5.6.2. Sodelovanje z ravnateljico

Ena šolska svetovalna delavka je povedala, da je sodelovanje z ravnateljico nujno, da ona določi strokovni tim procesa pomoči in podpore otroku, ravnateljici pa se podajajo tudi predlogi o načinu dela (»*Pri tem moramo nujno sodelovati tudi z ravnateljico, ker je ona tista, ki kadruje, ona je tista, ki določi strokovni tim…*«) (A29)), (»*…poskušamo sugerirati ravnateljici na takšen način, da predlagamo…*) (A30)).

5.6.3. Tim

Dve šolski svetovalni delavki povesta, da se tim ustanovi za izdelavo individualiziranega programa (»*…se ustanovi tim, ki sodeluje pri izdelavi individualiziranega programa.*«) (A2)), (»*…se naredi nek manjši tim.*«) (B2)). Ena od šolskih svetovalnih delavk izpostavi, da je tim ustvarjen glede na specifiko otroka (»*Tim vedno naredim glede na specifiko otroka.*«) (D9), ta celoten tim pa se sreča pred pomembnimi dogodki otroka (»*Pred pomembnimi dogodki, kot so npr. tabori, se vedno skupaj usede cel tim…da se pogovorimo o kakšnih posebnostih.*«) (D10)).

Ena šolska svetovalna delavka pove, da tim sestavlja šolska svetovalna služba (»*…prvo je tukaj svetovalna služba…se vsak teden dobimo in vse sodelujemo…*«) (B1)), učitelji, ki učijo otroka in razrednik (»*Učitelji, ki ga učijo, od teh pa je najbolj vključen razrednik…*«) (B3)), druga dodaja strokovne delavce (»*…razrednik in ena od svetovalnih delavk ter tisti strokovni delavci, ki mu na kakršenkoli način nudijo pomoč…*«) (A3)), tretja pa še starše in zunanje institucije (»*Vključi se svetovalna služba, starši, zunanje institucije…tudi razrednik.*«) (C1)).

5.7. Sodelovanje šolske svetovalne službe z zunanjimi institucijami

O sodelovanju šolske svetovalne službe z zunanjimi institucijami sem v intervjujih vprašala šolske svetovalne delavke. Temo sem razdelila na dve kategoriji, in sicer oblike, načini sodelovanja in institucije.

5.7.1. Oblike, načini sodelovanja

Tri šolske svetovalne delavke povedo, da gre pri načinu sodelovanja z zunanjimi institucijami za medsebojno posredovanje informacij otroka (»*…kličejo…za preverjanje podatkov.*«) (A31)), (»*…sodelujem z učitelji tam in pošljemo mi, kje smo s snovjo, oni pa potem nazaj, kaj so oni delali v tistih dneh.*«) (A37)), (»*…da napišem poročilo o določenem otroku, s katerim sem sodelovala, da je šlo potem naprej v drugo institucijo.*«) (B34)), (»*…le-ta kontaktirala nas, potem smo to predali razredniku, on je potem podal nazaj informacijo…*«) (D51)). Ena šolska svetovalna delavka pove, da z zunanjimi institucijami redno sodeluje (»*Z zunanjimi institucijami kar redno sodelujemo…*«) (D45)), komunicirajo pa preko telefona (»*…komuniciramo preko telefona…*«) (D46)). Dve šolski svetovalni delavki povesta, da imata stik s tistimi zunanjimi institucijami, kjer so obravnavani otroci (»*…stik, kjer so otroci obravnavani.*«) (C40)), (»*…v strokovnem mnenju vidiš, kateri zdravniki so sodelovali s tem otrokom, potem se tudi mi poskušamo povezati z njimi.*«) (D2)), tretja pa pove, da je z njimi imela le posreden stik (»*…nisem imela direktnega stika z njimi, vedno posredno preko druge sodelavke v timu.*«) (B33)). Ena šolska svetovalna delavka poudari, da šolska svetovalna služba z zunanjimi institucijami dobro sodeluje, jih obiščejo tudi na šoli (»*…z nami zelo dobro sodelujejo, pridejo tudi osebno na šolo.*«) (C44)). Intervjuvana šolska svetovalna delavka pove, da zunanja institucija organizira izobraževanja za udeležene v procesu pomoči in podpore otroku (»*Za sladkorne bolnike so oni pripravljeni vsako leto organizirati izobraževanje za vse udeležene…*«) (A33)). Ena šolska svetovalna delavka je povedala, da je z zunanjo institucijo sodelovala glede izobraževanj (»*Za specifična izobraževanja sodelujemo s pediatrično kliniko.*«) (D61)).

5.7.2. Institucije

Tri šolske svetovalne delavke pod sodelovanje z zunanjimi institucijami navajajo svetovalni center (»*...tudi na svetovalnem centru...*«) (A32)), (»*...svetovalni center...*«) (C42)), (»*Sodelujemo s svetovalnemu centru za otroke, mladostnike in starše...*«) (D48)), dve bolnišnično šolo (»*Tudi z bolnišničnimi šolami se povezujem.*«) (A34)), (»*...tudi z bolnišnično šolo.*«) (D50)). Isti dve šolski svetovalni delavki navajata tudi sodelovanje s pediatrično kliniko (»*V stiku sem bila tudi s Stično...*«) (A36)), (»*...pediatrično kliniko...*«) (D49)). Ena šolska svetovalna delavka pove, da sodeluje s centri za socialno delo (»*...center za socialno delo...*«) (C41)) in z zdravstvenim domom (»*...zdravstveni dom.*«) (C43)).

5.8. Učinkovitost procesa pomoči in podpore otroku

Učinkovitost procesa pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, sem razdelila v enajst kategorij: vzpostavljen odnos z otrokom, motiviranost, uporaba konceptov socialnega dela, preverjanje, opremljenost z informacijami, znanje, spodbujanje, prilagoditve, sodelovanje s šolsko svetovalno delavko, sodelovanje s starši, sodelovanje z učitelji, sodelovanje vseh udeleženih.

5.8.1. Vzpostavljen odnos z otrokom

Dve šolski svetovalni delavki izpostavljata pomembnost vzpostavljenega odnosa z otrokom v procesu pomoči in podpore (»*...ključen vzpostavljen odnos, ki pa je edinstven pri vsakemu posamezniku.*«) (A47)), (»*Ključno je, da imaš vzpostavljen odnos.*«) (D11)). Ena šolska svetovalna delavka poudari, da mora otrok imeti občutek vrednosti (»*Občutek, da ti je mar, da ti je vreden...*«), (C49)), da ga sprejemaš (»*...sprejemanje otroka...*«) (C45)) in ga imaš rad (»*...da ga imaš rad...*«) (C46)), druga pa dober odnos z otrokom (»*...to, da imaš s tem otrokom dober odnos...*«) (B42)). Ena šolska svetovalna delavka pove, da je pomembno, da je otrok aktivno vključen v proces pomoči in podpore (»*...da on pove, kaj bova delala, skupaj iščeva, kako bova do teh ciljev prišla.*«) (A40)).

5.8.2. Motiviranost

Ena šolska svetovalna delavka pove, da je potrebno vzdrževanje motiviranosti otroka in sprotno iskanje načinov za učinkovitost (»*...treba je vzdrževati motiviranost in sproti iskati načine za učinkovitost.*«) (A48)).

5.8.3. Uporaba konceptov socialnega dela

Ena šolska svetovalna delavka poudari pomembnost uporabe elementov socialnega dela v procesu pomoči in podpore otroku (»*...z vsemi elementi socialnega dela, brez tega ne gre…*) (B43)).

5.8.4. Preverjanje

Ena šolska svetovalna delavka pove, da je potrebno sprotno preverjanje situacije otroka (»*...sprotno preverjanje situacije.*«) (C50)).

5.8.5. Spodbujanje

Eden od staršev navaja pomembnost vztrajanja, spodbujanja s strani staršev, učiteljev in svetovalne delavke (»*Zdi se mi pomembno, da mi – jaz, svetovalna delavka in učitelj – vztrajamo, jo spodbujamo…*«) (I45), isti starš pa omeni tudi spodbudno domače okolje (»*...spodbudno okolje doma…*«) (I55)).

5.8.6. Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem

Intervjuvana šolska svetovalna delavka poudarja pomembnost opremljenosti strokovnega delavca z določenim znanjem (»*Pomembno je, da smo strokovni delavci opremljeni z določenimi znanji.*«) (D63)), eden od staršev meni, da bi bil rezultat še boljši pri dobrem znanju učiteljev (»*...bi bilo še bolje, če bi učitelji znali oz. se naučili.*«) (I56)). Ena svetovalna delavka meni, da se je za učinkovito delo potrebno seznaniti s primerom in se informirati o specifikah (»*...da se seznaniš s primerom…*«) (D53)), (»*...se informiraš o specifikah…*«) (D55)). Ena izmed intervjuvanih šolskih svetovalnih delavk pa je povedala, da so se za učinkovita izkazala izobraževanja, ki jih je obiskala (»*...obiskala sem tudi izobraževanja…katera so se izkazala kot zelo učinkovita…*«) (A57)).

5.8.7. Prilagoditve

Eden od intervjuvanih staršev izpostavi korist prilagoditev in da brez njih ne bi bilo napredka (»*...ji pomaga, koristi vse.*«) (J26)), (»*Brez prilagoditev pa tudi ne bi šlo.*«) (J31)).

5.8.8. Sodelovanje s šolsko svetovalno delavko

En starš poudari, da so ure s šolsko svetovalno delavko najbolj koristne za otroka (»*...ure s svetovalno delavko najbolj koristne…*«) (J28)).

5.8.9. Sodelovanje s starši

Ena od šolskih svetovalnih delavk pravi, da je za učinkovitost potreben vzpostavljen odnos s starši, sodelovanje s starši (»*Da s starši vzpostaviš odnos, da z njimi sodeluješ, da drug drugemu poročamo, kaj je doma, v šoli, da se razišče tisto, kar je za otroka najboljše.*«) (B44)). Dve šolski svetovalni delavki pravita, da je potrebna vključenost staršev (»*Da so starši sodelujoči…da jih pritegnem, če se le da.*«) (A41)), (»*Če so starši aktivno vključeni v sodelovanje, se godijo tudi čudeži.*«) (C39)). Ena šolska svetovalna delavka pravi, da je za učinkovitost potrebno poslušati starše (»*…poslušaš starše…*«) (D56)).

5.8.10. Sodelovanje z učitelji

Ena šolska svetovalna delavka meni, da je za učinkovitost potrebna vključitev učiteljev v proces pomoči in podpore otroku (»*…učitelje…*«) (C48)), druga pa dobro sodelovanje z učitelji (»*…še dobro sodelovanje z učitelji, je zmaga.*«) (A46)), tretja navaja podporo učiteljskega zbora (»*…imaš podporo učiteljskega zbora…*«) (D58)).

5.8.11. Sodelovanje vseh udeleženih

Dve intervjuvani šolski svetovalni delavki poudarjata, da je za učinkovitost potrebno sodelovanje med vsemi udeleženimi v procesu podpore in pomoči otroku (»*Torej sodelovanje med vsemi udeleženimi.*«) (B45)), (»*…da sodelujejo vsi udeleženi…«) (D59)).* Isti dve šolski svetovalni delavki pri tem izpostavljata timsko delo (»*…imaš timsko delo…*«) (D54)), (»*…da tim, ki dela z otrokom, dobro sodeluje med sabo, da je komunikacija jasana, da imajo vsi vsaj približno isti cilj…*«) (B41)).

5.9. Ovire v procesu pomoči in podpore

Temo ovire v procesu pomoči in podpore sem razdelila v sedem kategorij: udeleženi v procesu, otrok, starši, učitelji, vodstvo, šolski sistem, reševanje ovire, konflikta.

5.9.1. Udeleženi v procesu

Ena šolska svetovalna delavka pravi, da ji je ovira neodstopanje od lastnega mišljenja druge udeležene osebe, neslišanost drugega mnenja (»*…imaš na drugi strani osebo, ki ne odstopa od svojega mišljenja, ne glede na to, kaj se dogaja…*«) (B48)), (»*…če kdo drug ni pripravljen odstopat ali pa slišat kakšno drugo stran…*«) (B50)), eden od staršev pa meni, da je ovira neznanje strokovnih delavcev in nerazumevanje procesa strokovnih delavcev (»*Ko ne vedo, kaj narediti z otrokom…*«) (J46)), (»*…tudi strokovni delavci včasih ne razumejo tega procesa, sprejemanja posebnih potreb.*«) (J45)).

5.9.2. Otrok

Ena od šolskih delavk izpostavi, da so ovire lahko že pri otroku (»*…so lahko že pri otrocih.*«) (A49)).

5.9.3. Starši

Ena šolska delavka pove, da ji oviro predstavlja neslišanost staršev (»*so primeri, ko starši ne želijo slišati plati svetovalnih delavk…*«) (B39)), druga pa pravi, da ovira s starši nastopi običajno zaradi skrbi staršev (»*…ovire s starši, običajno zaradi samih skrbi…*«) (A50)). Eden od staršev meni, da je ovira v samem procesu lahko tudi neznanje samega starša (»*Ne predstavljam si starša, ki nima teh znanj pa ki je v tem procesu in da nima podpore.*«) (J44)).

5.9.4. Učitelji

Intervjuvana šolska svetovalna delavka pove, da ji največjo oviro predstavljajo učitelji (»*Največje ovire jaz vidim pri učiteljih…*«) (A51)) zaradi nerazumevanja stiske otroka *(»…dostikrat učitelji ne razumejo stisko učenca.*«) (A54)). Druga šolska svetovalna delavka pravi, da ji je dejanska ovira sodelovanje z učitelji (»*Dejanska ovira je meni sodelovanje z ostalimi zaposlenimi, učitelji.*«) (B46)).

5.9.5. Vodstvo

Ena šolska svetovalna delavka kot oviro navaja neučinkovito sodelovanje z vodstvom (»*…včasih tudi pri vodstvu, saj velikokrat ni učinkovitega sodelovanja med nami.*«) (A52)). Dve šolski svetovalni delavki sta povedali, da prihaja do neslišanosti problematike pri vodstvu (»*…velikokrat nimam občutka, da bi me slišali.*«) (A53)), (»*…če vodstvo tega ne sliši, sprejema odločitve mimo tega, mimo našega znanja, kar pa je lahko tudi v škodo otroku.*«) (B53)).

5.9.6. Šolski sistem

Ena šolska svetovalna delavka omeni neustreznost šolskega sistema (»*Zdi se mi, da je cel šolski sistem zabredel.*«) (A55)). Ena šolska svetovalna delavka pove, da je ovira v pomanjkanju časa (»*…velikokrat je problem čas, zmanjka ga*.«) (C51)), o tem pa nakazuje izjava enega od otrok (»*Pri pouku včasih težje sledim, gre vse bolj hitro…*«) (H16)). Eden od staršev izpostavi slabo delovanje šolskega sistema z otroki (»*Meni se zdi, da slabo deluje šolski sistem z otroki*«) (J43)) in da so pritiski na otroka preveliki (»*…kaj vse v institucijo vnašajo, je prevelik pritisk za otroka, vsak ima svoje zmožnosti, sposobnosti.*«) (J48)).

5.9.7. Reševanje ovire, konflikta

Ena šolska svetovalna delavka pove, da pri reševanju ovir išče rešitve v timu (»*...potem iščemo v timu…druge rešitve za vsak posamezni primer.*«) (B54)), da poskusi z vztrajnim delom in iskanjem načinov (»*Takrat poskusim vztrajno delati z njimi in iskati načine, da se to doseže.*«) (B40)) ter vključi, upošteva osebe, ki imajo drugačno mnenje (»*...ne grem mimo te osebe, še vseeno jo upoštevam…*«) (B49)). Druga in tretja šolska svetovalna delavka opolnomočita sami sebe (»*...opolnomočim sebe.*«) (C52)) (»*Zelo veliko sem delala na sebi…*«) (A58)), četrta pa pri reševanju ovir poudarja dorečenost (»*Vse je dorečeno, se mi pa zdi, da bi bila težava, če temu ne bi bilo tako*«) (D60)).

5.10. Znanje strokovnih delavcev

Temo znanje šolskih svetovalnih delavk sem razdelila v devet kategorij: veliko znanja, izkušnje, fakulteta, prostovoljstvo, študijska praksa, prejeto znanje od staršev, prejeto znanje od drugih strokovnih delavcev, nezadostno znanje svetovalnih delavk, nezadostno znanje učiteljev.

5.10.2. Veliko znanja

Ena šolska svetovalna delavka je povedala, da ima veliko znanja (»*Znanja imam veliko…*«) (A60)), druga pa, da je znanje svetovalnih delavk ogromno (»*...imamo svetovalne delavke z ogromno znanja.*«) (B52)). Eden od staršev je izpostavil, da ima šolska svetovalna služba največ znanja, je najbolj seznanjena, se izobražuje in bere o določeni tematiki (»*Glede zdravstvenega stanja hčere največ ve svetovalna služba, je najbolj seznanjena.*«) (I51)), (»*Šolska svetovalna delavka ja, ona se redno izobražuje, bere o tem, ve veliko o tem…*«) (I53)).

5.10.3. Izkušnje

Tri intervjuvane šolske svetovalne delavke so izpostavile, da njihovo znanje izvira iz izkušenj, in sicer iz izkušenj za določeno situacijo (»*...izkušnje, da veš, kaj narediti v določeni situaciji.*«) (A63)), s konkretnim delom z otroki (»*...konkretno delala z otroki, že takrat sem pridobila veliko izkušenj.*«) (B59)) in iz delovnih izkušenj (»*...največ iz delovnih izkušenj*«) (C54)).

5.10.4. Fakulteta

Dve šolski svetovalni delavki sta povedali, da njuno znanje izvira iz fakultete (»*Moje znanje izvira iz fakultete.*«) (A56)) (»*Znanje imam iz fakultete…*«) (C53)), tretja pa je poudarila, da je na fakulteti pridobila ogromno znanja (»*Ogromno znanja imam iz fakultete. Zelo veliko mi je dala, mi je zelo dragocena.*«) (B55)).

5.10.5. Prostovoljstvo

Ena šolska svetovalna delavka je povedala, da je za njeno znanje zasluženo tudi prostovoljstvo (*…kot prostovoljka v osnovni šoli…*) (B58)).

5.10.6. Študijska praksa

Ena šolska svetovalna delavka je povedala, da ima veliko znanja zaradi študijske prakse (»*Veliko znanja imam tudi, ker sem tekom študija veliko časa preživela na praksi…*«) (B57)).

5.10.6. Prejeto znanje od staršev

Intervjuvana šolska svetovalna delavka je povedala, da je veliko znanja prejela od staršev, saj oni poznajo svojega otroka in bolezen (»*Veliko znanja dobim tudi od staršev, saj oni svojega otroka in bolezen poznajo, mene o tem informirajo.*«) (D62)).

5.10.7. Prejeto znanje od drugih strokovnih delavcev

Dve šolski svetovalni delavki sta povedali, da sta znanje prejeli od sodelavcev (»*Veliko znanja sem prejela od svoje mame…dela v svetovalni službi kot psihologinja*.«) (B56)), (»*…od kolegov, sodelavcev…*«) (C55)), tretja pa je povedala, da je znanje pridobiva preko zdravnika (»*Če pride otrok, ki ima npr. nek sindrom, povabim zdravnika…da on predstavi kako in kaj.*«) (D67)).

5.10.8. Nezadostno znanje svetovalne delavke

Ena šolska svetovalna delavka je izpostavila, da so socialni delavci premalo izobraženi o specifičnih boleznih (»*…socialni delavci premalo izobraženi o specifičnih boleznih.*«) (C56)), dodala pa je, da ona nima znanja o tem (»*Nimam kakšnih specifičnih znanj, bolj svetovanje.*«) (C58)).

5.10.9. Nezadostno znanje učiteljev

Eden od staršev je izpostavil, da učitelji nimajo zadostnega znanja o prilagoditvah, o oblikah pomoči otroku, ki imajo posebne potrebe (»*Kar se tiče prilagoditev, oblik pomoči otrok s posebnimi potrebami…učitelji nimajo zadostnega znanja.*«) (I52)), pri tem pa je še dodatno izpostavil predmetne učitelje (»*…predmetni učitelji, kakor lahko jaz rečem…nimajo zadostnega znanja.*«) (I54)).

5.11. Izobraževanje

Izobraževanje šolskih svetovalnih delavk sem razdelila v tri kategorije, in sicer: želja ali potreba po dodatnem izobraževanju, tečaj prve pomoči in izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe.

5.11.1. Želja ali potreba po dodatnem izobraževanju

Dve šolski svetovalni delavki sta izrazili željo po dodatnem izobraževanju, znanju (»*…vendar znanja ni nikoli dovolj. Seveda si želim še dodatnih izobraževanj.*«) (A61)), (»*…bi si želela še več znanja, tega ni nikoli dovolj*«) (B60)). Ena od teh je še dodala, da se začne zanimati za specifike ob stiku z določenim otrokom (»*Ko pridem v odnos z določenim otrokom, te začnejo zanimati specifike…*«) (B61)), o tem pa govori tudi druga šolska svetovalna delavka (»*Če bi npr. dobila otroka, ki ima specifično bolezen, bi šla na izobraževanje, seveda.*«) (D66)). Ena šolska svetovalna delavka meni, da bi še potrebovala določena znanja, specifike (»*Menim, da bi še potrebovala določena znanja…vedno so specifike, možnost novih informacij…*«) (D64)). Eden od staršev je povedal, da je pripravljenost učenja manjkajočih ali potrebnih znanj odvisna od posameznika (»*…je pa od posameznika odvisno, ali se je pripravljen učiti…tista znanja, ki mu manjkajo oz. bi jih potreboval.*«) (J40)).

5.11.2. Tečaj prve pomoči

Ena od šolskih svetovalnih delavk je povedala, da ima narejen tečaj prve pomoči, ki je specializiran za šolske situacije (»*Sem naredila tečaj prve pomoči, specialne za šolske situacije, npr. epilepsijo, anafilaktični šok, sladkorno bolezen…*«) (A62)), druga pa, da se prijavlja na izobraževanja za prvo pomoč (»*Prijavljam se na izobraževanja za prvo pomoč, grem na Rdeči križ.*«) (D65)).

5.11.3. Izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe

Ena izmed intervjuvanih šolskih svetovalnih delavk je povedala, da se je izobraževala o otrocih, ki imajo posebne potrebe (»*…sem se izobraževala o otrocih s posebnimi potrebami.*«) (C57)), druga pa o otrocih, ki so dolgotrajno bolni (»*…sem se izobraževala na temo otrok, ki so dolgotrajno bolni…*«) (A59)). Eden od staršev je izpostavil nujnost izobraževanja šolskih delavcev o specifičnih boleznih (»*Menim, da bi morali imeti šolski delavci nujna izobraževanja o specifičnih boleznih, kako delati s takšnimi otroki.*«) (I57)).

5.12. Medosebni odnosi otroka na šoli

Temo medosebni odnosi otroka na šoli sem razdelila v tri kategorije: odnos med otrokom in svetovalno delavko, odnos med otrokom in učitelji in medvrstniški odnosi.

5.12.3. Odnos med otrokom in svetovalno delavko

En starš izpostavi skrb šolske svetovalne delavke za otroka iz zdravstvenega in šolskega stališča (»*...skrb za hčerko tako iz zdravstvenega kakor tudi iz šolskega stališča.*«) (I34)), veliko vrednost odnosa in pomoči pri napredku (»*Njun odnos je veliko vreden, kar pa hčerki…zelo pomaga pri napredku.*«) (I33)). Ta odnos starš označi za dorečen (»*...sta vzpostavili takšno razmerje, da hčerka tega ne izkorišča – imata dorečeno, kakšen je njun odnos.*«) (I29)), ljubeč (»*...sta se tekom let sodelovanja zelo povezali, imata ljubeč odnos…*«) (I26)) in zaupen (»*...zaupata si, hčerka zelo zaupa svetovalni delavki*«) (I27)). Svetovalna delavka je otroku zatočišče (»*...njej je neko zatočišče, kamor bo vedno lahko prišla.*«) (I28)), z otrokom pa ne delujeta samo na formalnem, šolskem področju (»*...delujeta ne samo na formalnih, šolskih stvareh…*«) (I32)), kar je povedal tudi eden od otrok (»*S svetovalno delavko se pogovarjam tudi o drugih stvareh…*«) (E14)). Sproščenost so izpostavili trije otroci (»*...je drugače kot pri pouku, je bolj sproščeno.*«) (E15)), (»*Takrat sem sproščena…*«) (F2)), (»*...sproščeno.*«) (G3)) in eden od staršev (»*Hčerka je pri njej sproščena.*«) (I30)). Občutek varnosti je izpostavil en starš (»*...daje tudi takšen močan občutek varnosti…*«) (J30)) in en otrok (»*...počutim se varno.*«) (F3)). Eden od staršev je povedal, da je v odnosu podpora, organizacija (»*...je tam prisotne veliko podpore, organizacije.*«) (J29)), prisoten odprt pogovor in občutek sprejetosti (»*...zelo odprto se lahko tam pogovarja. Tam lahko pove, česa ne zna, kaj rabi…počuti se sprejeto.*«) (J33)) ter da se otrok rad udeležuje srečanj (»*Zelo rada hodi na srečanja s šolsko svetovalno delavko…*«) (J32)), to pa sta povedala tudi druga dva otroka (»*Srečanj se rada udeležujem.*«) (F1)) (»*Meni je čisto v redu tako.*«) (H15)). En otrok izpostavi mirnost srečanj (»*Na srečanjih je veliko bolj mirno…*«) (E2)) in razumevanje šolske svetovalne delavke (»*...vem, da me svetovalna delavka razume.*«) (E3)), kar je omenil tudi drugi otrok (»*...se res dobro razumeva.*«) (F13)). Dva otroka sta poročala o dobrem počutju na srečanjih s šolsko svetovalno delavko (»*Na srečanjih se počutim fajn…*«) (E4)), (»*Počutim se fajn…*«) (G2)). Trije otroci so izpostavili dosegljivost šolske svetovalne delavke (»*...ona pa si vzame čas.*«) (E16)), (»*...svetovalna delavka…vedno na voljo…*«) (G12)), (»*...vzame si čas za mene.*«) (H12)).

5.12.4. Odnos med otrokom in učitelji

Dva otroka sta povedala, da imata z otrokom dober odnos (»*Učiteljica…če jo rabim za pomoč, vem, da se lahko obrnem nanjo.*«) (F19)), (»*Ko sem prišla v šolo…so mi tudi učitelji zelo pomagali.*«) (G9)), to pa je omenil tudi en starš (»*…z učitelji ima dober odnos…*«) (J34)). Eden od staršev je omenil, da otrok z učitelji nima stika oziroma premalo (»*…učitelji pa nimajo osebnega stika z njo, premalo oz. ne dovolj, ali pa sploh ne.*«) (I47)).

5.12.5. Medvrstniški odnosi

En intervjuvan starš je izpostavil sprejetost otroka (»*…menim, da se počuti sprejeto v razredu.*«) (I40)) in zdrave odnose otroka z vrstniki (»*Menim, da ima zdrave odnose…je obdana z osebami, ki si jih je sama izbrala…«*) (I39)), povedal pa je tudi, da je otrok najraje v družbi preprostih ljudi, kjer je prisotna sproščenost (»*V razredu je najraje s skupino vrstnikov, v kateri se počuti dobro, sproščeno, v družbi preprostih ljudi.*«) (I38)). Dobre odnose je izpostavil tudi drugi starš (»*…se hitro vklopi tudi med vrstnike, dobre odnose ima tudi v celotnem razredu.*«) (J35)) in trije intervjuvani otroci (»*…če ne uspem prepisati, prosim enega od sošolcev, da dokončam.*«) (E18)), (»*Mi je pa tudi to zelo v redu, ker se v razredu razumemo*«) (F21)), (»*…mi tudi sošolci pomagajo, če kaj potrebujem.*«) (F22)), (»*…rečem sošolcu, če mi posodi zvezek, da do konca prepišem.*«) (H17)).

5.13. Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi

Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi sem razdelila v dve kategoriji: sodelovanje staršev z učitelji in sodelovanje staršev z vodstvom.

5.13.1. Sodelovanje staršev z učitelji

En starš je povedal, da ima pozitivne izkušnje glede odzivnosti učiteljev ob kontaktu (»*…napisala elektronsko pošto parim učiteljem…obiskala sem jih tudi na govorilih urah, so bili odzivni.*«) (I12)). Isti starš je povedal, da je obisk ali kontakt učiteljev po potrebi (»*…po potrebi pa jih obiščem, kontaktiram.*«) (I11)), čemur se pridružuje tudi drugi intervjuvan starš (»*…drugače po potrebi.*«) (J15)). Drug starš je povedal, da se na učitelje obrača pri splošnih zadevah (»*…se obračam bolj za splošne zadeve, npr. prijavnice…*«) (J5)), ima z njimi redne govorilne ure (»*…se srečamo na rednih govorilnih urah…*«) (J14)), med seboj se obveščajo večinoma preko elektronske pošte (»*Obveščamo se večinoma po e-mailu.*«) (J17)), največ srečanj pa ima z razredničarko (»*Izmed učiteljev se največkrat sestanek z razredničarko…*«) (J16)), ob menjavi razrednika pa nastopi stiska starša (»*…ko pa se je vsako leto razrednik menjal, je pa bilo naporno zame kot za starša.*«) (J42)). Isti starš je povedal, da ima občasen

občutek neslišnosti (»*Ko sem jaz razlagala kakšne stvari učiteljem, se mi je včasih zdelo, da me ne slišijo…*«) (J41)), o negativnih izkušnjah sodelovanja staršev z učitelji pa je pripovedovala tudi ena šolska svetovalna delavka (»*Nobeden ni prišel jezen name, ampak na učitelje običajno*«) (B38)).

5.13.2. Sodelovanje staršev z vodstvom

En intervjuvan starš je povedal, da je z vodstvom do sedaj sodeloval posredno (»*Z ravnateljico do sedaj neposrednega stika…nisem imela.*«) (I13)), (»*…vedno je bila do sedaj vezni člen svetovalna delavka ali pa razredničarka.*«) (I14)), drug starš pa je omenil, da z vodstvom sodeluje pri večjih stvareh ali ob napotitvi (»*…sodelujem pri kakšnih večjih stvareh, ki jih ne more razrednik urediti oz. me razrednik ali svetovalna delavka napoti k ravnateljici.*«) (J18)).

6. RAZPRAVA

V tem poglavju na podlagi analize pridobljenih podatkov in zapisanih teoretičnih izhodišč odgovarjam na zastavljena raziskovalna vprašanja. Bistvene ugotovitve raziskave predstavljam skozi preplet relevantne teorije in pridobljenega empiričnega gradiva, ki se nanašajo na: vzpostavljanje delovnega odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom, ki je dolgotrajno bolan, metode dela, oblike pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, upoštevnost glasu otroka, sodelovanje šolske svetovalne delavke z ostalimi zaposlenimi, kaj vse prispeva k učinkovitosti v procesu podpore in pomoči, na ovire v procesu podpore in pomoči ter znanje strokovnih delavcev. Na koncu poglavja še predstavim dve temi, ki sta se razvili med pridobivanjem empiričnega gradiva, in sicer medosebni odnosi otroka, ki je dolgotrajno bolan, in sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi.

RV1: Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da se vzpostavljanje delovnega odnosa oziroma začetek sodelovanja prične s prejeto odločbo otroka od zavoda za šolstvo in preko staršev. 31. člen ZUOPP (2011) navaja, da Zavod Republike Slovenije za šolstvo odločbo o usmeritvi (ali odločbo, da usmeritev ni potrebna), izdano na podlagi zahteve za uvedbo postopka, vroči vlagatelju, vrtcu, šoli ali zavodu, v katerega je otrok vključen v času usmerjanja, in vrtcu, šoli ali zavodu, v katerega je otrok usmerjen; če pa je odločba o usmeritvi izdana na podlagi predloga za uvedbo postopka, pa se vroči tudi predlagatelju.

Rezultati kažejo, da gre pri vzpostavljanju delovnega odnosa za vzpostavitev odnosa z vsakim otrokom različno, šolska svetovalna delavka pa začuti otroka, gradi na zaupnosti, spoštuje in sprejema otroka, ustvarja varen prostor, je pozorno prisotna. Gre za medsebojno spoznavanje, komunikacijo, za vzpostavitev odnosa pa je potreben čas. Podobno odnose opredelita tudi Kodele in Mešl (2013), ki pravita, da otrok potrebuje izkušnjo o našem spoštovanju, za to pa potrebujemo pogovore, ki se nikoli ne končajo, ter neskončne možnosti, da se otrok preizkusi in da se preizkusimo skupaj; spoštovati otroka pa pomeni spoštovati njegove posebnosti, spoštovati kompleksnost otroških svetov, ki jih premalo poznamo in o njih premalo vemo. O spoštljivem pogovoru piše tudi Poštrak (2015), ki pravi, da moramo izhajati iz vloge odgovornega odraslega – spoštljivega in odgovornega zaveznika ter se ob tem opirati na načela socialnega dela, ki jih moramo vsakič znova celovito udejanjiti. Svetovalni delavci se morajo ravnati po načelu dobrobiti za otroka, to pa pomeni, da vse kar delajo v šoli, delajo v dobrobit

otroka in ne v njegovo škodo, pri tem se otroka ne sme stigmatizirati in mu povzročati neupravičenih nelagodij in stisk (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008).

Udeležene šolske svetovalne delavke so povedale, da pri delu z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, uporabljajo koncepte socialnega dela, in sicer dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema, skupno iskanje rešitev, raziskovanje življenjskega sveta, osebno vodenje, etiko udeleženosti in krepitev moči. To je skladno z opredelitvijo delovnega odnosa. Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2011) pravijo, da so v šolski svetovalni službi pomembni naslednji elementi delovnega odnosa: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema (Lussi 1991) in soustvarjanje rešitev ter osebno vodenje (Bouwkamp, Vries 1995). Poleg teh elementov menijo, da so pomembni še štirje sodobni koncepti v socialnem delu, in sicer perspektiva moči (Saleebey 1997), etika udeleženosti (Hoffman 1994), ravnanje s sedanjostjo oziroma koncept so-navzočnosti (Anderson 1994) ter znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993). Svetovalni delavec z otrokom včasih podeli osebne izkušnje, pri tem pa mora biti pozoren, da to počne zmerno, bistvo pogovora pa je vedno otrokova zgodba, tj. kongruenten, skladen odnos (Geldard in Geldard, 2005). Odnos naj bo empatičen, topel, občutljiv, neobsojajoč in spoštljiv, pozoren, razumevajoč, podpirajoč, sodelovalen in izkazujoč spoštovanja do sogovornikov kompetenc (Geldard in Geldard, 2005).

RV2: Katere metode, oblike pomoči uporablja šolska svetovalna delavka v procesu pomoči in podpore oziroma kakšen je način dela v procesu pomoči in podpore otroku z otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolska svetovalna delavka pri delu z otroki, ki so dolgotrajno bolni, uporablja različne metode. Bečan in Klinc (2011) navajata, da nam ravno skupina otrok, ki so dolgotrajno bolni, lahko pokaže, da se vsak otrok na isto bolezen odziva na svoj način, torej kar nekdo morda potrebuje, je lahko za drugega povsem odveč. Udeleženi v moji raziskavi so navedli, da šolska svetovalna delavka sodeluje z vsemi udeleženimi v procesu pomoči in podpore, se pogovarja z otrokom, ob tem pa ga spodbuja in usmerja, uporablja humor, ohranja odnos, npr. ga spremlja, ima z otrokom reden kontakt. O tem pišejo tudi Bečan, Klic in Čuk (2003), in sicer, da naj ima otrok možnost, da se v vsakem trenutku lahko obrne na svetovalnega delavca, svetovalni delavec pa naj otroka spremlja. Šolska svetovalna delavka v moji raziskavi kot metodo dela uporablja tudi igro. Udeležena je povedala še, da gre pri delu z otrokom za zagovorništvo. Zaviršek (2009) pravi, da zagovorništvo pomeni govoriti za nekoga, vendar ne v pokroviteljskem smislu, temveč tako, da bodo interesi, želje, pravice osebe, ki ima

manj ekonomske, družbene in simbolne moči ter znanja, zares upoštevane, pri tem pa promovira socialno vključenost, enakopravnost in socialno pravičnost. Potrebno je postaviti pogoje, da otrok v različnih procesih postane subjekt, da se sliši njegov glas in, da dobi nekoga, ki stoji ob njem (Nussdorfer, 2013). Otroka se mora vključevati, predati mu je potrebno vse potrebne informacije, da je soudeležen pri iskanju rešitev ter da ima ob sebi osebo, ki je tam samo zaradi njega in zastopa njegovo korist (Rakovec, 2014).

Strokovni delavci naj bi v šoli ustvarili ekipo, saj je za odgovor na potrebe otroka potreben celovit, usklajen, sistematičen pristop šolskih svetovalnih delavcev, učiteljev in ostalih zaposlenih, potrebno pa je tudi sodelovanje staršev, le-ti pa lahko s strokovnimi delavci delijo svoje izkušnje ter mu predstavijo svojega otroka (Sina, b. d.), potrebno je prejeti informacije od zunanjih institucij (Helping Students with Chronic Illnesses Succeed in school, b.d.). O sodelovanju z vsemi udeleženimi govori tudi načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008), in sicer, da si svetovalna služba preko svetovalnega odnosa prizadeva vzpostavljati in vzdrževati pogoje tako za stalne odprte možnosti sodelovanja z vsemi udeleženimi kakor pa tudi za ustvarjalno sodelovanje udeležencev med seboj v projektih pomoči, sodelovanja, pri tem pa si prizadeva za sodelovanje, ki temelji na ustvarjalno kritičnem soočanju vsestranskih pristranosti in konfliktov ter razvijanju sposobnosti za ravnanje z njimi, za njihovo preseganje na način, ki omogoča nadaljevanje sodelovanja med obema stranema oziroma med vsemi udeleženimi v svetovalnem odnosu. Svetovalna služba lahko svojo temeljno nalogo opravlja le preko sodelovanja z vsemi udeleženimi oziroma podsistemi in prav ona je tista, ki predstavlja posebno mesto v šoli, kjer se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženimi v šoli (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Tudi Plešec (2021) v svoji raziskavi ugotavlja poudarek na vključevanju vseh udeleženih in medsebojnem sodelovanju, a opaža, da otroke v načrtovanje proces pomoči in podpore vključujejo šele v kasnejših razredih. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) pa določa, da mora biti otrok vključen v pripravo in spremljanje individualiziranega programa, pri tem pa se upošteva njegovo zrelost in starost.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da je oblika pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, odvisna od vsebine odločbe oziroma strokovnega mnenja. Udeleženci so povedali, da je v vsebini odločbe zapisana oblika pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, da delujejo po protokolu, priporočilu vrtca in mnenju ustvarjenega tima. ZUOPP-1 (2011) navaja, da se otroke, ki so dolgotrajno bolni, usmerja v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, Žerovnik (2004) pa dodaja, da gre pri tem za prilagojeno

organizacijo in predmetnik, prilagojen način izvajanja in zagotavljanja dodatne individualne strokovne pomoči. O tem piše tudi Gorenc Šulc (2017), in sicer, da se otroku glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje lahko v šoli prilagodijo organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka ter zagotovi dodatna strokovna pomoč.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da je otroku, ki je dolgotrajno bolan, nudena učna pomoč šolske svetovalne delavke, učitelja, otrok prejema pomoč tretjega strokovnega delavca, kot sta psiholog in specialni pedagog, dodatno strokovno pomoč. Dodatna strokovna pomoč se izvaja za otroke s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, izvaja pa se lahko kot pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj, svetovalna storitev ali učna pomoč (ZUOPP, 2011, 8. člen), izvaja pa jo strokovni delavec, določen z odločbo o usmeritvi, določitev obsega in trajanja pa naj bo v pristojnosti komisije za usmerjanje (Bečan, Klinc, Čuk, 2003). Dodatna strokovna pomoč ima dve funkciji, in sicer rehabilitacijsko funkcijo ter funkcijo pomoči pri učenju (Gorenc Šulc, 2017). Poleg pomoči za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj in učne pomoči otrok prejema še svetovalno storitev, največje število ur dodatne strokovne pomoči je tako pet ur tedensko, pri čemer mora biti najmanj ena ura svetovalne storitve (Vovk Ornik, 2019). Zagotovljena dodatna strokovna pomoč je zapisana v 7. členu ZUOPP-1 (2011), v njem pa je prav tako navedena prilagoditev načina preverjanja in ocenjevanja znanja. To so izpostavili udeleženi, in sicer otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima prilagoditve pri ocenjevanju, tj. podaljšan čas, o katerem piše tudi Kesič Dimic (2010), ocenjevanje izven oddelka, ocenjevanje v zgodnjih urah, načrtovanje ocenjevanja, delno ocenjevanje, večje črke na testu. Preverjanje in ocenjevanje naj bo sprotno, napovedano in izvedeno tako, da na otroka ne deluje obremenilno, poleg tega naj bi bilo otroku zagotovljeno preverjanje in ocenjevanje manjših sklopov, podaljšan čas preverjanja (Bečan, Klinc, Čuk, 2003). Udeleženi so povedali, da ima otrok, ki je dolgotrajno bolan, prilagoditve pri prehrani, ima na voljo pripomočke, kot je uporaba telefona, kartončkov, kalkulatorja, tabel, vprašalnic, fotokopije itn. O slednjih piše Kesič Dimic (2010), ki pravi, da je otroku zaradi pogostih izostankov potrebno omogočiti nemoteno pridobivanje zapiskov obravnavane snovi, Gorenc Šulc (2017) pa dodaja, da je pri tem najlažje fotokopiranje ali skeniranje zapiskov učencev. Bečan, Klinc in Čuk (2003) menijo, da posebni didaktični pripomočki pri pouku z otroki, ki so dolgotrajno bolni, niso potrebni.

Nekateri imajo možnost spremljevalca, o čemer piše 9. člen Pravilnika o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami, v Uradnem listu RS, št. 88/13 in 108/21 (2013), in sicer, da se otroku, ki je dolgotrajno bolan, lahko dodeli začasni spremljevalec, ki mu pomaga pri vključevanju v posamezne dejavnosti vzgojno-izobraževalnega programa v času izvajanja obveznega in razširjenega programa osnovne šole. Naloge spremljevalca naj ne bi bile le ozko vezane na fizično asistenco, pomoč, temveč bi prinašale dodatno vrednost pri neposrednem delu z otrokom, to pa pomeni, da naj bi strokovno usposobljena oseba nudila širšo pomoč tudi pri pripravi ustreznih pripomočkov in materialov za delo z otrokom, nenazadnje pa bi morala biti tudi ustrezno usposobljena za nudenje prve zdravstvene pomoči pri npr. otrocih, ki so dolgotrajno bolni (Vovk Ornik, 2019).

RV3: Kako je upoštevan glas otroka, ki je dolgotrajno bolan, v procesu pomoči in podpore?

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolske svetovalne delavke upoštevajo glas otroka na način, da otroka vprašajo po njegovem mnenju, ga poslušajo, upoštevajo želje in predloge otroka. O pomenu poslušanja govorita Faber in Mazlish (1982), in sicer, da otrokom omogoča, da izrazijo svoja razmišljanja in občutke, razumejo in sprejmejo sogovornikov pogled na svet, razvijejo zaupanje v odrasle, razvijejo pozitivno samopodobo ipd., odraslim pa pomaga, da se lažje vživijo v otroka, v njegov svet, pri razumevanju otrokovih misli, občutkov, upanj, strahov, veselja, pri oblikovanju razumevajočega okolja, v katerem ima otrok pomembno mesto. Tudi Archard (2020) navaja, da lahko ravno s poslušanjem bolje razumemo, kaj se dogaja v otrokovem svetu in izboljšamo splošno presojo o tem, kaj je zanje najboljše. Otroci postanejo odraslim bolj razumljivi, če ustrezno pristopijo k njim in jim omogočijo izraziti njihov pogled, njihov glas (Clark, 2011, v Šugman Bohinc, 2011).

Ena od udeleženk je dodala še, da je glas otroka svet in da bi vse naredili za otroka, druga, da je glas otroka na prvem mestu, ena od udeleženk pa je povedala, da je mnenje otroka upoštevano v največji zmogljivi meri. Podobno menita tudi Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019), da je otrok je tisti, ki ima odgovor za prvi korak na poti k želenim ciljem ali izidom, zato je naloga svetovalne delavke, da se otroku pridruži in skupaj z njim začne graditi na rešitvi problema.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da je glas otroka s strani učiteljev upoštevan v večini, in sicer so o tem govorile šolske svetovalne delavke in starš, da pa je to odvisno od vsakega učitelja posebej, pa pravijo šolska svetovalna delavka, otroci in starš. Učitelji otroka vprašajo po njegovem mnenju in upoštevajo prilagoditve, pa so povedali otroci in starš. Rezultati so pokazali tudi, da je glas otroka s strani učitelja neupoštevan, in sicer na način, da

se učitelji redko zanimajo za mnenje otroka, učitelj naredi po svoje, o čemer so pripovedovale šolske svetovalne delavke, udeležen starš pa je omenil tudi situacije, ko prihaja do nerazumevanja s strani učiteljev in da učitelj otroku ne da možnosti, da bi izrazil svoje mnenje, želje. Akerman (2011) piše o tem, da je učenec v šoli redkokdaj v vlogi soustvarjalca in prevečkrat v vlogi pasivnega prejemnika pomoči odraslih, Kodele (2018) pa meni, da odrasli neredko podcenjujejo otrokove zmožnosti in ne spoštujejo njihovih mnenj, pogosto ne razumejo, da imajo otroci sposobnosti, s katerimi lahko prispevajo k sprejemanju njim pomembnih odločitev. Odrasli smo tisti, ki mu moramo dati priložnost in omogočiti, da lahko participira, pri tem pa ga moramo spodbujati in ga voditi. Lansdown (2010, v Plešec, 2021) pravi, da so otroci velikokrat spregledani, preslišani, ker odrasli podcenjujejo njihove sposobnosti, ali pa njihovo mnenje ni izraženo tako, kot bi si želeli odrasli, zato je lažje reči, da se bo otroka vključevalo v načrtovanje, ko bo kaj »znal ubesediti«, ob tem pa Kodele (2017) opozarja, da otrok lahko izrazi svoje mnenje, vendar so odrasli tisti, ki na koncu presodijo, ali je otrok dovolj star, da bi se njegovo mnenje upoštevalo. Kot pa že omenjeno, je navsezadnje otrok tisti, ki je strokovnjak na podlagi svojih osebnih izkušenj (Plešec, 2021). Tudi zakonodaja uvaja novost, in sicer pogovor z otrokom o postopku usmerjanja, to pa je del strokovne dokumentacije, ki jo pripravi šola in jo predložijo starši oziroma vlagatelji, zakon pa prepušča strokovno presojo glede smiselnosti pogovora z otrokom strokovnim delavcem šole, kar lahko razumemo tudi kot intenco zakonodajalca k dejavnejši vlogi otroka kot »eksperta iz izkušenj« (Vovk Ornik, 2019). Menim, da je na preučevani šoli upoštevan otrokov glas s strani šolske svetovalne službe, saj šolske svetovalne delavke otroka poslušajo, spoštujejo, ga vprašajo po mnenju, predlogih, željah, ga aktivno vključujejo v sam proces pomoči in podpore, s strani učiteljev pa je upoštevan v večini, prihaja tudi do situacij nerazumevanja in neupoštevanja otrokovega glasu.

RV4: Kako poteka sodelovanje šolske svetovalne delavke z ostalimi zaposlenimi na šoli, s starši in z zunanjimi institucijami pri pomoči in podpori otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Sodelovanje šolske svetovalne delavke z učitelji

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolska svetovalna delavka sodeluje z učitelji, in sicer preko razrednika, s katerim tesno sodeluje, z učitelji pa ima srečanja glede obravnavane snovi, ocenjevanja, jih ozavešča, vključuje v proces podpore in pomoči. Delo z učitelji je prav tako lahko individualno (ali skupinsko). V proces pomoči in podpore vstopajo vsak s svojim posebnim znanjem, poudarek pa je na posvetovalnem delu, z namenom preventive ali

intervencije, skupnega načrtovanja, izvajanja in evalvacije dela. Prav tako poudarjajo Čačinovič Vogrinčič in sodelavke (2008), da gre pri sodelovanju z učitelji za neposredno pomoč učiteljem in posvetovalno delo pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja, sodelovanje pri oblikovanju individuali(zira)nih učnih programov za otroke, ki imajo posebne potrebe. Gregorčič Mrvar idr. (2020) menijo, da šolska svetovalna služba lahko nudi ustrezno znanje in didaktične spretnosti učiteljem. Resman (1997) piše o tem, da šolska svetovalna delavka in učitelj skupaj ugotavljata in analizirata, zbirata podatke, izmenjujeta zamisli o delu in rešitvi dilem, oblikujeta načrt dejavnosti, uresničujeta načrt in skupaj ugotavljata rezultate. Pečjak (2005) pa meni, da naj bi se šolska svetovalna delavka z vsakim učiteljem posebej pogovorila o informacijah, ki jih ima učitelj o otroku, ter da skupaj rešujeta probleme, sodelovanje z učitelji pa naj bi temeljilo na posvetovanju. Svetovalni delavec učitelju podaja svoje informacije, ugotovitve in znanja, s čimer učitelju pomaga razumeti otroka s tistih vidikov, ki so mu manj dostopni, s tistimi tehnikami, za katere učitelj znotraj razreda nima časa oziroma zanje ni usposobljen. Svetovalni delavec ima pri otrocih, s katerimi dela, tudi boljši vpogled v njihove intelektualne sposobnosti, v posebnosti njihovega družinskega življenja, učitelja pa lahko informira tudi o otrokovih socialnih situacijah zunaj šole, o njihovih družinskih posebnostih, ki jih na ravni razredne situacije ni mogoče opaziti ali ugotoviti (Resman idr., 1999).

Udeležena šolska svetovalna delavka je poročala o negativnih izkušnjah šolske svetovalne delavke z učitelji, in sicer, da je otrok, ki ima odločbo o usmerjanju, dodatno delo za učitelje, da predstavitvi o otrocih, ki imajo posebne potrebe, učitelji ne posvetijo pozornosti, poleg tega pa šolska svetovalna delavka pogreša samoumevno delo učitelja z otrokom, ki ima posebne potrebe. Pečjak in Košir (2005) opozarjata, da je lahko učitelj pri sodelovanju s šolsko svetovalno delavko nepripravljen za spremembe svojega ravnanja, saj je učiteljem pogosto bližje tradicionalen način dela, pri katerem učitelj otroka napoti k svetovalnemu delavcu, ki z njim nato dela, namesto, da bi učitelj prevzel aktivnejšo vlogo in odgovornost v procesu.

Sodelovanje šolske svetovalne delavke z ravnateljico

Analiza podatkov je pokazala, da šolska svetovalna delavka sodeluje z ravnateljico na način podajanja predlogov ravnateljici. Udeleženka izpostavlja nujnost sodelovanja, saj ravnateljica določi strokovni tim. Tudi Trtnik Herlec (2002) meni, da je potek vključevanja otrok, ki imajo posebne potrebe, močno povezan s stališči in vizijo ravnatelja, ravnateljico. V skladu z zakonom ravnatelj imenuje strokovno skupino za pripravo in izvajanje individualiziranega programa, ob tem pa zagotoviti ustrezne kadrovske in materialne pogoje, ki so potrebni pri delu

z otrokom, ki ima posebne potrebe (Bečan, Klinc, Čuk, 2003). Sodelovanje šolske svetovalne službe z vodstvom obsega tudi preučevanje učnih in vzgojnih procesov z namenom načrtnega poseganja vanje (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008), Resman (1997) pa poudarja, da je odnos med svetovalno službo in ravnateljem, ravnateljico ključen za uspešno opravljanje šolskega svetovalnega dela, zato mora temeljiti na zaupanju in medsebojni podpori, saj imata oba veliko stikov z učenci, učitelji in starši.

S strokovno interpretiranimi podatki otroka šolski svetovalni delavec seznani tudi ravnatelja, kadar je to potrebno za izvajanje njegove funkcije oziroma opravljanje njegovih nalog (Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja, 14. člen, 2004). Po drugi strani pa Kozina in sodelavke (2012) navajajo, da ravnatelji, poleg ostalih delovnih nalog, tudi spremljajo delo svetovalne službe.

Sodelovanje šolske svetovalne službe s timom

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da se tim ustanovi za izdelavo individualiziranega programa za specifičnega otroka. Tim se sreča pred pomembnimi dogodki, v timu pa sodelujejo šolska svetovalna delavka, razrednik in učitelji otroka, starši, zunanje institucije in ostali strokovni delavci. To je skladno s temeljnimi funkcijami šolske svetovalne službe, ki so svetovanje, posvetovanje in koordinacija, prek svetovalnega odnosa pa se vključujejo tudi procesi dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude, skozi te procese pa šolska svetovalna služba nagovarja otroke, starše, učitelje in vodstvo, po potrebi pa tudi strokovne sodelavce zunaj šole (Čačinovič Vogrinčič idr. 2008). Svetovalna služba s svojo specifično strokovno držo spodbuja in pomaga vzdrževati kulturo interdisciplinarnega povezovanja in sodelovanja tudi v šoli kot celoti, šolska svetovalna služba pa se strokovno povezuje tudi s strokovnimi delavci v ustreznih zunanjih ustanovah, namen tega pa je, da se medsebojno dopolnjujejo v svetovalni dejavnosti na področju pomoči posamezniku (ali skupini). Z vidika celostnosti ter večje učinkovitosti opravljenega svetovalnega dela v posamezni šoli je potrebno tudi medsebojno strokovno povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev iz istovrstnih in različnih vzgojno-izobraževalnih ustanov (Čačinovič Vogrinčič idr. 2008). Kavkler (2008) piše o tem, da lahko le timsko delo prinese uspešno vključitev otrok, ki imajo posebne potrebe, v razred, s tem pa tudi učitelj dobi podporo in pomoč pri delu, saj se ti pogosto počutijo nekompetentne za delo z otroki, ki imajo posebne potrebe.

Sodelovanje šolske svetovalne službe s starši

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolska svetovalna delavka s starši sodeluje na način posvetovalnega dela, s predajo informacij. Posvetovalni del s ciljem preventive ali intervencije in načrtovanja pa poudarjajo tudi Čačinovič Vogrinčič idr. (2008). Caf (2015) piše, da se strokovnjaki od staršev lahko veliko naučijo, saj le-ti otroke najbolj poznajo in vedo, kaj je za otroka dobro. Imajo veliko informacij, ki lahko koristijo strokovnim delavcem pri razumevanju otroka in delu z njim (Kvaternik, Kustec in Kodele, 2011). Tudi Plešec (2021) ugotavlja, da so starši pomemben vir informacij, ki jih je treba vključevati v sam proces, in dodaja, da področje sodelovanje s starši potrebuje še večjo pozornost, saj je postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami skoraj v celoti odvisen od zakonske ureditve, potem pa je od pristopa in načina strokovnih delavcev odvisno, ali bodo starši v odnosu do njih vzpostavili zaupanje. Strokovni delavci šole naj izkoristijo izkušnje in znanje staršev, se osredotočijo na otrokova močna in šibka področja, prepoznajo prizadevanja staršev in so poleg tega pozorni na njihova čustva, hkrati pa zagotovijo, da starši razumejo postopke, v katere je otrok vključen (Gibson in Blandford, 2005).

Udeleženi šolski svetovalni delavki sta povedali, da imata s starši pozitivne izkušnje. Dobro sodelovanje med šolsko svetovalno delavko in starši pa nima ugodnih učinkov samo na otroka, temveč tudi na življenje in delo staršev (Resman, 2008). Odgovori starša in šolskih svetovalnih delavk kažejo, da šolska svetovalna delavka staršem zmanjšuje stiske. Gregorčič Mrvar in sodelavci (2020) pravijo, da lahko svetovalni delavec pomaga staršem pri razumevanju položaja, dela in vedenja otroka, jim pomaga, da uvidijo svojo vlogo ter poskušajo s pomočjo svetovalca spreminjati ravnanje, odnos do otroka. Kesič Dimic (2010) navaja, da je pomembno, da se s starši vzpostavi sodelovalen odnos ter se jim nudi opora in pomoč, Gorenc Šulc (2017) pa dodaja, da je pomembno, da starši pridobijo zaupanje in se razbremenijo strahu, ki ga prinaša vključitev njihovega otroka v program osnovne šole. Plešec (2021) piše o tem, da sta starševska odzivnost in občutljivost potrebni, da otroci, ki imajo posebne potrebe, razvijejo varno navezanost, zato je zagotavljanje podpore staršem otrok, ki imajo posebne potrebe, ključno za uspeh otroka in za družino kot celoto.

Udeležena šolska svetovalna delavka s starši na srečanjih sodeluje individualno. O individualnem delu pišejo tudi Čačinovič Vogrinčič idr. (2008) in dodajajo skupinsko delo. Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da srečanja med šolsko svetovalno delavko in starši potekajo trikrat letno in po potrebi, ob reakcijah otroka, kontakt pa poteka preko telefonskega

klica, elektronske pošte, beležke otroka, eden od udeleženih pa pravi, da vsaj enkrat na dva tedna. Resman (2008) meni, da je za kakovosten odnos in vzpostavitev zaupanja med šolsko svetovalno službo in starši pomembno imeti redne, stalne stike s starši, ne pa samo takrat, ko se ugotavlja, da ima učenec težave. Eden od udeleženih staršev je povedal, da ima stik s šolsko svetovalno delavko tudi preko beležke otroka. To je ustrezno, saj Gregorčič Mrvar in sodelavci (2020) pravijo, da lahko svetovalni delavec gradi zaupanje staršev tudi prek odnosa z učenci.

Resman in sodelavci (1999) menijo, da sodelovanje s starši šola potrebuje na dveh ravneh, in sicer na prvi potrebuje njihovo sodelovanje pri delu šole, ko šola kot ustanova potrebuje njihovo ustvarjalnost, povezanost v skupnost, materialno pomoč, njihov prispevek v načrtovanih akcijah in vseskozi ustvarjalen pogovor, bodisi na roditeljskih sestankih, govorilnih urah ali v svetu staršev, na drugi ravni pa je nujno sodelovanje s starši predvsem takrat, ko otrok potrebuje pomoč.

Starši predstavljajo heterogeno skupino in zato potrebujejo v procesu sodelovanja fleksibilnost in prilagodljivost; nekateri bodo zainteresirani za aktivno sodelovanje, spet drugi bodo v procesu pasivnejši, zato je potrebno, da se potrebam in željam staršem prilagodi in se jih vključi na njim ustrezen način (Šteh, 2008). Z vsemi starši ne bo mogoče razviti partnerskega odnosa, saj si nekateri starši tega mogoče niti ne želijo, drugi pa težko vzpostavijo odnos zaradi osebnostnih značilnosti ali narave svojega dela, kljub temu pa obstaja večja verjetnost, da bodo sodelovali, če se jim ponudi več raznovrstnih oblik sodelovanja in vključevanja (Kalin, 2009).

Sodelovanje šolske svetovalne delavke z zunanjimi institucijami

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolske svetovalne delavke sodelujejo z zunanjimi institucijami, in sicer s svetovalnim centrom, z bolnišnično šolo, s centrom za socialno delo, z zdravstvenim domom in s pediatrično kliniko. Čačinovič Vogrinčič in sodelavci (2008) navajajo, da se svetovalna služba v šoli strokovno povezuje in sodeluje s strokovnimi sodelavci v ustreznih zunanjih ustanovah npr. s svetovalnimi centri, z zdravstvenimi domovi ter z drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, s centri za socialno delo ter z drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami itn. Pišejo tudi o tem, da se z njimi povezujejo in sodelujejo z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti na področju pomoči posamezniku, bodisi na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti. Povezovanje in sodelovanje šolske svetovalne delavke z zunanjimi institucijami z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti je pokazala tudi analiza pridobljenih podatkov, in sicer gre za medsebojno posredovanje informacij otroka in organizacijo izobraževanj za udeležene. Pečjak in Košir (2012) menita, da

je potrebno partnersko sodelovanje iz obeh strani, saj strokovni delavci iz zunanjih institucij nimajo vedno dobrega vpogleda v konkretne šolske situacije, v katerih se nahajajo otroci, šolski svetovalni delavci pa nimajo specializiranih znanj za pomoč pri specifičnih težavah, te pa imajo strokovni delavci v specializiranih zunanjih institucijah.

Namen povezovanja bolnišnične in matične šole pa je, da otrok ne prekinja svojega šolskega dela, temveč se preko bolnišnične šole vključuje v svojo matično šolo in da mu šola osmisli čas bivanja v bolnišnici (Gorenc Šulc, 2017).

RV5: Kaj vse prispeva k učinkovitosti v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da k učinkovitosti v procesu podpore in pomoči prispeva opremljenost strokovnih delavcev z znanjem in informacijami, spodbujanje, motiviranje otrok, vzpostavljen odnos strokovnih delavcev z otrokom, sodelovanje strokovnih delavcev z učitelji, z vsemi udeleženimi, prav tako s starši. To izpostavlja tudi Sina (b. d.), in sicer, da se, za učinkovit izobraževalni načrt otoka, strokovni delavci poučijo o otrokovi bolezni, da ustvarijo pozitivno kulturo, otroke spodbujajo, ustvarijo ekipo v šoli in sodelujejo s starši. Ustrezna vključenost staršev vpliva na boljše učne dosežke otroka, poleg tega pa tudi na njegovo duševno zdravje in pozitivno prispeva k otrokovemu čustvenemu ter socialnemu razvoju (Pomerant idr., 2007). O seznanjenosti z informacijami in o prilagoditvah prav tako pišejo Bečan, Klinc in Čuk (2003), ki pravijo, da je priporočljivo, da je strokovni delavec dobro strokovno usposobljen, seznanjen z naravo otrokove bolezni, saj so od nje in načinov zdravljenja odvisne vse posebne prilagoditve in posebnosti. Tudi Čačinovič Vogrinčič in sodelavke (2008) so v načelu interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja omenile, da je potrebno z vidika celostnosti ter večje učinkovitosti opravljenega svetovalnega dela v posamezni šoli tudi medsebojno strokovno povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev iz istovrstnih in različnih vzgojno-izobraževalnih ustanov. Openshaw (2008) meni, da je pomembno, da znajo svetovalni delavci učinkovito delati v skupini. Udeležena šolska svetovalna delavka v raziskavi je poudarila tudi sprotno preverjanje situacije otroka. Ključno je, da se redno spremlja otrokov napredek in koraki v procesu podpore in pomoči (Project Pencil, b.d.). Udeležena v raziskavi je omenila uporabo konceptov socialnega dela, o čemer piše Čačinovič Vogrinčič (2008) in pravi, da mora strokovni delavec zagotoviti odnos, ki bo soustvarjanje omogočil, to pa je vedno v delovnem odnosu in pogovoru, ki zagotovi soustvarjanje in da se v tem soustvarijo dobri izidi in želeni razpleti.

RV6: Na katere možne ovire lahko naleti šolska svetovalna delavka v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da so ovire v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, udeleženi v procesu - učitelji, vodstvo, šolski sistem in starši. Svetovalni delavci vidijo ovire pri medsebojnem sodelovanju na področju pomanjkljivega vedenja o delu in nalogah drug drugega, v obremenjenosti z delom obojih, v različnosti v pričakovanjih glede medsebojnega sodelovanja ter različnosti v strokovnih pogledih na delo z otrokom (in v razredu) (Gregorčič Mrvar idr., 2020). Pečjak in Košir (2005) menita, da je lahko ovira sodelovanja svetovalnega delavca in učitelja tudi nepripravljenost učitelja na način dela za prevzemanje aktivnejše vloge in večje stopnje odgovornosti pri reševanju problema. Sodelovanje lahko ovirajo tudi previsoka pričakovanja učiteljev do svetovalnih delavcev, ki so pogosto posledica tega, da svetovalna služba učiteljem svoje vloge in nalog ne opredeli dovolj natančno, hkrati pa lahko k temu prispeva tudi subjektivno stališče učitelja in njegov pogled na svojo vlogo v razredu (Resman, 1999).

Gregorčič Mrvar idr. (2020) pišejo o tem, da se svetovalni delavec ne bo vedno srečal s starši, ki bodo motivirani za sodelovanje s šolo. Razlog nesodelovanja pa so pogosto tudi negativne izkušnje in občutek nemoči staršev, zaradi česar se izogibajo sodelovanju s šolo, o čemer pišeta Intihar in Kepec (2002) ter dodajata, da imajo starši manj uspešnih otrok pogosto manj zaupanja v šolo in se raje umaknejo, namesto da bi skupaj z njimi poiskali rešitev.

Jurič Rajh (2013) ugotavlja, da je največja ovira pri zagotavljanju ustrezne podpore šolski svetovalni službi napačna predstava vodstva o delu in delovnih nalogah svetovalne službe, saj izsledki raziskav kažejo, da kar 80 % vseh dejavnosti, v katere ravnatelji vključujejo šolske svetovalne delavce, ne sodi v opise njihovih nalog po smernicah za šolsko svetovalno delo.

Ena od udeleženih je povedala, da lahko ovira nastopi že pri otroku. Ob tem Kodele (2017) opozarja na to, da odrasli kljub zavedanju, kako pomembno je spodbujanje otrokove participacije, to zmanjšujejo ali jo celo onemogočajo. Čačinovič Vogrinčič (2008) dodaja, da bi moral biti proces pomoči zastavljen tako, da se ga definira, soraziskuje in soustvarja z otrokom, saj on najbolj pozna svoje izkušnje, misli, čustva in težave.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da šolske svetovalne delavke ovire, konflikte rešujejo na način iskanja rešitev v timu, vključitve, upoštevanja osebe, ki ima drugačno mnenje, z opolnomočenjem same sebe, dorečenostjo in vztrajnim delom iskanja načinov. Da naj se svetovalni delavec pogovori z vsakim učiteljem v procesu posebej o informacijah otroka in

skupaj rešujeta probleme, predlaga Pečjak (2005) ter dodaja, da naj bi sodelovanje z učitelji temeljilo na posvetovanju, kjer svetovalni delavec in učitelj pomagata otroku. Kalin (2019) meni, da mnogi problemi, s katerimi se soočajo svetovalni delavci, zahtevajo dolgoročno, intenzivno delo, konflikti, ovire pa se lahko zmanjšajo, če svetovalni delavci pomagajo učitelju razviti tehnike spoznavanje otroka, učne oblike in metode dela, ki so povezane z učno individualizacijo in diferenciacijo, razvijajo ustrezne načine, pristope. Svetovalni delavci bi morali jasno opredeliti svojo vlogo in nenehno pojasnjevati učiteljem in vsem ostalim ter poudarjati, da mnogi problemi zahtevajo intenzivno delo, da rezultatov ne moremo pričakovati takoj (Kalin, 2004). Šola mora otroke postavljati v ospredje, starše pa sprejemati kot enakovredne partnerje in upoštevati njihove predloge, pobude pri vzgojno-izobraževalnem delu, tako pa bodo tudi starši prepoznali pomembnost svoje vloge pri skrbi za otrokov učno-vzgojni uspeh (Intihar in Kepec, 2002). Pomembno je spoštovanje različnih pogledov na dano situacijo ter različnih poti reševanje dane situacije (Gibson in Blandford, 2005).

Šolska svetovalna delavka si mora prizadevati za uspešno komunikacijo in sodelovanje tudi z vodstvom, saj lahko le s pomočjo sprotnega reflektiranja izboljšuje svoje delo (Janson, Stone in Clark, 2009).

RV7: Od kod izvira znanje za ravnanje šolske svetovalne delavke za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Geldard in Geldard (2005) pišeta o tem, da svetovalni delavec znanja, veščine lahko pridobi preko branja in pridobivanja znanja v sklopu študija, katera potem pod mentorstvom uporablja v praksi. O izvoru znanja svetovalnih delavk na fakulteti in na študijski praksi je pokazala tudi analiza pridobljenih podatkov, in sicer tri udeleženke so povedale, da so znanje prejele v času študija, na fakulteti, ena od teh pa je omenila še študijsko prakso.

Svetovalni delavec mora znati razumeti otrokov razvoj, biti seznanjen s težavami, ki so značilne za konkretno starostno obdobje, imeti znanje o delu z ljudmi, ki imajo posebne potrebe, poznati dejavnike tveganja in varovalne dejavnike v šoli ter zakonita pooblastila v zvezi s posebnim izobraževanjem, vedeti, kako podpreti, oblikovati partnerstvo z učitelji, drugimi strokovnimi delavci in družinami otrok (Openshaw, 2008), širok spekter znanj šolske svetovalne delavke pa so izpostavile tri udeleženke. Priporočeno je, da strokovni delavci šole izkoristijo izkušnje in znanje staršev, se osredotočijo na otrokova močna (in šibka) področja, prepoznajo prizadevanje staršev in so pozorni na njihova čustva, hkrati pa zagotovijo, da starši razumejo postopke, v katere je vključen otrok (Gibson in Blandford, 2005).

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da imajo šolske svetovalne delavke željo in potrebo po dodatnem izobraževanju ali pa ta nastopi, ko šolska svetovalna delavka pride v stik z otrokom, ki ima specifično bolezen. Udeleženka je povedala, da ima narejen tečaj prve pomoči, specializiran za šolske situacije, druga pa, da se prijavlja na izobraževanja za prvo pomoč. Le dve šolski svetovalni delavki sta povedali, da sta se izobraževali na temo otrok, ki imajo posebne potrebe, le ena od teh pa, da se je izobraževala o otrocih, ki so dolgotrajno bolni. Udeležena je izpostavila nujnost izobraževanja šolskih delavcev o specifičnih boleznih. Strokovni delavec, ki poučuje ali sodeluje z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, mora biti seznanjen z naravo otrokove bolezni, saj so od nje in načinov zdravljenja odvisne posebne prilagoditve in posebnosti pri poučevanju (Gorenc Šulc, 2017). V času vzgojno-izobraževalnega procesa pa imajo nekateri otroci, ki so dolgotrajno bolni, posebne zdravstvene potrebe (npr. jemati morajo zdravila, si meriti vrednosti krvnega sladkorja, prekiniti je treba njihove epileptične napade idr.), posledično pa otroci potrebujejo izvajanje določenih postopkov oziroma pomoč pri izvajanju le-teh (Vovk Ornik, 2019).

Medosebni odnosi otroka na šoli

Analiza pridobljenih podatkov o odnosu otroka s svetovalno delavko je pokazala, da šolska svetovalna delavka izkazuje skrb za otroka iz zdravstvenega in šolskega stališča. Vrednost odnosa med njima je velika, šolska svetovalna delavka pomaga otroku pri napredku, delujeta ne samo na formalnem, šolskem področju. Resman (2008) piše, da je naloga svetovalne službe, da učencem s svetovanjem in neposredno pomočjo pomaga v stiski, v šolskem in osebnostnem razvoju ter dodaja, da s poseganjem in razvijanjem šolskega prostora posredno pomaga tako, da odpira učencem možnosti za produktiven stil življenja v danih socialnih okoliščinah, ki jih predstavlja šola.

Udeležena starša in otroci, ki so dolgotrajno bolni, so povedali, da se ob šolski svetovalni delavki otrok počuti sproščeno, ima občutek varnosti, sprejetosti, svetovalna delavka je otroku zatočišče, imata dorečen, ljubeč odnos, otrok se rad udeležuje srečanj s šolsko svetovalno delavko, na katerih je prisotno razumevanje, mirnost, podpora in organizacija, ob tem pa se otrok počuti dobro. Udeleženi so govorili tudi o dosegljivosti šolske svetovalne delavke. Čačinovič Vogrinčič (2003) pravi, da je potrebno mobilizirati moč (talente, znanja, sposobnosti, vire) otrok s ciljem, da podpremo njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije in dodaja, da kljub enostavnem konceptu le-temu sledi trdo delo. Kjer pa se otrok počuti varno in

slišano, se bo lažje srečal z drugimi udeleženimi v procesu pomoči in podpore, ob tem pa morajo odrasli ustvariti možnost, da bodo otroci lahko povedali svoje mnenje, zastopali lastno rešitev in se o njej posvetovali (McNamra, v Grebenc idr., 2010).

Analiza pridobljenih podatkov otrok, in sicer odnosa med otrokom in učitelji, je pokazala, da ima otrok z učitelji dober odnos, eden od staršev pa je povedal tudi, da je otrok brez osebnega stika oziroma ima premalo stika s strani učiteljev. Pri učiteljih, s katerimi se učenci razumejo in imajo z njim dobre odnose, bodo prej iskali pomoč (Magajna idr., 2008), dobri odnosi pa naj bi vplivali na manjše izražanje jeze otroka, na večjo pozornost in na daljšo vztrajnost pri nalogah (Furrier in Skinner, 2003).

V metaanalizi Roorda, Koomena, Splita in Oorta (2011) ugotavljajo, da dobri odnosi med učiteljem in učencem vplivajo na boljšo vključenost učenca pri pouku in na učenčeve višje učne dosežke ter na vključenost učencev v učni proces. Ugotavljajo tudi, da slabši, kot so bili odnosi med učiteljem in učencem, slabša je bila učenčeva vključenost pri pouku, raziskava pa ob tem izpostavlja tudi pomembnost pozitivnih izkušenj učencev z učitelji v nižjih razrednih osnovne šole.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da se otrok, ki je dolgotrajno bolan, počuti med vrstniki sprejeto, ima dobre, zdrave odnose in je najraje v družbi ljudi, kjer vlada sproščeno vzdušje. Gorenc Šulc (2017) navaja, da je treba otroka, ki je dolgotrajno bolan, vključiti med vse zdrave otroke, sošolce, saj se s tem krepita socialna pripadnost skupnosti in socialna pozitivna vrednostna usmerjenost vseh otrok. Criss in sodelavci (2002) pa pišejo o tem, da sprejemanje otroka s strani vrstnikov in prijateljstvo pomembno vplivata na odpornost otroka in njegovo zmožnost prilagajanja. Pomembno je, da se otrok čuti sprejetega in varnega, saj je to pogoj za vzpostavljanje socialnih interakcij, komunikacijo in tudi uspešno učenje (Gorenc Šulc, 2017).

Sodelovanje staršev z učitelji

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala, da starši z učitelji sodelujejo, imajo z njimi redne govorilne ure ali jih obiščejo; kontaktirajo jih po potrebi, obveščanje poteka večinoma preko elektronske pošte. Starši se na učitelje obračajo pri splošnih zadevah, največ srečanj pa imajo z razredničarko otroka. Schleicher (2014) piše o tem, da učinkovita komunikacija med šolo in starši otroka dobro vpliva tudi na kognitivni in socialni razvoj otroka, saj spodbuja sodelovanje

učencev in motivacijo pri učenju. Staši za učitelje predstavljajo pomemben vir informacij o otroku, njegovem celostnem funkcioniranju, učitelji pa staršem lahko nudijo pomembne informacije o otrokovem učenju in vedenju v šoli (Intihar in Kepec, 2002).

Udeleženi so poročali o občasno prisotnem občutku neslišanosti staršev s strani učiteljev in stiski ob menjavi razrednika. Udeleženi pripovedujejo tako o pozitivnih kakor tudi o negativnih izkušnjah staršev z učitelji. Plešec (2021) meni, da sta podcenjevanje znanja staršev, ki ga imajo o svojih otrocih, in izključenost staršev iz postopkov, dva izmed razlogov za to, da nekateri starši doživljajo občutke frustracij, manjvrednosti, ker jih učitelji raje nagovarjajo, jim dajejo navodila, namesto, da bi jih poslušali. Sodelovanje staršev z učitelji pomaga pri zbliževanju otrok in staršev, kar pa predstavlja temeljni pogoj za dobro učno delo v šoli (Resman, 2008). Izboljša lahko tudi učni uspeh učenca in pomembno vpliva na splošna stališča otrok do šole (Kvaternik in Kustec, 2011).

Rezultati kažejo, da starši z vodstvom sodelujejo posredno in glede večjih stvari pri otroku ter ob napotitvi tretje osebe. Trtnik Herlec (2002) izpostavlja pomembnost komuniciranja vodstva s starši otrok, ki imajo posebne potrebe, za kar se običajno dobro pripravijo, pomanjkljivo pa je komuniciranje v kolektivu, kar lahko slabo vpliva na uspešnost vključevanja otrok. Ravnatelj je nosilec vizije šole in glavni spodbujevalec sistematičnega uvajanja sprememb v obstoječo pedagoško prakso (Polak, 2011).

Omejitve raziskave in odprta vprašanja

Omejitev svoje raziskave vidim v tem, da ugotovitve iz izbranega vzorca ne morem posplošiti na celotno populacijo, saj sem vključila le eno osnovno šolo, prav tako pa v raziskavo nisem vključila vseh, ki so v vlogi udeleženega in sodelujejo s šolsko svetovalno službo v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan, in sicer učiteljev, vodstva in zunanjih institucij.

Dobro bi bilo razširiti vzorec na več osnovnih šol, iz različnih območij Slovenije in vanj vključiti vse, ki so v šolskem kontekstu udeleženi v proces pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan. Rezultati raziskave bi bili potem bolj veljavni za proces pomoči in podpore šolske svetovalne službe z otrokom, ki je dolgotrajno bolan. Pri tem bi lahko raziskala tudi razlike med načini dela v različnih šolah, razlike med kompetentnostjo šolskih svetovalnih delavk glede na njihovo izobrazbo, delovno dobo na tem položaju oziroma glede na njihove

izkušnje ipd. Če bi se vzorec razširil na večjo skupino otrok, ki so dolgotrajno bolni, bi lahko preučevala tudi razlike v individualnem prilagajanju načinov dela, podpore in pomoči posameznim otrokom z isto boleznijo ali različnimi boleznimi. Verjetno pa bi bilo pomembno preučiti tudi to, kako je starost ob začetku dolgotrajne bolezni (ali razred osnovne šole) povezana s prilagoditvami podpore in pomoči otroku in njihovo uspešnostjo šolanja. Potrebno pa bi bilo preučiti tudi vlogo lokalnega okolja oziroma mezosistemske povezave med šolo in drugimi institucijami ali organizacijami, ki so lahko v podporo dolgotrajno bolnim otrokom, ter učinkom teh povezav na uspešnost vključevanja in šolanja dolgotrajno bolnih otrok.

7. SKLEPI

V tem poglavju naštejem in povzamem glavne ugotovitve svoje raziskave, ki pa se nanašajo le na izbrano osnovno šolo in izbrane sodelujoče, zato rezultatov ni mogoče posploševati na vse osnovne šole in sodelujoče v procesu pomoči in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan.

- Šolska svetovalna služba z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, prične sodelovanje po prejeti odločbi otroka od zavoda.
- Sodelovanje šolske svetovalne službe z otrokom se prične tudi preko staršev.
- Vzpostavljanje odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom poteka različno.
- Za vzpostavitev odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom je potreben čas, medsebojno spoznavanje, komunikacija, šolska svetovalna delavka mora začutiti otroka, graditi zaupnost, ustvariti varen prostor, spoštovati, sprejemati otroka, otrok mora v odnos vstopiti prostovoljno.
- Šolske svetovalne delavke pri delu z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, uporabljajo koncepte socialnega dela.
- Delo šolske svetovalne delavke z otroki, ki so dolgotrajno bolni, je različno.
- Šolska svetovalna delavka sodeluje z vsemi udeleženimi.
- Šolska svetovalna delavka pri delu z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, uporablja pogovor, humor, igro.
- Šolska svetovalna delavka otroka, ki je dolgotrajno bolan, spodbuja in usmerja, ohranja odnos.
- Šolska svetovalna delavka upošteva glas otroka, ki je dolgotrajno bolan, z zagovorništvom, kar se kaže pri posredovanju otrokovih želja, predlogov drugim strokovnim delavcem.
- Oblika pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan, je zapisana v vsebini odločbe o usmeritvi oziroma je odvisna od strokovnega mnenja, tudi od priporočila vrtca in protokola.
- Oblike pomoči se otroku, ki je dolgotrajno bolan, določijo preko mnenja ustvarjenega tima.
- Otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima dve uri dodatne strokovne pomoči, dve uri učne pomoči in eno uro svetovalne storitve, lahko pa prihaja do sprememb pri porazdelitvi teh ur.
- Otrok, ki je dolgotrajno bolan, prejema učno pomoč učitelja in šolske svetovalne delavke.

- Otroku, ki je dolgotrajno bolan, pomoč nudi tudi psiholog in specialni pedagog.
- Otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima možnost podaljšanega časa pri ocenjevanju, možnost ocenjevanja izven oddelka, možnost načrtnega ocenjevanja, možnost delnega ocenjevanja.
- Otroku, ki je dolgotrajno bolan, se prilagaja prehrana.
- Pripomočki, ki jih potrebuje otrok, ki je dolgotrajno bolan, so navedeni v odločbi.
- Otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima možnost prejeti zapise učiteljev, možnost uporabe tabel, poštevanke, sklonov, vprašalnic, kartončkov, kalkulatorja.
- Otrokom, ki imajo težave pri gibanju, se omogočijo dodatni pripomočki.
- Otrok, ki je dolgotrajno bolan, ima možnost pridobitve začasnega ali stalnega spremljevalca.
- Šolske svetovalne delavke upoštevajo glas otroka, kar se kaže pri vprašanju o njegovem mnenju, poslušanju, upoštevanju želja, predlogov.
- Za šolske svetovalne delavke je glas otroka svet, je na prvem mestu in je upoštevan v največji zmogljivi meri.
- Upoštevanje otrokovega glasu s strani učiteljev je odvisno od vsakega učitelja posamezno.
- Učitelji v večini upoštevajo glas otroka, kar se pokaže pri vprašanju po mnenju, željah, učitelji upoštevajo otrokove prilagoditve, prihaja pa tudi do situacij nerazumevanja, nezanimanja, neupoštevanja s strani učiteljev.
- Šolska svetovalna delavka s starši sodeluje predvsem pri predaji sprotnih informacij, evalvacij.
- Šolska svetovalna delavka s starši preko pogovora išče cilje, sklepa dogovore.
- Šolska svetovalna delavka zmanjšuje stiske staršem na način razbremenitve, umiritve zadeve, iskanja skupnih rešitev.
- Šolski svetovalni delavki imata s starši pozitivne izkušnje.
- Šolska svetovalna delavka s starši sodeluje tudi individualno.
- Starša se s šolsko svetovalno delavko srečata trikrat letno in po potrebi.
- Šolska svetovalna delavka ob reakcijah otroka takoj kontaktira starše.
- Starša s šolsko svetovalno delavko komunicirata preko telefonskega klica in elektronske pošte.
- Šolska svetovalna delavka se z učitelji povezuje preko razrednika otroka, z njim tesno sodeluje.

- Šolska svetovalna delavka z učitelji sodeluje individualno, vsebina pogovorov je obravnavana snov in ocenjevanje.
- Šolski svetovalni delavki ozaveščata vključitev učiteljev v proces podpore in pomoči otroku.
- Šolska svetovalna delavka ima negativne izkušnje sodelovanja z učitelji glede neposvečene učiteljeve pozornosti otrokom, manjkanje samoumevnega dela učitelja z otrokom, ki ima posebne potrebe.
- Šolska svetovalna delavka nujno sodeluje z ravnateljico, ravnateljica določi strokovni tim procesa pomoči in podpore, ravnateljici se podajajo predlogi o načinu dela.
- Za izdelavo individualiziranega programa se ustanovi tim, ta pa je ustvarjen na specifiko otroka.
- Tim sestavljajo svetovalna služba, učitelji, ki učijo otroka, razrednik, drugi strokovni delavci, starši in zunanje institucije.
- Tim se sreča pred pomembnimi dogodki otroka.
- Šolska svetovalna delavka z zunanjimi institucijami sodeluje na način medsebojnega posredovanja informacij otroka.
- Šolska svetovalna delavka z zunanjimi institucijami sodeluje tudi na način organizacije izobraževanj za strokovne delavce.
- Šolski svetovalni delavki sodelujeta z zunanjimi institucijami, kjer so obravnavani otroci.
- Sodelovanje šolske svetovalne delavke in zunanjih institucij je redno, komunikacija poteka preko telefona, neposredno ali posredno.
- Šolska svetovalna delavka dobro sodeluje z zunanjimi institucijami.
- Šolska svetovalna delavka sodeluje s svetovalnim centrom, z bolnišnično šolo, s pediatrično kliniko, z zdravstvenim domom in s centri za socialno delo.
- K učinkovitosti procesa pomoči in podpore prispeva vzpostavljen odnos šolske svetovalne delavke z otrokom, in sicer je ta edinstven pri vsakemu posamezniku, otrok mora imeti občutek vrednosti, mora biti aktivno vključen v proces.
- K učinkovitosti procesa prispeva tudi motiviranost otroka, uporaba konceptov socialnega dela, preverjanje situacije otroka, spodbujanje otroka, dobra opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem, prilagoditve, sodelovanje otroka s šolsko svetovalno delavko, sodelovanje šolske svetovalne delavke s starši, sodelovanje šolske svetovalne delavke z učitelji, sodelovanje med vsemi udeleženimi.

- Ovira v procesu pomoči in podpore so udeleženi v procesu, kar se kaže v neodstopanju od lastnega mnenja udeležene osebe, neslišanost drugega mnenja, neznanje strokovnih delavcev in nerazumevanje procesa strokovnih delavcev.
- Ovire v procesu pomoči in podpore so lahko pri otroku, starših, učiteljih, vodstvu, šolskem sistemu.
- Šolska svetovalna delavka pri reševanju ovir išče rešitve v timu, poskuša vztrajati, išče načine, vključi, upošteva osebe, ki imajo drugačno mnenje, opolnomoči samo sebe, se zanaša na dorečenost.
- Šolska svetovalna delavka ima veliko znanja.
- Šolska svetovalna delavka ima največ znanja o otroku, je najbolj seznanjena, se izobražuje in bere o določeni tematiki.
- Znanje šolskih svetovalnih delavk izvira iz izkušenj, fakultete, prostovoljstva, študijske prakse.
- Šolska svetovalna delavka je veliko znanja prejela od staršev otroka.
- Šolske svetovalne delavke so znanje prejele od drugih strokovnih delavcev.
- Socialni delavci so premalo izobraženi o specifičnih boleznih.
- Učitelji nimajo zadostnega znanja o prilagoditvah, o oblikah pomoči otroku.
- Šolski svetovalni delavki si želita dodatnega izobraževanja, znanja.
- Šolski svetovalni delavki zanima specifika ob stiku z določenim otrokom.
- Šolska svetovalna delavka bi še potrebovala določena znanja, specifike.
- Pripravljenost učenja manjkajočih ali potrebnih znanj je odvisna od posameznika.
- Šolski svetovalni delavki imata opravljen tečaj prve pomoči.
- Šolska svetovalna delavka se je izobraževala o otrocih, ki imajo posebne potrebe, in o otrocih, ki so dolgotrajno bolni.
- Izobraževanje strokovnih delavcev o specifičnih boleznih je nujno.
- Šolska svetovalna delavka za otroka skrbi iz zdravstvenega in šolskega stališča.
- Vrednost odnosa med šolsko svetovalno delavko in otrokom je velika.
- Šolska svetovalna delavka je otroku zatočišče, njun odnos je ljubeč, zaupen, dorečen, miren, sproščen, varen, podporen, prisoten je odprt pogovor, občutek sprejetosti.
- Otrok se rad udeležuje srečanj s šolsko svetovalno delavko in se tam dobro počuti.
- Šolska svetovalna delavka je dosegljiva otrokom.
- Otroka imata z učitelji dober odnos.
- Otrok z učitelji nima stika oziroma premalo.
- Otrok se med vrstniki počuti sprejeto, ima zdrave odnose.

- Otroci imajo dobre odnose med vrstniki.
- Starš obišče ali kontaktira učitelje po potrebi.
- Starš ima pozitivne izkušnje glede odzivnosti učiteljev ob kontaktu.
- Starš se na učitelje obrača pri splošnih zadevah, se dogovorijo za govorilne ure, obveščanje pa poteka večinoma preko elektronske pošte.
- Starš ima največ srečanj z razredničarko, ob menjavi le-te pa nastopi stiska starša.
- Starš ima občasen občutek neslišnosti s strani učiteljev.
- Starši so običajno jezni na učitelje.
- Starš z vodstvom sodeluje posredno.
- Starš z vodstvom sodeluje pri večjih stvareh ali ob napotitvi.

8. PREDLOGI

- Predlagam dopolnitev študijskih programov, kjer se usposabljajo bodoči šolski svetovalni delavci , in sicer, da študentje pridobijo več znanja na področju dela z otroki, ki so dolgotrajno bolni, in na splošno več znanja o otrocih, ki imajo posebne potrebe.
- Predlagam več izobraževanj na temo otrok, ki so dolgotrajno bolni, za vse strokovne delavce v šoli.
- Predlagam več medsebojnega sodelovanja med šolsko svetovalno službo in učitelji, ostalimi zaposlenimi, prav tako pa s samim vodstvom.
- Predlagam več medsebojnega sodelovanja med šolsko svetovalno službo in starši otroka, ki je dolgotrajno bolan.
- Predlagam širšo ozaveščenost pomembnosti otrokovega glasu med šolskimi strokovnimi delavci ter ostalimi strokovnimi delavci, ki sodelujejo z otrokom, družino in upoštevanje le-tega v procesu pomoči in podpore.

9. VIRI IN LITERATURA

- Akerman, B. (2011). Od pogovora o učencu k pogovoru z učencem- učenec z učnimi težavami kot soustvarjalec procesa učenja in pomoči. V M. Košak Babuder (ur.), *Zaključna konferenca projekta: Strokovne podlage za nadaljnji razvoj in uresničevanje Koncepta dela Učne težave v osnovni šoli: zbornik povzetkov* (str. 18–20). Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Archard, D. (2020). Hearing the child's voice: a philosophical account. *Journal of the British Academy*, 8 (4), 7–15. Dostopno 18.3.2023 na https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2669/JBA-8s4-02-Archard.pdf.
- Bečaj, J. (1999). Organizacijska struktura šola, vodenje in položaj svetovalne službe. V: M. Resman, M., J. Bečaj, J., T. Bezić, T., G. Čačinović Vogrinčič, G. & J. Musek, J. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah* (str. Od–do). Ljubljana:. Zavod RS za šolstvo.
- Bečan, T. (2012). *Ko naš učenec zboli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bečan, T. (2013). Koncept vzgojno-izobraževalnega dela izobraževalnega programa osnovne šole v bolnišničnih oddelkih za učenke in učence osnovnih šol. V: T. Kajfež & F. Kolenec (ur.), *Koncept vzgojno-izobraževalnega dela za učenke in učence ter dijakinje in dijake, ki so na zdravljenju v bolnišnici* (str. 5–16). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Bečan, T., Klinc, A. & Čuk, M. (2003). *Navodila za delo z dolgotrajno bolnimi učenci.* Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo. Dostopno 28. 12. 2022 na https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Navodila_9-letna_OS.pdf
- Bezić, T., Strmčnik, F., Ferbežer, I., Jaušovec, N., Dobnik, B., Artač, J., Bragato, S., Nanut Brovč, N., Pahor, N. & Skrt Leban, N. (1998). *Nadarjeni, šola, šolsko svetovalno delo*. Zbornik (ur. Tanja Bezić). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Caf, B. (20105). *Pogled otrok s posebnimi potrebami na proces lastnega šolanja*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta. Ljubljana. Dostopno 20. 1. 2023 na http://pefprints.pef.uni-lj.si/3145/1/Caf_B_Disertacija.pdf.

- Chronic illness – coping at school. (2012). *Better Health*. Dostopno 5. 3. 2023 na https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/healthyliving/chronic-illness-coping-at-school.
- Criss, M. M., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. & Lapp, A. L. (2002). Family Adversity, Positive Peer Relationships, and Children's Externalizing Behavior: A Longitudinal Perspective on Risk and Resilience. *Child Development*, 73(4). Dostopno 27. 4. 2023 na https://www.jstor.org/stable/3696281?seq=1&cid=pdfreference#references_tab_contents.
- Čačinkovič Vogrinčič, G. (1999). *Izhodišča kurikularne prenove svetovalne službe v osnovni šoli*. Ljubljana: Strokovni svet RD za splošno izobraževanje.
- Čačinovič Vogrinčič G. (2003). Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42(1), 199–203.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana. Zavod RS za šolstvo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje želenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S. & Šmuk, B. (2008). *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli.* Ljubljana: Nacionalna kurikularna komisija.
- Furrier, C. & Skinner, E. (2003). Sence of Relatedness as a Factor in Children's Academic Engagement and Performance. *Journal of Educational Psychology,* 95(1)*,* 148–162.
- Geldard, K. & Geldard, D. (2005). *Practical Counselling Skills. An Integrative Approach*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Gibson, S. & Blandford, S. (2005). *Managing Special Educational Needs. A Practical Guide for Primary and Secondary Schools*. London: Paul Chapman Publishing.
- Gorenc Šulc, M. (2017). Dolgotrajno bolni učenci – podpora svetovalne službe. Šolsko svetovalno delo, 2-3, letnik 21. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno 10. 11. 2023 na https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/11_MajaGorencSulc.pdf.
- Grebenc, V., Kvaternik, I., Kodele, T. & Rihter, L. (2010). *Pogovarjajmo se: skupnostni pristop v šoli*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Gregorčič Mrvar, P. (2013). Pomen svetovalne službe za kakovostno vzgojo in izobraževanje: sklepi okrogle mize. *Sodobna pedagogika, 64(1)*, 112–114.

- Gregorčič Mrvar, P., Jeznik, K., Kalin, J., Kroflič, R., Mažgon, J., Šarić. M. & Šteh B. (2020). *Šolska svetovalna služba: stanje in perspektive*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana. Dostopno 20. 3. 2023 na https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/218/319/5186.
- Intihar, D. & Kepec, M. (2002). *Partnerstvo med šolo in domom: priročnik za učitelje, svetovalne delavce in ravnatelje*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana.
- Janson, C., Stone, C. & Clark, M. A. (2009). Stretching leadership: A distributed perspective for school counselor leaders. *Professional School Counseling*, 13(2), 98–106. Dostopno 28. 10. 2023 na https://www.jstor.org/stable/23801090.
- Jurič Rajh, A. (2013). Sodelovanje pedagoga in ravnatelja pri nalogah, opredeljenih v Programskih smernicah za svetovalno službo v osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, 64, (4)12.
- Kalin, J. (2004). Sodelovanje učitelja in razrednika s svetovalno službo. *Šolsko svetovalno delo*, 9(3/4), 27–32.
- Kalin, J. (2009). Pedagoški vidiki sodelovanja učiteljev in staršev – izzivi za učitelje, šolo, starše in družbeno skupnost. V F. Cankar, & T. Deutsch, (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev: sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok* (str. 83–99). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kalin, J. (2019). Vloga pedagoga pri sodelovanju z razredniki in oddelčno skupnostjo. *Sodobna pedagogika,* 70(1), 70–86.
- Kavkler, M. (2008). Opredelitev inkluzivne vzgoje in izobraževanja. V M. Kavkler, A. Clement Morrison, M. Košak Babuder, S. Pulec Lah & S. Viola, *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom* (str. 9–20). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kesič Dimic, K. (2010). *Vsi učenci so lahko uspešni. Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Kodele, T. (2017). *Participacija učencev v procesu reševanja njihovih učnih težav*. (Doktorska disertacija). Repozitorij Univerze v Ljubljani.
- Kodele, T. (2018). Kako omogočati in spodbujati participacijo učencev v procesu reševanja njihovih učnih težav? V T. Bezić, & T. Malešević (ur.), *Konferenca o šolskem svetovalnem delu: 19. prispevki strok za svetovalno delo v praksi: zbornik povzetkov* (str. 114–116). Ljubljana: Zavod Republike Slovenija za šolstvo.
- Kodele, T. & Mešl, N. (2013). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Konvencija o otrokovih pravicah. (1989). Dostopno na 10. 3. 2023 na https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Konvencija_o_otrokovih_pravicah/A_-_Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf.
- Kozina, A., Vršnik, P., Javornik, T., Krečič, M. & Ivanuš Grmek, M. (2012). Ravnateljeva vloga pri zagotavljanju kakovosti pedagoškega dela. *Revija za elementarno izobraževanje*, 91 5(2-3), 5–20. Dostopno 15. 11. 2023 na https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:docBP1EVACB/5578fd8d-8eb1-4675-945f-6ea714c890dc/PDF.
- Kvaternik, I. & Kustec, K. (2011). Sodelovanje staršev s šolo: vzpostavljanje delovnega odnosa soustvarjanja v šoli. *Socialno delo*, 50(2), 81–89.
- Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M. & Tancig, S. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: problemi perspektive, priporočila*. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (2022). *Svetovalni delavec v vzgoji in izobraževanju*. Republika Slovenija. Dostopno 2. 2. 2023 na https://www.mojaizbira.si/poklici/svetovalni-delavec-v-vzgoji-izobrazevanju.
- Mishra, P. & Ahad, N. (2017). Social Work intervention in Chronic Illness Care. *International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies*,.*4*, 99–104. ISSN NO: 2348 – 537X. Dostopno 20. 12. 2022 na http://ijmas.com/upcomingissue/10.01.2017.pdf.
- Nussdorfer, V. (2013). *V DZ poudarili pomen varovanja otrokovih pravic – Zagovorništvo naprej pod okriljem Varuha*. Varuh RS. Dostopno 22. 9. 2013 na www.varuh-rs.si/za-javnosti/novice/detajl/v-dz-poudarili-pomen-varovanja-otrokoFšvih-.
- Openshaw, L. (2008). *Social Work in Schools: Principles and Practice*. New York: The Guilford Press.
- Pečjak, S. & Košir, K. (2005). Šolsko psihološko svetovanje: Električni pristop k svetovanju. Šolsko psihološko svetovanje. V S. Pečjak, S. (ur.). *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Pečjak, S. (2005). *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta univerze v Ljubljani. Oddelek za psihologijo.

- Plešec, N. (2021). Sodelovanje šolske svetovalne službe s starši otrok s posebnimi potrebami. *Revija Socialno delo*, 60 (4), str. 347–358.
- Podatki v zvezi z učenci s posebnimi potrebami v osnovnih šolah s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. (b. d.). Dostopno 2. 2. 2023 na https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s posebnimi-potrebami/Statistike-in-analize/Tabela_ucenci_s_posebnimi_potrebami.pdf.
- Polak, A. (2011). Vloga vodstva šole pri spodbujanju timskega dela učiteljev. V: *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 9(2). Kranj.
- Popov, N. & Spasenovic, V. (2020). *School counseling: A comparative study in 12 countries*. Bulgarian Comparative Education Society.
- Poštrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54(5), 269–280.
- Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami. (2013). Dostopno 15. 1. 2023 na http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11835.
- Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole. (2022). Dostopno 15. 1. 2023 na http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV14591.
- Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja. (2004). Dostopno 15. 1. 2023 na http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV6096.
- Rakovec, D. (2014). Zagovornik – glas otroka. *Šolsko svetovalno delo,* 18 (3/4), 63–72.
- Resman, M. (1999). Oddelek, učitelj in svetovalni delavec. *Sodobna pedagogika*, 48(3/4), 121–135.
- Resman, M. (2008). Svetovalno delo v vrtcih in šolah: uvodna beseda k tematskemu delu razprav. *Sodobna pedagogika*, 58(2), 6–25.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G. & Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Roorda, D. L., Koomen, H. M. Y., Split, J. L. & Oort, F. J. (2011). The influence of affective teacher-student relationships on students' school engagement and achievement: a meta-analytic approach. *Revierw of Educational Research,* 8(4), 493–529.
- Schleicher, A. (2014). Equity, Excellence and Inclusiveness in Education: Policy Lessons from Around the World. *International Summit on the Teaching Profession,*

OECD Publishing. Dostopno 6.3.2023 s https://www.oecdilibrary.org/education/equity-excellence-and-inclusivenessineducation_9789264214033-en.

- Sina, A. (b. d.). *7 Strategies to Help Students with Chronic Medical Conditions – How to care for these special students and prepare your staff*. Solutions for Education Leaders. Dostopno 2. 2. 2023 na https://www.scholastic.com/administrator/leadership/chronic_illness.htm.
- Slovenska poslovna točka. (2021). *Svetovalni delavec v vzgoji in izobraževanju*. Republika Slovenija. Dostopno 5. 3. 2023 na https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/poklici-in-strokovni-kadri/svetovalni-delavec-v-vzgoji-in-izobrazevanju/#nekaznovanost.
- Šteh, B. (2008). Učitelji in starši v očeh drug drugega pri medsebojnem »sodelovanju«. *Sodobna pedagogika*, 5, 30–50.
- Šugman Bohinc, L. (2005). Epistemologija podpore in pomoči. *Časopis za kritiko znanosti, letnik 33, številka 221*, str. 167-–181.
- Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P. & Škerjanc, J. (2007). *Življenjski svet uporabnika. Raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje želenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Šugman Bohinc. L. (2011). Sinergetika soustvarjanja učenja in pomoči v šoli. V: Šugman Bohinc. L. (ur.) (2011). *Izvirni delovni projekt pomoči*, (str. 36–79). Zbirka Učenci z učnimi težavami. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Trtnik Herlec, A. (2002). Vključevanje, i(n)luzija, ravnatelj. V: *Strokovni posvet Menedžment v izobraževanju. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami – vloga ravnatelja.* Ljubljana. Šola za ravnatelje.
- Vovk Ornik, N. (2019). *Otroci s posebnimi potrebami*. e-Ravnatelj. Dostopno 10. 11. 2023 na https://e-ravnatelj.si/vsebine/strokovno-pedagosko-podrocje/otroci-s-posebnimi-potrebami/otroci-s-posebnimi-potrebami/.
- Working as an Educational team to support a student with chronic illness. (b. d.). *Protecting the Educational Needs of Chronically Ill Learners.* Dostopno 5. 3. 2023 na https://projectpencil.com/teachers/working-as-an-educational-team-to-support-a-student-with-chronic-illness/.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-NPB19). (2007). Dostopno 2. 2. 2023 na https://zakonodaja.com/zakon/zofvi/67-clen-svetovalna-sluzba.

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (2017). Dostopno 25. 1. 2023 na http://imss.dz-rs.si/imis/8192c66537 c8af5d5e27.pdf.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (ZUOPP-1) (2011). Ur. l. RS 58/2011.
- Založnik, B. (ur.). *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija.* Nova Gorica: Educa, Melior, 2006.
- Zaviršek, D. (2008). Zagovorništvo otrok in zagovorniška vloga. V: Jenkole, M., et al. *Zagovornik – glas otroka: zbornik prispevkov za izobraževanje zagovornikov: pilotski projekt 2007-2009*. Ljubljana: Varuh človekovih pravic, str. 69–73.
- Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.

10. PRILOGE

10.1. Smernice za intervjuje

Vprašalnik za šolske svetovalne delavke/-ce

1. Kdo vse sodeluje pri načrtovanju procesa pomoč in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?
2. Kakšne oblike podpore ima dogovorjene na vaši šoli otrok, ki je dolgotrajno bolan?
3. Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med Vami in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?
4. Katere metode uporabljate v procesu podpore in pomoči z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kakšen je Vaš način dela?
5. Kako v procesu podpre in pomoči Vi upoštevate glas otroka?
6. Kaj menite, koliko učitelji upoštevajo mnenje otroka o dodeljenih načinih pomoči?
7. Kako v procesu podpore in pomoči sodelujete z ostalimi zaposlenimi na šoli? Kako poteka sodelovanje s starši? Kako pa sodelujete z zunanjimi institucijami?
8. Kaj vse po Vašem mnenju prispeva k učinkoviti podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?
9. Ste že kdaj naleteli na kakšno oviro v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan? Kaj je to bilo oziroma kakšna, katera težava bi lahko ovirala proces podpore in pomoči? Kako ste pa to oviro presegli oziroma kako bi jo bilo mogoče preseči?
10. Od kod izvira Vaše znanje za ravnanje za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kaj vse je potrebno vedeti, da bi učinkovito pomagali otroku, ki je dolgotrajno bolan? Menite, da je Vaše znanje zadostno ali bi potrebovali več izobraževanj na to temo? Če ja, o čem?

Vprašalnik za otroke, ki so dolgotrajno bolni

1. Ali se rad/-a udeležuješ srečanj s šolsko svetovalno delavko? Kako se takrat počutiš na pogovorih z njo?
2. Kako poteka vajino sodelovanje, kaj počneta na srečanjih? Ali lahko tudi ti sam/-a predlagaš vsebine pogovora ali načine dela z njo?
3. Se na srečanjih pogovarjata o tem, kaj si ti želiš? Meniš, da šolska svetovalna delavka prisluhne in upošteva tvoje ideje, želje? Kako? Kaj bi si še želel/-a?
4. Na kakšen način ti pomaga šolska svetovalna delavka?
5. Meniš, da ti srečanja s šolsko svetovalno delavko koristijo? Zakaj (ne)?
6. Te kaj moti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Če ja, kaj je to?
7. Kako pa je pri pouku? Kako učitelji prilagodijo delo zate? Te vprašajo po tvojih predlogih, idejah, željah, kako bi ti lahko pomagali? Ali učitelji upoštevajo tvoje predloge?

Vprašalnik za starše otrok, ki so dolgotrajno bolni

1. Kdaj in kako se je začel proces pomoči in podpore Vašemu otroku oz. sodelovanje s šolsko svetovalno službo?
2. Na kakšen način sodelujete s šolsko svetovalno službo? Kaj pa z učitelji in vodstvom?
3. Kakšna pomoč je omogočena Vašemu otroku na šoli?
4. Katera oblika pomoči menite, da Vašemu otroku najbolj koristi?
5. Kako menite, da se Vaš otrok počuti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Kaj pa njegov odnos z učitelji in odnosi v razredu?
6. Kaj menite, da bi Vaš otrok še potreboval?
7. Menite, da šolska svetovalna delavka Vašega otroka vpraša za mnenje, želje, predloge? Kaj pa učitelji? Na kakšen način?
8. Kakšno se Vam zdi znanje šolske svetovalne delavke in ostalih zaposlenih? Menite, da bi potrebovali še več izobraževanj?
9. Bi predlagali kakšne izboljšave na tem področju?

10.2. Transkripcije intervjujev s sodelujočimi

Intervju A (šolska svetovalna delavka)

1. Kdo vse sodeluje pri načrtovanju procesa pomoč in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Otrok, ki je dolgotrajno bolan dobi odločbo od zavoda in ko le-ta pride na šolo, se ustanovi tim, ki sodeluje pri izdelavi individualiziranega programa. Ta tim potem sodeluje do spremembe odločbe oz. do konca šolanja. Običajno je vedno zraven razrednik in ena od svetovalnih delavk ter tisti strokovni delavci, ki mu na kakršenkoli način nudijo pomoč.

2. Kakšne oblike podpore ima dogovorjene na vaši šoli otrok, ki je dolgotrajno bolan?

Oblika podpore je odvisna od tega kar piše v odločbi oz. v strokovnem mnenju. Najprej komisije na zavodu naredijo strokovno mnenje, na osnovi nekih testiranj, pogovorov s starši ipd., na osnovi tega naredijo odločbo, v kateri je zapisano kakšno obliko pomoči mora ta otrok prejemati, od kakšnega kadra, koliko časa in kakšne prilagoditve. Na osnovi tega se potem na šoli naredi načrt z vsemi strokovnimi delavci, ki se mu dodelijo oz. z vsemi prilagoditvami, ki jih zahtevajo od šole. Včasih je to samo spremljevalec, začasni oz. stalni. To je večinoma takrat, kadar so kakšne hude telesne ovire ali pa hude vedenjske motnje. Drugače pa so to neke od oblike pomoči, prilagoditve; če je to učna pomoč, npr. pri kakšnih epilepsijah, se to dostikrat zgodi, da sledijo zaradi zdravljenja, sploh, če se je to začelo v zgodnjem otroštvu, da so kakšne specifične učne težave. Potem tukaj nastopi specialni pedagog in učitelj, ki nudi učno pomoč, če pa so kakšne psihične težave, pa je tukaj psiholog. Psiholog je najmanjkrat omenjen v odločbah, najbolj pa so priljubljeni specialni pedagogi, kar je razumljivo.

3. Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med Vami in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Zame je delovni odnos najbolj pomemben. Pomemben zato, ker se ljudje zelo malo, na žalost malokrat odločajo za graditev odnosa in to tudi ni nikjer poudarjeno, ne samoumevno, je pa izrednega pomena. Velikokrat je tako, da otrok tukaj je, starši se s tem strinjajo, zgodi pa se bolj malo, če ni vzpostavljen odnos. Tudi, če hočem nekoga samo nek predmet učit, je pomembno, da imava vzpostavljen odnos. V primeru otrok, ki imajo posebne potrebe, se mi zdi ta del še toliko bolj pomemben. Ni recepta kako odnos vzpostavit – to vidim takrat, ko je otrok tukaj. Vsak posameznik deluje drugače, včasih to traja 5 minut, včasih 5 mescev, ni nujno, da se takoj to zgodi. Jaz pustim čas, da se to zgodi, ni pa se mi v petintridesetih letih to naredilo, da do vzpostavitve odnosa ne bi prišlo. Za vsakega posameznika je izviren. Vsak odnos, načrt je edinstven in ga je potrebno potem tudi speljati. Ko je začela hčerka študirati socialno delo, sva se o tem veliko pogovarjali in sem začela te koncepte uporabljati tudi jaz, kateri so se izkazali kot zelo uporabni.

4. Katere metode uporabljate v procesu podpore in pomoči z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kakšen je Vaš način dela?

Delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, je zelo različno, čisto odvisno. Predvsem je to pogovor. Od tam naprej pa je odvisno, ali mora biti kaj posebnega deležen ali je to že predvideno kaj on potrebuje oz. kaj se od mene zahteva. V nasprotnem primeru ali tudi če se jaz skozi pogovor, kaj se njemu v tistem trenutku dogaja, sama odločam, kaj je tisto, kar bo od mene dobil. Dostikrat se otroku, ki je dolgotrajno bolan, sploh, če se je ta bolezen začela že kmalu in če je bilo veliko hospitalizacij, pozabi, kako to grozno vpliva na otroka. Tudi starši pozabijo, tim, ki ga je zdravil… pride trenutek, ko je otrok zdrav, telesno, zdaj lahko gre v šolo ipd. in se pozabi, kaj se je dogajalo. V otroku nekaj ostane – ali je to nizka samozavest, izgubljen občutek varnosti, odtujitveni sindrom. Jaz vedno grem raziskovat o tem. Če je dolgotrajno bolan otrok, se mu je v določeni fazi nekaj hudega dogajalo in on ne more tega kar takoj pozabit, čeprav so otroci prilagodljivi, hitro pozabijo na grde stvari, ampak je treba bit zelo pozoren, saj ko se neka stvar kaže – npr. slabša koncentracija, je delček nečesa, kar se da popravit, to pa se začne potem samo od sebe reševati. Seveda pa od vsakega posameznika razlikuje - od sodelovanja staršev, od odločbe, od sodelovanja s strokovnjakom.

5. Kako v procesu podpre in pomoči Vi upoštevate glas otroka?

Otroka vedno vprašam za mnenje. Velikokrat sem kregana, ker preveč upoštevam otrokov glas in ne samo da ga upoštevam, govorim naprej v njegovem imenu.

6. Kaj menite, koliko učitelji upoštevajo mnenje otroka o dodeljenih načinih pomoči?

Zelo redko so me učitelji vprašali za mnenje otroka. Šolski sistem je storilnostno naravnan. To, da ima otrok odločbo, za učitelja pomeni dodatno delo, v smislu, da je treba teste drugače skopirati, mu omogočiti dodatni čas, čeprav za to poskrbi svetovalna delavka oz. tista oseba, s katero otrok piše test in že to je preveč za učitelje. Vsak otrok, ki ima posebne potrebe, ima prilagoditve v odločbi. Učiteljem se običajno niti ne da, da bi naredili vpogled v te 'mape' od posameznih otrok, kjer so vsa poročila svetovalnih delavk, prilagoditev ipd. Pred vsakim novim šolskim letom imamo sestanek, kjer predstavimo svetovalne delavke, vse otroke, ki imajo posebne potrebe, to tudi obesimo v zbornico, vendar temu učitelji ne posvetijo pozornosti.

7. Kako v procesu podpore in pomoči sodelujete z ostalimi zaposlenimi na šoli? Kako poteka sodelovanje s starši? Kako pa sodelujete z zunanjimi institucijami? Ali ima otrok spremljevalca in kako ga dobi?

S starši absolutno sodelujem, saj je treba zbirati sprotne evalvacije in tudi starši dajati sprotne informacije. To počnejo tudi učitelji na govorilnih, roditeljskih urah, vendar je to čisto drug pogled podan staršem. Pri tem moramo nujno sodelovati tudi z ravnateljico, ker je ona tista, ki kadruje, ona je tista, ki določi strokovni tim – določi, kdo bo s tem otrokom delal. In ker svetovalne delavke otroke poznamo veliko bolj kot pa jih pozna ravnateljica, probamo doseči, da bi se zbiralo skupaj posameznike, ki bi dobro sodelovali. Ni nujno, da bi se otrok ujel z določeno strokovno delavko, določenega profila, s katero bi moral sodelovati, kakor piše v odločbi, zatorej probamo sugerirat ravnateljici na takšen način, da ji predlagamo, da bi sodelovanje potekalo z drugo svetovalno delavko. Na takšen način sodelujemo z ravnateljico, sodelujemo med sabo, torej med šolsko svetovalno službo. Šolska svetovalna služba ima enkrat na teden srečanje. Sodelujemo z zunanjimi institucijami – velikokrat se zgodi, da preden sploh pride odločba, kličejo iz komisije za preverjanje podatkov. Velikokrat se podatki ne ujemajo. Otrok je lahko obravnavan tudi na svetovalnem centru in gre cel tim tja, za kakšne določene posameznike. Za sladkorne bolnike so oni pripravljeni vsako leto organizirati izobraževanje za vse udeležene v procesu podpore in pomoči. Tudi z bolnišničnimi šolami se povezujem. Če je otrok dlje kot en teden v bolnici, oni nas kontaktirajo, saj oni vedo, kdaj je otrok sposoben, da se lahko loti šolskega dela, potem pa steče sodelovanje. V stiku sem bila tudi s Stično, v takih primerih ves čas sodelujem z učitelji tam in pošljemo mi, kje smo s snovjo, oni pa potem nazaj, kaj so oni delali v tistih dneh. To teče avtomatično. Otroka s spremljevalcem, še nisem imela.

8. Kaj vse, po Vašem mnenju, prispeva k učinkoviti podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Najprej vzpostavljen odnos, meni je tudi zelo pomemben delovni dogovor, da on pove, kaj bova delala in potem skupaj iščeva, kako bova do teh ciljev prišla. Da so starši sodelujoči in ko se kaj dogaja, da so oni zraven, da jih pritegnem, če se le da. Starši, še posebej ti, ki imajo otroke, ki imajo posebne potrebe, so velikokrat v stiski in se tega niti ne zavedajo in si potem naložijo veliko dodatnih odgovornosti, skrbi in če jim to odvzamem, jih malo sprostim, se potem tudi družinska dinamika lahko spremeni. To je lahko takšen velik vložek. Jaz sem za to, da se stvari rešujejo tam, kjer nastajajo in zakaj ne bi tega naredila, če potem vidiš, kako zacvetijo in si oddahnejo. Zakaj ne, če lahko. Posledično pa se otrok tudi bolje počuti, to pa je moj posredni doprinos. Zelo se trudim tudi, da v proces potegnem učitelje in jih ozavestiti, da bi tudi lahko malo drugače pogledali na stvar. Tukaj pa lahko gre v dve smeri, ali gre ali ne. Pri nekaterih že vem, da mi bo uspelo, da mi ni treba skrbet, pri parih pa najraje ne bi niti poskusila, ker imam negativne izkušnje, vendar poskusim vedno. Ta del z učitelji, ko bi moral biti samoumeven, najbolj pogrešam. Če se pa zgodi še dobro sodelovanje z učitelji, je zmaga. Otrok lahko potem tudi zgubi odpor, ki je vezan na učitelja in če se tam zgodi premik, da otrok zazna učitelja v drugi luči, se čudeži dogajajo, se poklopi. Vse se da, vendar je razlika v vloženem trudu. Do uspeha pa je seveda

ključen vzpostavljen odnos, ki pa je edinstven pri vsakem posamezniku. To so vse procesi, treba je vzdrževati motiviranost in sproti iskati načine za učinkovitost.

9. Ste že kdaj naleteli na kakšno oviro v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan? Kaj je to bilo oziroma kakšna, katera težava bi lahko ovirala proces podpore in pomoči? Kako ste pa to oviro presegli oziroma kako bi jo bilo mogoče preseči?

Ovire so lahko že pri otrocih. Včasih so bile ovire s starši, običajno zaradi samih skrbi, npr. ali bo to v redu. Vendar so to rešljive zadeve, vedno sem z njimi vzpostavila odnos in dobro sodelovanje. Tudi oni si zaslužijo biti sproščeni in pridobiti zaupanje – ko je otrok tukaj, dobi vse kar mora dobiti in da niso starši ves čas obremenjeni s tem, jaz se čutim to dolžno zagotoviti. Največje ovire jaz vidim pri učiteljih, včasih pa tudi pri vodstvu, saj velikokrat ni učinkovitega sodelovanja med nami. Seveda razumem tudi njihovo plat, vendar velikokrat nimam občutka, da bi me slišali. Žalosti me, da dostikrat učitelji ne razumejo stisko učenca. Zdi se mi, da je cel šolski sistem zabredel.

10. Od kod izvira Vaše znanje za ravnanje za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kaj vse je potrebno vedeti, da bi učinkovito pomagali otroku, ki je dolgotrajno bolan? Menite, da je Vaše znanje zadostno ali bi potrebovali več izobraževanj na to temo? Če ja, o čem?

Moje znanje izvira iz fakultete. Vmes sem se veliko izobraževala, obiskala sem tudi izobraževanja, ki niso certificirane, katera so se izkazala kot zelo učinkovita. Zelo veliko sem delala na sebi, takoj ko sem začutila, da izgorevam, kar mi je zelo prav prišlo. Še največ sem se izobraževala na temo otrok, ki so dolgotrajno bolni, ker je to primarno, pristno in ker to razpre tunel na poti do tega odnosa, kar mi je zelo dragoceno in se zelo hitro povežemo in ciljamo proti rešitvam. Človeški faktor je primaren v procesih podpore in pomoči.

Znanja imam veliko, vendar znanja ni nikoli dovolj. Seveda si želim še dodatnih izobraževanj. Sem naredila neke tečaje prve pomoči, specialne za šolske situacije, npr. za epilepsijo, za anafilaktični šok, sladkorno bolezen, s tem primarnem znanjem sem opremljena. Vendar se določene stvari pri tem lahko zanemarijo, čeprav bi jih bilo treba upoštevati. Zelo dragocene pa so seveda tudi izkušnje, da veš, kaj narediti v določeni situaciji.

Intervju B (šolska svetovalna delavka)

1. Kdo vse sodeluje pri načrtovanju procesa pomoč in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Ja, prvo je tukaj svetovalna služba. Me imamo to srečo, da se vsak teden dobimo in vse sodelujemo, potem pa se vidi, katera posameznica bo sodelovala s tem otrokom, se naredi nek manjši tim. Učitelji, ki ga učijo, od teh pa je najbolj vključen razrednik in seveda starši. Potem pa je odvisno od vsakega otroka posebej in s katerimi zunanjimi institucijami sodelujemo – kjer je obravnavan.

1. Kakšne oblike podpore ima dogovorjene na vaši šoli otrok, ki je dolgotrajno bolan?

Oblike podpore – to so otroci, ki imajo odločbe, odvisno je, kaj v njej piše. To so dodatne ure strokovne pomoči ali učne pomoči. Na naši šoli imamo srečo, da imamo veliko profilov v svetovalni službi. Včasih učno pomoč izvajajo tudi učitelji, kakor tudi jaz.

2. Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med Vami in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Jaz vedno poskusim začutiti otroka, ki je pred mano in pomisliti, kaj bi njemu najbolj odgovarjalo. V začetni fazi je tukaj prisotnega veliko humorja – meni je to tako dragoceno orodje, da se sprostimo, saj zakaj bi se nekdo z mano takoj nekaj pogovarjal, z mano delal. Na začetku se šalimo, spoznavamo. Če so to mlajši otroci, se igramo, če so večji, se pogovarjamo o tem, kaj radi počnejo, kaj se jim dogaja v življenju. Dobro je, da tudi ti poveš kaj o sebi, da se ne počutijo oni kot da so na nekem intervjuju, da jih zaslišuješ, ampak, da je to v začetku neko spoznavanje drug drugega, da se sprostimo, da se vzpostavi odnos.

3. Katere metode uporabljate v procesu podpore in pomoči z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kakšen je Vaš način dela?

Humor, socialno delavske metode so meni zelo dragocene in jih vse uporabljam – dogovor o sodelovanju, jaz jim tudi vedno poudarim, da ni treba nekih navodil čisto upoštevat, vendar je to odnos, kjer se bomo skupaj odločali in da je še od otroka bolj odvisno kot od mene ter če pride do točke, kjer mu določena stvar ne odgovarja, naj mi to pove in se bodo tako dogovorili, da bo vsem v redu. Krepitev moči je tudi ena taka stvar, ki mi je še posebno dragocena pri otrocih, ki so dolgotrajno bolni. Te samozavesti ni, so prepričani, da so manj vredni, zato je krepitev moči še toliko bolj vredna. Ko prideš do točke, da se njihova moč okrepi, se običajno otrok razcveti in je več možnosti za napredek. Skupno iskanje rešitev, instrumentalna definicija problema absolutno. Meni je, kot socialni delavki, to dragocenega pomena, pri sodelovanju vseh udeleženih, ko vsak pove svojo plat in potem iz vsega tega narediti nekaj, kar bo za vse ok in tudi to, da si osebno vpleten, saj če nisi, menim, da ne moreš razviti odnosa. Seveda tudi etika udeleženosti, kar pa menim, da otrokom manjka, saj so otroci in mi smo odrasli. Velikokrat se zgodi, da je otrok zmeden, ko ga vprašam, kaj in kako bi on delal, saj ni navajen, da bi ga kdo vprašal, kaj so njegove želje.

4. Kako Vi v procesu podpore in pomoči upoštevate glas otroka? Kaj menite, koliko učitelji upoštevajo mnenje otroka o dodeljenih načinih pomoči?

V pisarni je glas otroka svet in bomo naredili vse za njega. Izven pisarne pa je potem odvisno, s kom sodeluješ, koga imaš nasproti. Po mojih izkušnjah učitelje zelo redko zanima otrokov glas, niti, če jim poskušaš nakazati, kakšne so možnosti. Učitelje, ki jih to zanima, že prej vprašajo in upoštevajo učenca, niti se ne rabim jaz vpletati. Se mi pa to zdi zelo pomembno, da se otroke aktivno vključuje v sam proces in se ga sliši.

5. Kako v procesu podpore in pomoči sodelujete z ostalimi zaposlenimi na šoli? Kako poteka sodelovanje s starši? Kako pa sodelujete z zunanjimi institucijami? Ali ima otrok spremljevalca in kako ga dobi?

Čisto odvisno je na koga naletiš in koliko je kdo pripravljen na kakšne kompromise. Vedno poskušam iskati skupne rešitve, tako, da jaz sem na to vedno pripravljena in si tega vedno želim. Z zunanjimi institucijami nisem pretirano sodelovala oz. nisem imela direktnega stika z njimi, vedno posredno preko druge sodelavke v timu. Sem pa dobila povabilo od staršev, da napišem poročilo o določenem otroku, s

katerim sem sodelovala, da je šlo potem naprej v drugo institucijo. S starši imam jaz načeloma dobre izkušnje. Sodelavke so me naučile, da tudi takrat, ko pridejo razburjeni, se da zadevo umirit, slišati njihovo plat, povedati svojo in znotraj tega iskati skupne rešitve. Jaz slabih izkušenj nisem imela, vse so bile zelo dobre. Noben ni prišel jezen name, ampak na učitelje običajno. Žalostno je, da so primeri, ko starši ne želijo slišati plati svetovalnih delavk, kako mi vidimo otroka, kaj si mi želimo za njega, da bi se mogoče tudi doma spremenila dinamika, ko bi mu lahko pomagal. Takrat poskusim vztrajno delati z njimi in iskati različne načine, da se to doseže.

6. Kaj vse, po Vašem mnenju, prispeva k učinkoviti podpori in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Dragoceno je, da tim, ki dela z otrokom, dobro sodeluje med sabo, da je komunikacija jasna, da imajo vsi vsaj približno isti cilj, da sodelovanje teče in to, da imaš s tem otrokom dober odnos, z vsemi elementi socialnega dela, brez tega ne gre. Da s starši vzpostaviš odnos, da z njimi sodeluješ, da drug drugemu poročamo kaj je doma, v šoli, da se razišče tisto, kar je za otroka najboljše. Torej sodelovanje med vsemi udeleženimi. Takrat tudi otroci pridejo čudežno h sebi in se stvari obrnejo v pravo smer, vsaj po mojih izkušnjah. S spremljevalci za otroka še nisem imela izkušenj.

7. Ste že kdaj naleteli na kakšno oviro v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan? Kaj je to bilo oziroma kakšna, katera težava bi lahko ovirala proces pomoči in podpore? Kako ste to oviro presegli oziroma kako bi jo bilo mogoče preseči?

Seveda se naredi, da ko s kom sodeluješ, da ne dela vse tako kot bi moralo, tako kot si si ti zamislil. Vendar se meni to zdi del procesa, nudenja pomoči in se na tak ali drugačen način uredi. Včasih se naredi, da moram jaz pričakovanja prilagodit, včasih pa je problem v pristopu, ki sem ga ubrala in le-tega spremeniti, treba je biti ustvarjalen. Dejanska ovira je meni sodelovanje z ostalimi zaposlenimi, učitelji. Če imaš srečo, si v timu, kjer se stvari razrešijo in potem potekajo gladko, se da rešit konflikt. Če pa imaš ti na drugi strani osebo, ki ne odstopa od svojega mišljenja, ne glede na to kaj se dogaja – to pa mi je ovira. Rešujem pa to potem tako, da ne grem mimo te osebe, še vseeno jo upoštevam, vendar moram toliko več vlagat v to, kar naj bi bilo skupinsko delo, da določen otrok ne trpi oz. bolj ne trpi. Nič nimam proti temu, da imamo različne poglede, ampak, če nekdo drug ni pripravljen odstopat ali pa slišati še kakšno drugo stran, potem je ovira ja. Včasih tudi od vodstva ne dobimo, kar bi si želele.

Menim, da imamo svetovalne delavke ogromno znanja. Čeprav nismo v razredu, pri otroku običajno začutimo, kaj on rabi in če vodstvo tega ne sliši, sprejema odločitve mimo tega, mimo našega znanja, kar pa je lahko tudi v škodo otroku. Seveda pa potem iščemo v timu ali posamezno druge rešitve za vsak posamezni primer.

8. Kaj vse je potrebno vedeti, da bi učinkovito pomagali otroku, ki je dolgotrajno bolan? Od kod izvira Vaše znanje za ravnanje z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Menite, da je Vaše znanje zadostno ali bi potrebovali še več izobraževanj na to temo? Če ja, o čem?

Ogromno znanja mam iz fakultete. Zelo veliko mi je dala, mi je zelo dragocena. Veliko znanja sem prejela od svoje mame, ki tudi dela v svetovalni službi kot psihologinja. Velik znanja imam tudi, ker sem tekom študija veliko časa preživela na praksi ali kot prostovoljka v osnovni šoli, sem že konkretno delala z otroki, že takrat sem pridobila veliko izkušenj. Seveda bi si želela še več znanja, tega ni nikoli dovolj. Še posebej, če imam otroka, ki ima epilepsijo, ne bom samo naštudirala, kaj bom naredila, ko pride do napada, vendar še tudi kakšne druge stvari. Ko pridem v odnos z določenim otrokom, te začnejo zanimati specifike, o katerih prej nisi imel velikega znanja.

Intervju C (šolska svetovalna delavka)

1. Kdo vse sodeluje pri načrtovanju procesa pomoč in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Pri otroku, ki je dolgotrajno bolan, se na šoli takoj naredi mreža pomoči. Vključi se svetovalna služba, starši, zunanje institucije, vsekakor pa tudi razrednik. Jaz kot socialna delavka se povezujem s centri za socialno delo, saj eni rabijo opolnomočenje, vsi viri se preverijo. Naredi se tim, glede na oviro. Druga svetovalna delavka organizira izobraževanja, katera se udeležujejo učitelji, npr. glede sladkorne bolezni, epilepsije.

2. Kakšne oblike podpore ima dogovorjene na vaši šoli otrok, ki je dolgotrajno bolan?

Torej oblike… mreža pomoči, počutje otroka v šoli, če ima kdo težave pri gibanju, se uredijo te stvari npr. stol, pridobitev spremljevalca, učno polje, srečanja z učitelji. Če je otrok več časa odsoten, z učitelji potem tudi s starši individualno sodelujem, pošiljam učne liste ipd. Sodelovanja z učitelji potekajo tudi tako, da imam z njimi srečanja, mi povedo, kje so s snovjo, kaj obravnavajo, kdaj imajo ocenjevanja, potem pa te informacije predam staršem, s katerim naredimo 'časovnico', da bo otrok imel načrt, kaj in kdaj bo opravil določene stvari. Vedno in redno sodelujem z vsemi udeleženimi. Potem je tukaj tudi psihološka podpora, včasih otrok potrebuje nekaj, včasih starši opolnomočenje. Menim, da so starši dolgotrajnih otrok kar zelo izobraženi o bolezni svojega otroka. Prilagoditve izhajajo iz strokovnega mnenja, iz odločbe. Potem pa prilagoditve naredimo tudi skupaj s timom, s starši, razrednikom, in sicer podamo svoje mnenje, kar on potrebuje, kar se pokaže.

3. Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med Vami in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Najprej zgradim zaupnost, da mi otrok zaupa in da jaz ne posredujem teh informacij naprej, razen, če ti otrok zaupa stvar, ki te tako obremeni, da veš, da je nekaj hudo narobe, da moraš nekaj narediti, ukrepati. Otroka sprejemam, spoštujem in zelo pomembna se mi tukaj zdi prostovoljnost otroka. Narediti moram topel odnos, da se ustvari varni prostor in seveda osebni način sodelovanja. To je proces, ki pa ni nujno, da steče takoj. Otrok se mora počutiti vredno. Potrebna je pozorna prisotnost, sprejemanje, da se lahko zanese name, ustvariti varen prostor. Otroka vedno vprašam, kaj pričakuje od mene, kako bi ti lahko bila jaz v pomoč. On pride po moč, ne po pomoč.

4. Katere metode uporabljate v procesu podpore in pomoči z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kakšen je Vaš način dela?

Metode – tukaj gre za pogovor, posredujem jim učne liste, kjer mora otrok o sebi razmišljat, vaje kot igra za mlajše. Postavljanje ciljev, skupinsko delo v razredu…

5. Kako v procesu podpore in pomoči upoštevate glas otroka? Kaj menite, koliko učitelji upoštevajo mnenje otroka o dodeljenih načinih pomoči?

Glas otroka je na prvem mestu, vedno ga vprašam za mnenje in poskušam njegove želje čimbolj upoštevati.

Kako pa učitelji upoštevajo glas otroka, je pa čisto odvisno od posameznika. Meni se zdi, da v večini ja, kar pa se dogaja v razredu, pa jaz ne vem, mogli bi. So tudi situacije, ko me pridejo učitelji vprašat za mnenje in kaj je otrok povedal, v razredu pa naredi potem učitelj po svoje, kar potem meni pove otrok. Eni učitelji imajo drugačna prepričanja od mene, kar pa ne pomeni, da so njihova slaba.

6. Kako v procesu podpore sodelujete z ostalimi zaposlenimi na šoli? Kako poteka sodelovanje s starši? Kako pa sodelujete z zunanjimi institucijami? Ali ima otrok spremljevalca in kako ga dobi?

Moje izkušnje sodelovanja s starši so zelo dobre. Če starš čuti, da si ga ti začutil, da si mu vreden, da ti je mar, jih to zmehča. Eni pač potrebujejo več časa, se branijo, zagovarjajo. Velikokrat se zgodi, da smo mi (svetovalna služba), otrok, starši in potem na drugi strani učitelji. Jaz hočem odpreti vrata vsem. Starši pridejo h meni v pisarno, kjer imamo pogovor, iskanje ciljev, sklepanje dogovorov. Če so starši aktivno vključeni v sodelovanje, se godijo tudi čudeži.
Z zunanjimi institucijami sem imela stik, kjer so otroci obravnavani – center za socialno delo, svetovalni

center, zdravstveni dom. Z bolnišnično šolo nisem imela stika. Te ostale službe z nami zelo dobro sodelujejo, pridejo tudi osebno na šolo.

Jaz še nisem imela takšnega primera z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, da bi zaprosili za spremljevalca.

7. Kaj vse, po Vašem mnenju, prispeva k učinkoviti podpori in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Sprejemanje otroka, da ga imaš rad, da ga zagrabiš, da vključiš starše, učitelje, tudi njih spodbujaš, podpiraš. Občutek, da ti je mar, da ti je vreden in sprotno preverjanje situacije.

8. Ste že kdaj naleteli na oviro v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan? Kaj je to bilo oziroma kakšna, katera težava bi lahko ovirala proces podpore in pomoči? Kako ste to oviro presegli oziroma kako bi jo bilo mogoče preseči?

Velikokrat je problem čas, zmanjka ga. Delam tudi na tem, da opolnomočim sebe.

9. Kaj vse je potrebno vedeti, da bi učinkovito pomagali otroku, ki je dolgotrajno bolan? Od kod izvira Vaše znanje za ravnanje za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Menite, da je Vaše znanje zadostno ali bi potrebovali več izobraževanj na to temo? Če ja, o čem?

Znanje imam iz fakultete in največ iz delovnih izkušenj. Znanja črpam tudi od kolegov, sodelavcev, ki ga imajo na nekaterih področjih več kot jaz. Menim, da smo mi, socialni delavci, premalo izobraženi o specifičnih boleznih. Mi smo bolj čustveno-vedenjsko izobraženi. Vse se moramo naučiti, znanje pa se da dobiti, če se le hoče. Jaz sem že bolj v letih, imam pa mlajšo sodelavko, ki se redno udeležuje izobraževanj. Ko sem začela delati na šoli, sem se izobraževala o otrocih s posebnimi potrebami. Nimam kakšnih specifičnih znanj, bolj svetovanje.

Intervju D (šolska svetovalna delavka)

1. Kdo vse sodeluje pri načrtovanju procesa pomoč in podpore otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Jaz vedno, ko dobim učenca, ki ima odločbo o usmeritvi, se pravi, učenec, ki je dolgotrajno bolan, pogledam, kaj najprej to pomeni. Definicija dolgotrajno bolan otrok lahko vsebuje različne stvari – sladkorna, epilepsija ipd. in potem sestavim tim. Ali pa je to učenec, ki ima posledično zaradi bolezni težave s koncentracijo, pozornostjo ipd., takrat ni potrebe po zdravstvenem timu. Že v komisiji usmerjanja, v strokovnem mnenju vidiš, kateri zdravniki so sodelovali s tem otrokom, potem se tudi mi poskusimo povezati z njimi in od staršev pridobiti čim več informacij, dostikrat nam tudi posredujejo neka poročila, priporočila, mnenja, diete ostalih strokovnjakov. Ko je otrok voden v zunanjih institucijah npr. pediatričnih klinikah, se gremo tudi šolski delavci izobraževati. Jaz vsako leto organiziram izobraževanje za učitelje, ki bodo poučevali otroka, ki je dolgotrajno bolan. To so npr. izobraževanja o sladkorni, epilepsiji ipd. Organiziram tudi srečanja, kjer starš predstavi učitelju otrokovo specifiko in kakšno ravnanje je potrebno. Zavedamo se, da mi nismo zdravstveni delavci, pač pa pedagoški delavci. Pomembno je, da mi delujemo po protokolu in če ima otrok npr. napad, mu pomagamo. Vedno starši prinesejo kakšne nasvete, napotke, kaj naj bi se naredilo npr. v primeru napada. Ker pa se zavedamo odgovornosti, ki jo ima ob tem tudi učitelj, ki dela z otrokom, ki je dolgotrajno bolan, sem jaz imela do sedaj vsako leto uspeh, da sem na Ministrstvo za šolstvo zaprosila za dodatnega spremljevalca. V nižjih razredih otroci ne zmorejo sami uporabljati npr. črpalko, pregledovati npr. raven sladkorja v krvi ipd. Smo ta leta imeli spremljevalko, da je bila prisotna ob obrokih ali pa je bila nam dosegljiva. Udeležuje se tudi taborov. Tim vedno naredim glede na specifiko otroka, vedno povabim vodjo prehrane in glavno kuharico, seveda tudi učitelje. Napiše se tudi protokol in številke staršev – torej kaj narediti, koga poklicati, kje so zdravila ipd. Ko najdem jaz določena izobraževanja, to predstavim vodstvu za odobritev.

Pred pomembnimi dogodki, kot so npr. tabori, se vedno skupaj usede cel tim tudi z vodjo tabora, da se pogovorimo o kakšnih posebnostih, saj mora tudi vodja tabora javiti naprej na tisti dom, ali zaradi prehrane, ali zaradi nočnega časa, ali so potrebna kakšna zdravila. Vse to že naredimo avgusta, da je načrt že narejen.

Ključno je, da imaš vzpostavljen odnos. Otrok, ki je dolgotrajno bolan, tudi sam potem prepozna, kam lahko gre, kaj lahko.

2. Kakšne oblike podpore ima dogovorjene na vaši šoli otrok, ki je dolgotrajno bolan?

Odvisno je odločbe. Pri tem gre večinoma za podaljšan čas pisanja testov, da test otrok piše izven oddelka, kjer se otrok skoncentrira, da ima možnost načrtovanja ustnega ocenjevanja – načrt. Otrokom prilagodimo življenje v šoli, ali je to prehrana, ali je to nek zaseben prostor, uporaba telefona za klic staršev, spremljevalcev, da so učitelji seznanjeni s specifiko otroka. Meni se zdi, da so največje prilagoditve to, da otroka predstavimo učiteljem in slišijo kaj so njihove posebnosti, potem pa oni iz tega izhajajo. Ne samo prostor ipd., ampak tudi to, da razumemo, da se zadaj skriva otrokov osebni izziv.

3. Kako poteka vzpostavljanje delovnega odnosa med Vami in otrokom, ki je dolgotrajno bolan?

Delovni odnos najprej začnem preko staršev. Pri prvošolčkih prvo informacijo dobim pri vpisu v prvi razred in takrat naredim kontakt s starši ter si želim, da pridejo sem avgusta, kjer se srečamo jaz, učitelji in oni. Takrat izvem največ – te specifike, zdravila, prehrano, kako on funkcionira, kako naj mi. To se mi zdi tudi nek prvi most za začenjanje delovnega odnosa z otrokom, tako pride zaupanje, s tem pa razbremenim tudi starše, saj vedo, da bomo za otroka poskrbeli, mu nudili pomoč in podporo. Ko nam starši začnejo zaupati, lahko to prenesejo tudi na otroka in na nas. Četudi z določenim otrokom nimamo rednih srečanj, se dogovorimo, da se srečamo trikrat na leto. Odnos poteka počasi, potrebno je komunicirati, trdno vedeti, da smo tukaj in kaj lahko naredimo. Zelo pomembno se mi zdi tudi to, da starše na teh avgustovskih srečanjih vprašam, kaj želijo povedati ostalim. Vsak starš se to sam odloči, večinoma pa se kar razgovorijo, da se omogoči razumevanje za hrano, za določen čas ipd.

4. Katere metode uporabljate v procesu podpore in pomoči z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Kakšen je Vaš način dela?

Pogovor, skupno druženje, spremljanje, pozdravljanje, da si v rednem kontaktu z otrokom, tudi, če ne delaš redno z njim, da, če je karkoli, pridejo do mene in potem že oba veva, kaj in kako naprej. Ohranjanje odnosa, komunikacije, si del njih.

5. Kako v procesu podpore in pomoči upoštevate glas otroka? Kaj menite, koliko učitelji upoštevajo mnenje otroka o dodeljenih načinih pomoči?

Vedno upoštevam glas učenca, pri teh dolgotrajno bolnih pa še posebej. On sam pove, kaj zmore, kaj ne, če pride do kakšnih reakcij, takoj kontaktiram starše. Pri otroku, ki pa npr. težave s koncentracijo, jih je treba bolj usmerjati, pa jih dam v "mehurček" in jim postaviti nek cilj – "tole naredi, odmorček, tole naredi…". Ne prepustim ga samemu sebi, saj lahko potem otrok miselno odtava, sploh med pisnimi testi… takrat jih je treba fokusirati, postavljati kratke in jasne cilje. Otroka spodbujam, usmerjam…

Jaz mislim, da učitelji upoštevajo glas otroka, saj so ves čas tudi obveščeni za vsako spremembo za te učence – ali so se ure povečale, ali se je spremenil začasni spremljevalec… upoštevajo tudi prilagoditve za otroka.

6. Kako v procesu podpore in pomoči sodelujete z ostalimi zaposlenimi na šoli? Kako poteka sodelovanje s starši? Kako pa sodelujete z zunanjimi institucijami? Ali ima otrok spremljevalca in kako ga dobi?

S starši se dobim vsaj trikrat na leto, po potrebi večkrat, me tudi pokličejo, če pride do kakšnih sprememb npr. pri zdravilih, da so kakšne dodatne preiskave ipd. Tukaj gre predvsem za informiranje. Z učitelji sodelujem preko razrednika, on je nosilec svojega razreda. Skupaj z njim organizirava sestanke tudi za druge učitelje, on sproti obvešča učitelje, če pride do kakšnih sprememb, z razredniki res tesno sodelujem. Z zunanjimi institucijami kar redno sodelujemo, med seboj komuniciramo prek telefona, naredimo tim. Če vidim, da so tudi učitelji v stiski, npr. pri športni vzgoji, kakšne napore lahko otrok dela, prosim starše, da mi pridobijo še kakšno dodatno strokovno, zdravniško mnenje, usmeritve. Sodelujemo s svetovalnemu centru za otroke, mladostnike in starše, pediatrično kliniko. Sodelovala sem tudi z bolnišnično šolo, in sicer, da je le-ta kontaktirala nas, potem smo to predali razredniku, on je potem podal nazaj informacijo npr. kje je razred s snovjo, kaj obravnavajo, to pa se potem preda nazaj v bolnišnično šolo. Ocene pridobljene tam se potem prenesejo na šolo.

Spremljevalec za otroka se pridobi preko odločbe o usmeritvi. Spremljevalec je stalni ali začasni. Stalnega dobijo samo tisti, če se prav spomnim, ki imajo gibalno, fizično, telesno oviro, ob predlogu zdravnika in je potem ta spremljevalec pri nam zaposlen. Začasnega pa dajo potem ostalim. Sladkorni bolniki in tisti, ki imajo epileptične napade in običajno nimajo telesnih ovir, bi pa rabili spremljevalca, nekateri celo stalnega. Dobijo pa začasnega spremljevalca, kar pomeni, da ravnatelj znotraj obstoječega kadra razporedi ljudi v dejavnosti, ki jih otrok potrebuje. Mi v času IP-ja, prvega, torej septembra, določimo okvirno kje bi bil ta spremljevalec. Skoraj vedno je za vse dneve dejavnosti in npr. v času športnih dni. Je pa naloga razrednika, da on presodi, kdaj je potreben spremljevalec. Na podlagi tega, se določi nekoga. Dobro je, da otrok to osebo pozna, da ve, kako rokovati in da ve, kako odreagirati, ima vse telefonske številke in pozna protokol. Se pa da, s strani ministrstva, vsako leto zaprositi za sistematizacijo, za delovno mesto spremljevalca. Koliko, določi ministrstvo, npr. 4 ure na dan, 6 ure na dan, to pa velja za eno šolsko leto.

7. Kaj vse, po Vašem mnenju, prispeva k učinkoviti podpori in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan?

Da se seznaniš s primerom, da imaš timsko delo, da se informiraš o specifikah, poslušaš starše, torej predinformiranje, si opolnomočen, imaš podporo učiteljskega zbora. Moramo biti vedno tim in da sodelujejo vsi udeleženi.

8. Ste že kdaj naleteli na kakšno oviro v procesu podpore in pomoči otroku, ki je dolgotrajno bolan? Kaj je to bilo oziroma kakšna, katera težava bi lahko ovirala proces podpore in pomoči?

Menim, da na ovire nisem naletela. Nekako si vedno narediš prvo protokol, kdo more biti seznanjen, kaj moramo vedeti, koga povabiti, kam moramo it. Pri zdravstvenih specifikah vsi udeleženi sledimo protokolu, prilagoditvam, pri tem ne prihaja do nestrinjanj. Že to se mi zdi učinkovito, ker načrte za otroke, ki imajo posebne potrebe, naredimo že avgusta. O zadevah se informiramo na srečanjih in sledimo načrtu. Vse je dorečeno, se mi pa zdi, da bi bila težava, če temu ne bi bilo tako.

9. Kaj vse je potrebno vedeti, da bi učinkovito pomagali otroku, ki je dolgotrajno bolan? Od kod izvira Vaše znanje za ravnanje za delo z otrokom, ki je dolgotrajno bolan? Menite, da je Vaše znanje zadostno ali bi potrebovali več izobraževanj na to temo? Če ja, o čem?

Za specifična izobraževanja sodelujemo s pediatrično kliniko. Veliko znanja dobim tudi od staršev, saj oni svojega otroka in bolezen poznajo ter potem oni mene o tem informirajo. Se mi zdi, da učenci radi vidijo, da jih spremljamo, tako neformalno, da vem, da so, da vedo na koga se lahko obrnejo. Potrebno je, da si otroku blizu, da maš vzpostavljen odnos, zaupanje. Pomembno je, da smo strokovni delavci opremljeni z določenimi znanji. Odnos, da otrok vidi, da mu pomagaš, ga podpiraš. Menim, da bi še potrebovala določena znanja. Vedno so specifike, vedno je možnost novih informacij, rokovanja, dela. Prijavljam se na izobraževanja za prvo pomoč, grem na Rdeči križ. Vedno sem odprta za nova znanja, se tudi redno prijavljam na izobraževanja. Stvari se spreminjajo, so novitete na določenih področjih, zato je treba specifična znanja pridobivati sproti. Če bi npr. dobila otroka, ki ima specifično bolezen, bi šla na izobraževanje, seveda. Če pride npr. otrok, ki ima nek sindrom, povabim zdravnika, seveda v soglasju s starši, da on predstavi kako in kaj. Treba se je odzvati, pridobiti čim več specifičnih informacij, da potem vemo, kako ravnati. Nismo zdravstveni delavci, smo pa odgovorni za otroka, da mu tukaj omogočimo varno okolje.

Intervju E (otrok, ki je dolgotrajno bolan)

8. Ali se rada udeležuješ srečanj s šolsko svetovalno delavko? Kako se takrat počutiš na pogovorih z njo?

Ja, všeč so mi. Na srečanjih je veliko bolj mirno, vem, da me svetovalna delavka razume. Na srečanjih se počutim fajn, svetovalna delavka mi zna razložiti, zdi se mi, da ve več stvari kot učiteljica o tem, kaj jaz potrebujem.

9. Kako poteka vajino sodelovanje, kaj počneta na srečanjih? Ali lahko tudi ti sama predlagaš vsebine pogovora ali načine dela z njo?

Če imamo kaj za narediti, ko sem z njo, ko je predura, potem delava tisto, kar delajo ostali. Delava vaje, se učiva za test…

10. Se na srečanjih pogovarjata o tem, kaj si ti želiš? Meniš, da šolska svetovalna delavka prisluhne in upošteva tvoje ideje, želje? Kako? Kaj bi si še želela?

Ja, vedno počneva tisto, kar si jaz želim in potrebujem. Ona ima včasih že pripravljeno kakšno igrico, potem se greva tudi to. Če pa ne, pa vedno posluša mene, kaj bi rada delala. Ponavadi me vedno vpraša, kaj bi delala, česa ne razumem, me vpraša, kaj bi delala. In potem delava tisto, kar mi ne gre in mislim, da je to čisto dovolj.

11. Na kakšen način ti pomaga šolska svetovalna delavka?

S svetovalno delavko se pogovarjam tudi o drugih stvareh, ne samo o šolskih. Je drugače kot pa pri pouku, je bolj sproščeno.

12. Meniš, da ti srečanja s šolsko svetovalno delavko koristijo? Zakaj (ne)?

Zdi se mi, da mi koristi, ker, ko učiteljica razlaga, gre to malo hitreje, eni to že bolj razumejo. Ona pa si zame vzame čas.

13. Te kaj moti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Če ja, kaj je to?

Pri njej me nič ne moti.

14. Kako pa je pri pouku? Kako učitelji prilagodijo delo zate? Te vprašajo po tvojih predlogih, idejah, željah, kako bi ti lahko pomagali? Ali učitelji upoštevajo tvoje predloge?

Če imam veliko za prepisati, mi ponavadi eni dajo list in potem jaz prepišem iz lista in me potem vprašajo, če sem prepisala, če pa ne uspem prepisati, prosim enega od sošolcev, da dokončam. Zdi se mi, da me večina učiteljev vpraša, kaj si želim. So pa to določeni. Z nekaterimi učitelji imam dogovorjeno, da imam, tako kot s svetovalno delavko, preduro.

Intervju F (otrok, ki je dolgotrajno bolan)

1. Ali se rada udeležuješ srečanj s šolsko svetovalno delavko? Kako se takrat počutiš na pogovorih z njo?

Srečanj se rada udeležujem. Takrat sem sproščena in počutim se varno.

2. Kako poteka vajino sodelovanje oziroma kaj počneta na srečanjih? Ali lahko tudi ti sama predlagaš vsebine pogovora ali načine dela z njo?

Včasih domačo nalogo, pomaga mi pri tem, ko česa ne razumem. Jaz pridem h njej in ji povem, česa ne razumem, kaj bi danes delala in z njo potem vedno delava to stvar. Ona me posluša in me vedno vpraša, kaj potrebujem.

3. Se na srečanjih pogovarjata o tem, kaj si ti želiš? Meniš, da šolska svetovalna delavka prisluhne in upošteva tvoje ideje, želje? Kako? Kaj bi si še želela?

Govoriva tudi o prostem času, o čustvih, rešujeva probleme in to mi res pomaga. Čist mi je všeč tako kot je. Se mi zdi, da ne bi hotela nikakor drugače.

4. Meniš, da ti srečanja s šolsko svetovalno delavko koristijo? Zakaj (ne)?

Ja.

5. Na kakšen način ti pomaga šolska svetovalna delavka?

Ponavadi me vzame med matematiko, ki je moja šibka točka, pri tem res rabim pomoč. Delava naloge, vaje in poskušava več načinov.

Ne dolgo nazaj sva naredili skupaj plakat, da se fokusiram, saj sem nazadnje pri matematiki dobila ena in se nisem dobro počutila. Naredili sva plakat za fokus in mi to sedaj zelo pomaga.

6. Te kaj moti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Če ja, kaj je to?

Pri njej me nič ne moti, se mi zdi, da se res dobro razumeva.

7. Kako pa je pri pouku? Kako učitelji prilagodijo delo zate? Te kdaj vprašajo po tvojih predlogih, idejah, željah, kako bi ti lahko pomagali? Ali učitelji upoštevajo tvoje predloge?

Učitelji mi dajo ponavadi večje črke na test, imam podaljšan čas pisanja testov, z nekaterimi imam predure, z učiteljico za matematiko in slovenščino imam redne predure. Teste večinoma pišem pri svetovalni delavki.

Učitelji me včasih vprašajo za mnenje, odvisno od učitelja do učitelja. Učiteljica za slovenščino se mi zdi še najbolj tako sočutna, prijazna in če jo rabim za pomoč, vem, da se lahko obrnem nanjo. Ostali pa so tudi v redu. Mi je pa tudi to zelo v redu, ker se v razredu razumemo in mi tudi sošolci pomagajo, če kaj potrebujem.

Intervju G (otrok, ki je dolgotrajno bolan)

1. Ali se rada udeležuješ srečanj s šolsko svetovalno delavko? Kako se takrat počutiš na pogovorih z njo?

Zelo rada grem h svetovalni delavki. Počutim se fajn in sproščeno.

1. Kako poteka vajino sodelovanje oziroma kaj počneta na srečanjih? Na kakšen način ti pomaga šolska svetovalna delavka? Ali lahko tudi ti sama predlagaš vsebine pogovora ali načine dela z njo?

Delava več stvari. Spomnim se enkrat, ko sem imela zelo visok sladkor, mi je svetovalna delavka pomagala, sva šle ven, teči. Ko mi je potem sladkor padel, sva se družili, pogovarjali. Zraven sva povabili še eno mojo prijateljico, kar mi je bilo zelo všeč.

2. Se na srečanjih pogovarjata o tem, kaj si ti želiš? Meniš, da ŠSD prisluhne in upošteva tvoje

ideje, želje? Kako? Kaj bi si še želela?

Ona mi je predlagala, če bi šle mal teči ven, meni pa se je to zdelo fajn in sem se strinjala.

3. Meniš, da ti srečanja s šolsko svetovalno delavko koristijo?

Srečanja mi vedno koristijo, se potem bolje počutim.

4. Te kaj moti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Če ja, kaj je to?

Pri svetovalni delavki me ni nič zmotilo.

5. Kako pa je pri pouku? Kako učitelji prilagodijo delo zate? Te kdaj vprašajo po tvojih predlogih, idejah, željah, kako bi ti lahko pomagali? Ali učitelji upoštevajo tvoje predloge?

Ko sem prišla v šolo, prvi pa drugi razred, so mi tudi učitelji zelo pomagali, saj tudi sama nisem vedela, kako naj uravnavam sladkor, ko sem imela težave. So me tudi vprašali, ko mi je začel aparat piskati, če bi to ali to vzela. Sedaj v 5. razredu že vse sama naredim. Tudi v kuhinji mi vse ogljikove hidrate stehtajo pa napišejo, jaz pa si to sama vnesem.

Tako kot svetovalna delavka in učitelji so mi bili vedno na voljo, ko sem jih potrebovala, vedno so me tudi poslušali.

Intervju H (otrok, ki je dolgotrajno bolan)

1. Ali se rad udeležuješ srečanj s šolsko svetovalno delavko? Kako se takrat počutiš na pogovorih z njo?

Ja, fajn mi je. Nisem tako živčen, ker mi treba tako hiteti. Sem bolj sproščen.

1. Kako poteka vajino sodelovanje oziroma kaj počneta na srečanjih? Ali lahko tudi ti sam predlagaš vsebine pogovora ali načine dela z njo?

Delava domačo nalogo, vaje za matematiko ali angleščino, se učiva. Zelo mi je všeč reševanje nalog na tablo. Se pa greva včasih tudi kakšno igro. Vedno me vpraša, kaj bi jaz počel ali pri čem mi lahko pomaga.

2. Na kakšen način ti pomaga šolska svetovalna delavka?

Zdi se mi, da mi pomaga, me posluša in mi zna razložiti, kar ne razumem.

3. Meniš, da ti srečanja s šolsko svetovalno delavko koristijo? Zakaj (ne)?

Ja, ker mi zna razložiti, je prijazna pa vzame si čas za mene.

4. Se na srečanjih pogovarjata o tem, kaj si ti želiš? Meniš, da ŠSD prisluhne in upošteva tvoje ideje, želje? Kako? Kaj bi si še želel?

Ja, tudi o tem se pogovarjava, kaj počnem doma, kaj sem delal za vikend, kaj rad delam… Ja, vedno me vpraša, kaj bi rad delal.

5. Te kaj moti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Če ja, kaj je to?

Meni je čisto v redu tako.

6. Kako pa je pri pouku? Kako učitelji prilagodijo delo zate? Te kdaj vprašajo po tvojih predlogih, idejah, željah, kako bi ti lahko pomagali? Ali učitelji upoštevajo tvoje predloge?

Pri pouku včasih težje sledim, gre vse bolj hitro in včasih tudi ne morem vsega prepisati. Potem rečem sošolcu, če mi posodi zvezek, da do konca prepišem. Eni učitelji me vprašajo, če kaj rabim, eni ne, čisto odvisno. Me pa ponavadi vsi poslušajo in pomagajo, če jih rečem.

Intervju I (starš otroka, ki je dolgotrajno bolan)

1. Kdaj in kako se je začel proces pomoči in podpore Vašemu otroku oz. sodelovanje s šolsko svetovalno službo?

Hči je imela odločbo za otroke s posebnimi potrebami že v vrtcu. V vrtcu, pred vstopom v prvi razred, v mesecu avgustu, sem vložila vlogo. Svetovalna delavka naju je z možem povabila na uvodni informativni razgovor, kamor je povabila tudi razredničarko. Na srečanju smo se pogovarjali o tem, zakaj sploh gre, kakšno bolezen ima hči, kakšna je njena diagnoza, kako so z njo delali v vrtcu. Na drugem srečanju, konec septembra, so že imeli odločbo za osnovnošolsko izobraževanje, so izdelali že IP, prilagoditve, na tisti sestanek pa so bili vabljeni še, poleg naju, učiteljica prvega razreda, svetovalna delavka.

V strokovnem mnenju so bila priporočila, glede na njeno diagnozo in delovanje v vrtcu, priporočilo vrtca. Okvirne prilagoditve, kar se tiče organizacije prostora, preverjanje, ocenjevanje znanja, je bilo tudi v odločbi. V IP-ju pa se vsako leto podrobno zapiše, analizira preteklo delo, načrtuje naprej.

2. Na kakšen način sodelujete s šolsko svetovalno službo? Kaj pa z učitelji in vodstvom?

Vsa leta so praviloma redno trije sestanki; uvodni sestanek, v septembru – seznanitev z IP-jem, podpis IP-ja, uskladitev prilagoditev, potem je evalvacija ob polletju in potem ob koncu leta evalvacija. Po potrebi se dogovorimo za dodatne govorilne ure v živo – razredničarka, svetovalna delavka; po potrebi tudi preko elektronske pošte ali preko telefona. Svetovalna delavka je ponavadi tista prva, ki ob akutnih dogodkih, naredi kontakt z mano in me pokliče.

Vsaj polovica učiteljev, sedaj na predmetni stopnji, je bilo prisotnih na uvodnem sestanku in tam smo se dogovorili, da sta praviloma krovni osebi svetovalna delavka in razredničarka, po potrebi pa jih obiščem, kontaktiram. Lansko šolsko leto sem napisala elektronsko pošto parim učiteljem, ti so se odzivali, obiskala sem jih tudi na govorilnih urah, so bili odzivni. Po potrebi.

Z ravnateljico do sedaj neposrednega stika glede hčerkinih prilagoditev, procesa podpore in pomoči šolske svetovalne službe nisem imela. Z njo sem imela neformalen klepet, hčerko pozna, ve, da se deka z njo. Da bi pa jaz morala z njo govoriti glede hčerkinih prilagoditev, da bi imela jaz kakšno prošnjo, to pa ne; vedno je bila do sedaj vezni člen svetovalna delavka ali pa razredničarka.

3. Kakšna pomoč je omogočena Vašemu otroku na šoli?

Hčerka ima 5 ur – eno svetovalno, dve DSP-ja, dve uri učne pomoči. Vsako leto se spreminja ta porazdelitev ur, predmeti več ali manj ostajajo isti. Letos ima dve uri DSP-ja pri svetovalni delavki, dve uri učne pomoči, in sicer eno uro slovenščine ter eno uro matematike. Ima pa prilagoditve, oblike pomoči po odločbi, in sicer možnost pisanja testov izven razreda, kar vedno izkoristi, podaljšan čas pisanja, razmišljamo tudi o delnem ocenjevanju, to še ni uporabila. Letos je vidna večja potreba po fotokopiranju zapiskov, tudi ta prilagoditev pride v poštev. Pripomočki, kot so tabele, poštevanka, našteti skloni, vprašalnice. Z letošnjim letom je dobila spremenjeno odločbo, na našo vlogo, in sicer dodeljeno ima začasno spremljevalko – za interesne dejavnosti, šolske tabore, šole v naravi, skratka za oblike, ki so znotraj obveznega programa, predmetnika.

4. Katera oblika pomoči menite, da Vašemu otroku najbolj koristi?

Najbolj se je obneslo, ne zgolj fotokopiranje, temveč nekateri učitelji naredijo tako, da ji že med uro dajo zapis ali miselni vzorec. To njej ustreza, hkrati pa tudi meni olajša, ko doma delam pregled z njo, saj se lahko na to zaneseva. Ona se trudi, to sicer niha, včasih manj, včasih bolj, ampak ji uspeva. Njej je lažje, ko se uči – ta oblika, ko ji učitelji pripravijo zapis.

5. Kako menite, da se Vaš otrok počuti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Kaj pa njegov odnos z učitelji in odnosi v razredu?

Svetovalna delavka in hčerka sta se tekom let sodelovanja zelo povezali, imata ljubeč odnos, zaupata si, hčerka zelo zaupa šolski svetovalni delavki, stiske in tudi vesele dogodke, njej je neko zatočišče, kamor bo vedno lahko prišla. Hkrati pa sta vzpostavili takšno razmerje, da hčerka tega ne izkorišča – imata

dorečeno, kakšen je njun odnos. Zelo fajn delujeta. Hčerka je pri njej sproščena. Skupaj se učita tudi samoorganizacije, delujeta ne samo na formalnih, šolskih stvareh. Hčerka ji zaupa, ne samo šolsko, temveč tudi osebno, čustveno. Njun odnos je veliko vreden, kar pa hčerki, po mojem mnenju, zelo pomaga pri napredku.

Več ali manj ves čas skrb za hčerko tako iz zdravstvenega kakor tudi iz šolskega stališča. Učitelji upoštevajo njene prilagoditve, če je bilo kaj takšnega, smo pokomunicirali z razredničarko ali svetovalno delavko, se je dalo. Smo pa naleteli tudi na situacije z učitelji, ko je bilo več nerazumevanja, neupoštevanja, ampak na sestankih z učitelji, sem s podporo svetovalne delavke to predebatirala in če kaj ni šlo, se je potem izboljšalo. Naklonjenost ostaja, je pa vidno, da so se zahteve povišale, hčerina pripravljenost pa je takšna kot je bila.

V razredu je najraje s skupino vrstnikov, v kateri se počuti dobro, sproščeno, v družbi preprostih ljudi. Menim, da ima zdrave odnose. Je obdana z osebami, ki si jih je sama izbrala, menim, da se počuti sprejeto v razredu.

6. Kaj menite, da bi Vaš otrok še potreboval?

Mislim, da je čedalje večja potreba po nekem strukturalnemu načinu s strani učiteljev, ona ne zmore prisluhniti snovi, gledat na tablo, zapisat v zvezek in to na tak način, da bi njej to koristilo pri usvajanju znanja. V tem letu bomo videli, ali bo treba iti na druge zapiske, da bo ona imela od tega več, ni pa nujno. Ima pa tudi dneve, ko je 100% prisotna pri pouku – zapis lep, si zapomni vse. So pa dnevi, ko se ni ne na učni pomoči, ne pri pouku, naučila osnovnih postopkov. Ko izgubi rdečo nit, se čisto izgubi. Takrat je potreben strukturiran način, kakšna tabela, poudarek npr. pobarvan, drugače označen pomemben del snovi, postopka…

Menim, da bi bilo zanjo najbolj koristno, da bi dobila natipkan zapis od učitelja, ampak od vsakega učitelja to ne moreš pričakovati. Tudi ta digitalna gradiva so za hčerko super ali pa da dobi miselni vzorec, in s pomočjo učbenika ona potem vadi, se uči. Zdi se mi pomembno, da mi, jaz, svetovalna in učitelji vztrajamo, jo spodbujamo, da si piše, pri tem gre za pomnjenje.

Prilagoditve pa so načeloma tako kot morajo biti.

7. Menite, da šolska svetovalna delavka Vašega otroka vpraša za mnenje, želje, predloge? Kaj pa učitelji? Na kakšen način?

Šolska svetovalna delavka upošteva njene želje, predloge, učitelji pa nimajo osebnega stika z njo, premalo oz. ne dovolj, ali pa sploh ne. Na predmetni stopnji ona, po mojem mnenju, nima priložnosti izraziti svojega mnenja. Šolska svetovalna delavka direktno vpraša hčerko, izberi si, kako bi ti, kaj bi ti ipd., kar se tudi upošteva. Z učitelji pa neposredno, skoraj nikoli. Ona ni niti spretna takšne komunikacije, oni pa, kakor jaz vidim, ji tudi ne dajo možnosti.

8. Kakšno se Vam zdi znanje šolske svetovalne delavke in ostalih zaposlenih? Menite, da bi potrebovali še več izobraževanj?

Glede zdravstvenega stanja hčere največ ve šolska svetovalna delavka, je najbolj seznanjena. Kar pa se tiče prilagoditev, oblik pomoč otrok s posebnimi potrebami, tukaj pa menim, da učitelji nimajo zadostnega znanja. Šolska svetovalna delavka ja, ona se redno izobražuje, bere o tem, ve veliko o tem, predmetni učitelji, kolikor lahko jaz rečem, pa ne, nimajo zadostnega znanja. Hčerka ima spodbudno okolje doma, bilo bi pa še bolje, če bi učitelji le znali oz. se naučili.

Jaz bi dala takšna izobraževanja pod nujno.

9. Bi predlagali kakšne izboljšave na tem področju?

Menim, da bi morali imeti šolski delavci nujna izobraževanja o specifičnih boleznih, kako delat s takšnimi otroki.

Intervju J (starš otroka, ki je dolgotrajno bolan)

1. Kdaj in kako se je začel proces pomoči in podpore Vašemu otroku oz. sodelovanje s šolsko svetovalno službo?

Sodelovanje s šolsko svetovalno službo se je začelo pri vpisu v osnovno šolo. Na prvem srečanju smo razložili kaj in kako je s hčerko. Odločbo je dobila v drugi polovici šolskega leta, s tem tudi individualiziran program.

2. Na kakšen način sodelujete s šolsko svetovalno službo? Kaj pa z učitelji in vodstvom?

Šolska svetovalna delavka mi sporoča vse posebnosti hčerke, karkoli je novega. Nanjo se bolj obračam, kot pa na razredničarko. Na razredničarko se obračam bolj za splošne zadeve, npr. prijavnice, svetovalna delavka pa ima bolj pregled nad hčerko, saj z njo deluje tudi individualno. Redni sestanki so za pripravo individualiziranega programa, se pravi, trikrat na leto, po potrebi večkrat, sicer pa se kontaktiramo preko telefona in e-maila. Se pa slišiva vsaj enkrat na dva tedna. S hčerko naredita urnik, nek koledarček, kdaj je oz. bi lahko bilo kakšno ocenjevanje, hčerka to prenaša potem iz šole na dom in obratno, tudi preko beležke se obveščamo. Poskušamo navajati hčerko, da je ona tista, ki skrbi.

Z učitelji se srečamo na rednih govorilnih urah, drugače pa po potrebi. Izmed učiteljev se največkrat sestanem z razredničarko, po potrebi tudi k kateremu drugemu. Obveščamo se večinoma po e-mailu.

Z ravnateljico sodelujem pri kakšnih večjih stvareh, ki jih ne more razrednik uredit oz. me razrednik ali svetovalna delavka napoti k ravnateljici.

3. Kakšna pomoč je omogočena Vašemu otroku na šoli?

Hčerka ima učno pomoč, dve uri, ki jo izvajajo učitelji, dodatno strokovno pomoč, to je pomoč za premagovanje primanjkljajev, dve uri, ki jo izvaja svetovalna delavka in ena ura svetovalne storitve.

Bistvene so prilagoditve, ki jih potrebuje, katere so navedene v prilagojenem programu, v odločbi, pripomočki, ki jih potrebuje. To, da se jo ocenjuje v individualni situaciji oz. v manjši skupini, v zgodnjih jutranjih urah, pri ocenjevanju ima podaljšan čas, ima na voljo pripomočke kot so kartončki, kalkulator, fotokopije, označene stvari.

4. Katera oblika pomoči menite, da Vašemu otroku najbolj koristi?

Jaz mislim, da ji pomaga, koristi vse. V smislu učne pomoči to, da pri predmetih, kjer je najbolj šibka, dobi dodatno razlago in več časa, da določeno snov osvoji, več utrjevanja. Če bi mogla zbirati, bi rekla, da so ure s svetovalno delavko najbolj koristne, ker je tam prisotne veliko podpore, organizacije. Svetovalna delavka daje tudi takšen močan občutek varnosti, sproščenosti, kar menim, da je bistveno za stvari, da tečejo. Brez prilagoditev pa tudi ne bi šlo.

5. Kako menite, da se Vaš otrok počuti na srečanjih s šolsko svetovalno delavko? Kaj pa njegov odnos z učitelji in odnosi v razredu?

Zelo rada hodi na srečanja s svetovalno delavko, zelo odprto se lahko tam pogovarja. Tam lahko pove, česa ne zna, kaj rabi, da se pošalijo, počuti se sprejeto.

Tudi z učitelji ima dober odnos, se hitro vklopi tudi med vrstnike, dobre odnose ima tudi v celotnem razredu.

6. Kaj menite, da bi Vaš otrok še potreboval?

Meni se zdi, da hčerka trenutno dobi od šole vse, kar rabi.

7. Menite, da šolska svetovalna delavka Vašega otroka vpraša za mnenje, želje, predloge? Kaj pa učitelji? Na kakšen način?

Hčerka pove svoje mnenje in menim, da jo upoštevajo v največji zmogljivi meri. Če je kaj takega, da ona rabi, da pove, se da dogovoriti. Pri učiteljih tudi večinoma, je pa odvisno od vsakega posameznika.

8. Kakšno se Vam zdi znanje šolske svetovalne delavke in ostalih zaposlenih? Menite, da bi potrebovali še več izobraževanj?

Seveda, de ne morejo imeti strokovni delavci vso znanje. Ampak, se mi zdi, da so odprti, da poslušajo, je pa od posameznika odvisno, ali se je pripravljen učit, v tem primeru, bo našel tista znanja, ko mu manjkajo oz. bi jih potreboval. Ko sem jaz razlagala kakšne stvari učiteljem, se mi je včasih zdelo, da me ne slišijo, potem pa so me po dodatni razlagi razumeli, ta del mi je ok. Sedaj, na razredni stopnji, ko ima redne učitelje, je lažje, prej, na nižji stopnji, ko pa se je vsako leto razrednik menjal, je pa bilo pa naporno zame, kot za starša. Zelo mi je bila vredna izjava učiteljice, ko je le-ta rekla, da lahko trdi, da ima hčerka osvojena minimalna znanja, tako kot jih mora imeti, to mi je veliko pomenilo.

9. Bi predlagali kakšne izboljšave na tem področju?

Meni se zdi, da slabo deluje šolski sistem z otroki. Mi imamo srečo, da so se hčerki stvari tako poklopile, imamo srečo, da jaz vem nekaj stvari o tem. Do rezultatov smo prišli čez nek proces. Ne predstavljam si starša, ki nima teh znanj pa ki je v tem procesu in da nima podpore. Vprašanje, če jo sploh dobi, saj tudi strokovni delavci včasih ne razumejo tega procesa, procesa sprejemanja posebnih potreb. Tega marsikdo ne razume in kako težko je to lahko, koliko je nekih občutkov krivde in kaj vse kot starš daješ skozi. Menim, da je otrok lahko učinkovit, zadovoljen, če so starši ok, če niso, se prenaša. Še posebej pri posebnih potrebah. Ko ne vedo, kaj narediti z otrokom, se strokovni delavci znajdejo v neki stiski, nemoči, kako zdaj naprej in mislim, da pogosto to stisko dajo nazaj na starše. In da kot starš rečeš "ne bom, ker nima smisla", je ful težko – tu se mi zdi, da manjka podpora. Jaz vidim, čez naš proces, je bilo meni tudi lažje, ker nisem bila tako sama, saj sem imela ob sebi še svetovalno delavko, ki je dala to skozi, ki je vedela, kako deluje hčerka, saj z njo sodeluje že več let. Še vedno je bilo težko, vendar sigurno lažje. Ni ok te stiske nazaj na starše prelagat, saj jo zelo težko nosi. Jaz razumem, da učitelji ne vedo, kaj narediti z otrokom v razredu. Zdelo se mi je fajn, ko se je našel ali našla ena suverena strokovna delavka, ki je rekla "bomo speljali, bomo probali to, tretje…", da ta šolski del ni bil na meni in da sem potem nazaj dobila konkretne informacije.

Šola je vzgojno-izobraževalna institucija – vzgojno ni po slučaju na prvem mestu, vendar pozabljamo na ta del in šola postaja vedno bolj del izobraževalna institucija. In to, kaj oni počnejo, kaj vse v institucijo vnašajo, je prevelik pritisk za otroka, vsak ima svoje zmožnosti, sposobnosti.

10.3. Primeri odprtega kodiranja

Intervju D s svetovalno delavko:

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	…ko dobim učenca, ki ima odločbo o usmeritvi,…pogledam kaj najprej to pomeni. Definicija dolgotrajno bolan otrok lahko vsebuje različne stvari…	V vsebini odločbe zapisana oblika pomoči otroku	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblika pomoči
D2	…v strokovnem mnenju vidiš, kateri zdravniki so sodelovali s tem otrokom, potem se tudi mi poskušamo povezati z njimi.	Stiki s tistimi, kjer so obravnavani otroci	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D3	…od staršev pridobiti čim več informacij.	Pridobitev informacij staršev	Posvetovalni del, predaja informacij	Sodelovanje s starši
D4	Ko je otrok voden v zunanjih institucijah, npr. pediatričnih klinikah, se gremo tudi šolski delavci izobraževati.	Izobraževanje šolskih delavcev v primeru vodenja otroka v zunanjih institucijah	Izobraževanje o specifiki	Izobraževanje
D5	Pomembno je, da mi delujemo po protokolu in če ima otrok npr. napad, mu pomagamo.	Delovanje po protokolu	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblika pomoči
D6	…do sedaj vsako leto uspeh, ko sem na Ministrstvo za šolstvo zaprosila za dodatnega spremljevalca.	Uspehi ob zaprositvi spremljevalca na Ministrstvo za šolstvo	Spremljevalec	Oblika pomoči
D7	…imeli spremljevalko, da je bila prisotna ob obrokih ali pa je bila nam dosegljiva.	Prisotna ali dosegljiva spremljevalka ob obroku otroka	Spremljevalka	Oblika pomoči
D8	Udeležuje se tudi taborov.	Udeležba spremljevalke na taborih	Spremljevalka	Oblika pomoči
D9	Tim vedno naredim glede na specifiko otroka.	Tim ustvarjen glede na specifiko otroka	Tim	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D10	Pred pomembnimi dogodki, kot so npr. tabori, se vedno skupaj usede cel tim,…da se pogovorimo o kakšnih posebnostih.	Srečanje tima pred pomembnimi dogodki	Tim	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D11	Ključno je, da imaš vzpostavljen odnos.	Pomembnost vzpostavljenega odnosa	Vzpostavljen odnos	Učinkovitost
D12	…odvisno je od odločbe.	Odvisna od vsebine odločbe, strokovnega mnenja	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblika pomoči

D13	…gre večinoma za podaljšan čas pisanja testov…	Podaljšan čas	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblika pomoči
D14	…da test otrok piše izven oddelka…	Pisanje testov izven oddelka	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblika pomoči
D15	…da ima možnost načrtovanja ustnega ocenjevanja…	Načrtovanje ocenjevanje	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblika pomoči
D16	…ali je to prehrana…	Različna prehrana	Prilagoditve pri prehrani	Oblika pomoči
D17	…ali je to nek zaseben prostor…	Ocenjevanje izven oddelka	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblika pomoči
D18	…uporaba telefona za klic staršev, spremljevalcev…	Uporaba telefona	Pripomočki	Oblika pomoči
D19	…da so učitelji seznanjeni s specifiko otroka… da otroka predstavimo učiteljem...	Ozaveščanje, vključitev učiteljev	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D20	Delovni odnos najprej začnem preko staršev… to se mi zdi tudi nek prvi most za začenjanje delovnega odnosa z otrokom...	Preko staršev	Začetek sodelovanja	Vzpostavljanje delovnega odnosa
D21	…s tem pa razbremenim tudi starše, saj vedo, da bomo za otroka poskrbeli…	Razbremenitev staršev	Zmanjševanje stiske staršem	Sodelovanje s starši
D22	…se srečamo trikrat na leto.	Trikrat letno	Srečanja	Sodelovanje s starši
D23	Odnos poteka počasi…	Čas	Vzpostavitev odnosa	Vzpostavljanje delovnega odnosa
D24	…potrebno je komunicirati…	Komunikacija	Vzpostavitev odnosa	Vzpostavljanje delovnega odnosa
D25	Zelo pomembno se mi zdi tudi to, da starše na srečanjih vprašam, kaj želijo povedati ostalim.	Pridobitev informacij staršev	Posvetovalni del, predaja informacij	Sodelovanje s starši
D26	Pogovor…	Pogovor	Pogovor	Metoda dela
D27	…skupno druženje…	Druženje	Ohranjanje odnosa	Metoda dela
D28	…spremljanje, da si v rednem kontaktu z otrokom…	Spremljanje otroka in reden kontakt	Ohranjanje odnosa	Metoda dela
D29	…pozdravljanje…	Pozdravljanje	Ohranjanje odnosa	Metoda dela
D30	…si del njih.	Biti del otroka	Ohranjanje odnosa	Metoda dela
D31	Vedno upoštevam glas učenca…	Upoštevanje želja, predlogov učenca	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
D32	On sam pove, kaj zmore, kaj ne…	Otrok pove, kaj zmore in kaj ne	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
D33	…če pride do kakšnih reakcij, takoj kontaktiram starše.	Pri reakcijah otroka, takojšen kontakt staršev	Kontakt	Sodelovanje s starši
D34	…jih je treba usmerjati…	Usmerjanje	Spodbujanje in usmerjanje	Metoda dela

D35	…jim postaviti nek cilj…	Postavljanje ciljev	Spodbujanje in usmerjanje	Metoda dela
D36	Ne prepustim ga samemu sebi…	Ne prepuščanje otroka samemu sebi	Spodbujanje in usmerjanje	Metoda dela
D37	Otroka spodbujam…	Spodbujanje otroka	Spodbujanje in usmerjanje	Metoda dela
D38	Jaz mislim, da učitelji upoštevajo glas otroka…	V večini upoštevan glas otroka	Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka
D39	…so ves čas tudi obveščeni za vsako spremembo teh učencev…	Ozaveščanje, vključitev učiteljev	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D40	…po potrebi večkrat…	Po potrebi	Srečanja	Sodelovanje s starši
D41	…me tudi pokličejo, če pride do kakšnih sprememb…	Telefonski klic	Kontakt	Sodelovanje s starši
D42	…gre predvsem za informiranje.	Sprotne evalvacije, informacije	Posvetovalni del, predaja informacij	Sodelovanje s starši
D43	Z učitelji sodelujem preko razrednika…skupaj z njim organizirava sestanke tudi za druge učitelje.	Preko razrednika	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D44	…z razredniki res tesno sodelujem.	Tesno sodelovanje z razredniki	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
D45	Z zunanjimi institucijami kar redno sodelujemo…	Redno sodelovanje	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D46	…komuniciramo prek telefona…	Komunikacija preko telefona	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D47	…prosim starše, da mi pridobijo še kakšno dodatno strokovno, zdravniško mnenje, usmeritve.	Pridobitev informacij staršev	Posvetovalni del, predaja informacij	Sodelovanje s starši
D48	Sodelujemo s svetovalnemu centru za otroke, mladostnike in starše…	Svetovalni center	Institucija	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D49	…pediatrično kliniko…	Pediatrična klinika	Institucija	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D50	…tudi z bolnišnično šolo.	Bolnišnična šola	Institucija	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D51	…le-ta kontaktirala nas, potem smo to predali razredniku, on je potem podal nazaj informacijo....	Medsebojno posredovanje informacije otroka	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D52	'Ocene pridobljene tam, se potem prenesejo na šolo.	Medsebojno posredovanje informacij otroka	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami

D53	…da se seznaniš s primerom…	Seznanitev s primerom	Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem	Učinkovitost
D54	…imaš timsko delo…	Timsko delo	Sodelovanje vseh udeleženih	Učinkovitost
D55	…se informiraš o specifikah…	Informiranje o specifikah	Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem	Učinkovitost
D56	…poslušaš starše…	Poslušanje staršev	Sodelovanje s starši	Učinkovitost
D57	…predinformiranje…	Seznanitev s primerom	Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem	Učinkovitost
D58	…imaš podporo učiteljskega zbora…	Podpora učiteljskega zbora	Sodelovanje z učitelji	Učinkovitost
D59	…da sodelujejo vsi udeleženi…	Sodelovanje vseh udeleženih	Sodelovanje z vsemi udeleženimi	Učinkovitost
D60	Vse je dorečeno, se mi pa zdi, da bi bila težava, če temu ne bi bilo tako.	Dorečenost	Reševanje ovir	Ovire
D61	Za specifična izobraževanja sodelujemo s pediatrično kliniko.	Izobraževanja	Oblike, načini sodelovanja	Sodelovanje z zunanjimi institucijami
D62	Veliko znanja dobim tudi od staršev, saj oni svojega otroka in bolezen poznajo…mene o tem informirajo.	Prejeto znanje od staršev, oni svojega otroka in bolezen poznajo	Prejeto znanje od staršev	Znanje
D63	Pomembno je, da smo strokovni delavci opremljeni z določenimi znanji	Pomembnost opremljenosti strokovnega delavca z določenim znanjem	Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem	Učinkovitost
D64	Menim, da bi še potrebovala določena znanja,…vedno so specifike, možnost novih informacij...	Mnenje o potrebovanju določenih znanj, specifik	Želja, potreba po dodatnem znanju	Izobraževanje
D65	Prijavljam se na izobraževanja za prvo pomoč, grem na Rdeči križ.	Prijavljanje na izobraževanja za prvo pomoč na Rdečem križu	Tečaj prve pomoči	Izobraževanje
D66	Če bi npr. dobila otroka, ki ima specifično bolezen, bi šla na izobraževanje, seveda.	Zanimanje za specifike ob stiku z določenim otrokom	Želja, potreba po dodatnem izobraževanju	Izobraževanje
D67	Če pride otrok, ki ima npr. nek sindrom, povabim zdravnika,…da on predstavi kako in kaj.	Zdravnik	Drugi strokovni delavci	Znanje

Intervju E z otrokom, ki je dolgotrajno bolan:

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	…všeč so mi.	Dobro počutje na srečanjih	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E2	Na srečanjih je veliko bolj mirno…	Mirnost srečanj	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E3	…vem, da me svetovalna delavka razume.	Razumevanje svetovalne delavke	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E4	Na srečanjih se počutim fajn…	Dobro počutje na srečanjih	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E5	…svetovalna delavka mi zna razložiti…	Učna pomoč svetovalne delavke	Učna pomoč	Oblika pomoči
E6	…zdi se mi, da ve več stvari kot učiteljica, o tem, kaj jaz potrebujem.	Razumevanje	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E7	Delava vaje…	Učna pomoč svetovalne delavke	Učna pomoč	Oblika pomoči
E8	…se učiva za test.	Učna pomoč svetovalne delavke	Učna pomoč	Oblika pomoči
E9	…vedno počneva tisto, kar si jaz želim in potrebujem.	Upoštevanje želja, predlogov učenca	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
E10	…ima včasih že pripravljeno kakšno igrico.	Igrica	Igra	Metoda dela
E11	…vedno posluša mene, kaj bi rada delala.	Poslušanje učenke, kaj bi rada počela	Upoštevanje glasu s strani svetovalne delavke	Glas otroka
E12	…me vedno vpraša, kaj bi delala, česa ne razumem…	Vprašanje po mnenju otroka	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
E13	…delava tisto, kar mi ne gre…	Učna pomoč svetovalne delavke	Učna pomoč	Oblika pomoči
E14	S svetovalno delavko se pogovarjam tudi o drugih stvareh…	Delovanje ne samo na formalnem, šolskem področju	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E15	…je drugače kot pa pri pouku, je bolj sproščeno.	Sproščenost	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E16	…ona pa si vzame čas.	Dosegljivost svetovalne delavke	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
E17	Če imam veliko za prepisati, mi ponavadi eni dajo list…	Zapisi učiteljev	Pripomočki	Oblika pomoči
E18	…če ne uspem prepisati, prosim enega od sošolcev, da dokončam.	Dobri odnosi v razredu	Medvrstniški odnos	Medosebni odnosi otroka na šoli
E19	Zdi se mi, da me večina učiteljev vpraša, kaj si želim…	Vprašanje po mnenju otroka	Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka
E20	…so pa to določeni.	Odvisno od učitelja	Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka

E21	Z nekaterimi učitelji imam dogovorjeno, da imam…preduro.	Učna pomoč učitelja	Učna pomoč	Oblika pomoči

Intervju I s staršem otroka, ki je dolgotrajno bolan

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
I1	…naju je z možem povabila na uvodni informativni razgovor...	Preko staršev	Začetek sodelovanja	Vzpostavljanje delovnega odnosa
I2	…pogovarjali o tem, zakaj sploh gre, kakšno bolezen ima hči, kakšna je njena diagnoza, kako so z njo delali v vrtcu.	Pridobitev informacij staršev	Posvetovalni del, predaja informacij	Sodelovanje s starši
I3	…vabljeni še, poleg naju, učiteljica prvega razreda, svetovalna delavka.	Starši, razredničarka, svetovalna delavka	Tim	Sodelovanje z ostalimi zaposlenimi
I4	…so bila priporočila, glede na njeno diagnozo,…priporočilo vrtca.	Priporočilo vrtca	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblike pomoči
I5	Okvirne prilagoditve…v odločbi.	V vsebini odločbe zapisana oblika pomoči otroku	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblike pomoči
I6	…so praviloma redno trije sestanki…	Trikrat letno	Srečanja	Sodelovanje s starši
I7	Po potrebi se dogovorimo za dodatne govorilne ure…	Po potrebi	Srečanja	Sodelovanje s starši
I8	…preko elektronske pošte...	Elektronska pošta	Kontakt	Sodelovanje s starši
I9	…preko telefona.	Telefonski klic	Kontakt	Sodelovanje s starši
I10	Svetovalna delavka je ponavadi tista prva…naredi kontakt z mano…	Prvi kontakt med svetovalno delavko in starši	Kontakt	Sodelovanje s starši
I11	…po potrebi pa jih obiščem, kontaktiram.	Obisk ali kontakt učiteljev po potrebi	Sodelovanje staršev z učitelji	Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi
I12	…napisala elektronsko pošto parim učiteljem,…obiskala sem jih tudi na govorilnih urah, so bili odzivni.	Pozitivne izkušnje glede odzivnosti učiteljev ob kontaktu	Sodelovanje staršev z učitelji	Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi
I13	Z ravnateljico do sedaj neposrednega stika…nisem imela.	Posredno	Sodelovanje staršev z vodstvom	Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi

I14	…vedno je bila do sedaj vezni člen svetovalna delavka ali pa razredničarka.	Posredno	Sodelovanje z vodstvom	Sodelovanje staršev z ostalimi zaposlenimi
I15	…ima 5 ur – eno svetovalno, dve DSP-ja, dve uri učne pomoči.	Dodatne ure strokovne pomoči	Dodatna strokovna pomoč	Oblike pomoči
I16	Vsako leto se spreminja ta porazdelitev ur…	Vsako leto sprememba pri porazdelitvi ur	Dodatna strokovna pomoč	Oblike pomoči
I17	Ima pa prilagoditve, oblike pomoči po odločbi…	V vsebini odločbe zapisana oblika pomoči otroku	Vsebina odločbe, strokovnega mnenja	Oblike pomoči
I18	…možnost pisanja testov izven razreda…	Ocenjevanje izven oddelka	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblike pomoči
I19	…podaljšan čas pisanja…	Podaljšan čas	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblike pomoči
I20	…razmišljamo tudi o delnem ocenjevanju…	Delno ocenjevanje	Prilagoditve pri ocenjevanju	Oblike pomoči
I21	…večja potreba po fotokopiranju zapiskov…	Fotokopije	Pripomočki	Oblike pomoči
I22	Pripomočki, kot so tabele, poštevanka, našteti skloni, vprašalnice.	Tabele, poštevanka, skloni, vprašalnice	Pripomočki	Oblike pomoči
I23	…dodeljeno ima začasno spremljevalko…	Začasna ali stalna	Spremljevalka	Oblike pomoči
I24	… šolske tabore, šole v naravi…	Udeležba spremljevalke na taborih	Spremljevalka	Oblike pomoči
I25	…nekateri učitelji naredijo tako, da ji že med uro dajo zapis ali miselni vzorec…	Pripomočki	Pripomočki	Oblike pomoči
I26	…sta se tekom let sodelovanja zelo povezali, imata ljubeč odnos…	Ljubeč odnos	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I27	…zaupata si, hčerka zelo zaupa svetovalni delavki…	Zaupnost	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I28	…njej je neko zatočišče, kamor bo vedno lahko prišla.	Svetovalna delavka je otroku zatočišče	Odnos med otrokom in svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I29	…sta vzpostavili takšno razmerje, da hčerka tega ne izkorišča – imata dorečeno, kakšen je njun odnos.	Dorečen odnos	Odnos otroka s svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I30	Hčerka je pri njej sproščena.	Sproščenost	Odnos otroka s svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I31	Skupaj se učita tudi samoorganizacije…	Skupno učenje samoorganizacije	Samoorganizacija	Metoda dela

I32	…delujeta ne samo na formalnih, šolskih stvareh…	Delovanje ne samo na formalnem, šolskem področju	Odnos otroka s svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I33	Njun odnos je veliko vreden, kar pa hčerki…zelo pomaga pri napredku.	Velika vrednost odnosa, pomoč pri napredku	Odnos s svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I34	…skrb za hčerko tako iz zdravstvenega kakor tudi iz šolskega stališča.	Skrb za otroka iz zdravstvenega in šolskega stališča	Odnos s svetovalno delavko	Medosebni odnosi otroka na šoli
I35	…upoštevajo njene prilagoditve…	Upoštevanje prilagoditev	Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka
I36	…naleteli tudi na situacije z učitelji, ko je bilo več nerazumevanja, neupoštevanja…	Situacije nerazumevanja, neupoštevanja s strani učiteljev	Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka
I37	…sem s podporo svetovalne delavke to predebatirala in če kaj ni šlo, se je potem izboljšalo.	Podpora in pogovor s svetovalno delavko za izboljšavo situacije z učitelji	Podpora in pogovor	Sodelovanje s starši
I38	V razredu je najraje s skupino vrstnikov, v kateri se počuti dobro, sproščeno, v družbi preprostih ljudi.	Najraje v družbi preprostih ljudi, sproščenost	Medvrstniški odnosi	Medosebni odnosi otroka na šoli
I39	Menim, da ima zdrave odnose...je obdana z osebami, ki si jih je sama izbrala...	Zdravi odnosi	Medvrstniški odnosi	Medosebni odnosi otroka na šoli
I40	…menim, da se počuti sprejeto v razredu.	Sprejetost	Medvrstniški odnosi	Medosebni odnosi otroka na šoli
I41	…čedalje večja potreba po nekem strukturalnemu načinu s strani učiteljev…kakšna tabela, poudarek…	Potreba po strukturalnem načinu	Strukturalni način	Oblike pomoči
I42	… dobila natipkan zapis od učitelja…	Zapisi učiteljev	Pripomočki	Oblike pomoči
I43	…ta digitalna gradiva…	Zapisi učiteljev	Pripomočki	Oblike pomoči
I44	…ali pa da dobi miselni vzorec…	Zapisi učiteljev	Pripomočki	Oblike pomoči
I45	Zdi se mi pomembno, da mi – jaz, svetovalna in učitelj – vztrajamo, jo spodbujamo....	Pomembnost vztrajanja, spodbujanja s strani staršev, učiteljev in svetovalne delavke	Spodbujanje	Učinkovitost
I46	Šolska svetovalna delavka upošteva njene želje, predloge…	Upoštevanje želja, predlogov učenca	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
I47	…učitelji pa nimajo osebnega stika z njo,	Brez osebnega stika oz. premalo s strani učiteljev	Odnos med otrokom in učitelji	Medosebni odnosi otroka na šoli

	premalo oz. ne dovolj, ali pa sploh ne.			
I48	…po mojem mnenju nima priložnosti izraziti svojega mnenja.	Brez možnosti izrazitve mnenja, želja	Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otroka
I49	…direktno vpraša hčerko, izberi si, kako bi ti, kaj bi ti ipd.	Vprašanje po mnenju otroka	Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke	Glas otroka
I50	…oni pa, kakor jaz vidim, ji tudi ne dajo možnosti.	Brez možnosti izrazitve mnenja, želja	Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev	Glas otrok
I51	Glede zdravstvenega stanja hčere največ ve šolska svetovalna služba, je najbolj seznanjena.	Šolska svetovalna služba ima največ znanja, je najbolj seznanjena	Veliko znanja	Znanje
I52	Kar se tiče prilagoditev, oblik pomoči otrok s posebnimi potrebami…učitelji nimajo zadostnega znanja.	Učitelji nimajo zadostnega znanja o prilagoditvah, o oblikah pomoči otrok, ki imajo posebne potrebe	Nezadostno znanje učiteljev	Znanje
I53	Šolska svetovalna delavka ja, ona se redno izobražuje, bere o tem, ve veliko o tem…	Šolska svetovalna delavka ima znanje, se redno izobražuje, bere o tem	Veliko znanja	Znanje
I54	…predmetni učitelji, kakor lahko jaz rečem…nimajo zadostnega znanja.	Predmetni učitelji nimajo zadostnega znanja	Nezadostno znanje učiteljev	Znanje
I55	…spodbudno okolje doma…	Spodbudno okolje doma	Spodbudno domače okolje	Učinkovitost
I56	…bilo bi še bolje, če bi učitelji znali oz. se naučili.	Boljši rezultat ob znanju učiteljev	Opremljenost z znanjem	Učinkovitost
I57	Menim, da bi morali imeti šolski delavci nujna izobraževanja o specifičnih boleznih, kako delati s takšnimi otroki.	Nujnost izobraževanja šolskih delavcev o specifičnih boleznih	Izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe	Izobraževanje

10.4. Osno kodiranje

VZPOSTAVLJANJE DELOVNEGA ODNOSA

1. Začetek sodelovanja
- Prejeta odločba otroka od zavoda (A1, J3)
- Preko staršev (B4, D20, I1)
2. Vzpostavitev odnosa
- Začutiti otroka (B10)
- Medsebojno spoznavanje (B12, B16)
- Gradnja zaupnosti (C15, C24)
- Spoštovanje in sprejemanje otroka (C16, C23)
- Prostovoljnost otroka (C17)
- Ustvaritev varnega prostora (C18, C25)
- Pozorna prisotnost (C22)
- Komunikacija (D24)
- Različno vzpostavljanje odnosa (A11, A12, A14)
- Potreben čas (A13, C20, D23)
3. Koncepti socialnega dela
- Uporaba konceptov socialnega dela (A16, B20)
- Raziskovanje življenjskega sveta (A20, C3)
- Osebno vodenje (B15, B25, C19)
- Etika udeleženosti (B26)
- Dogovor o sodelovanju (B19)
- Krepitev moči (B21)
- Skupno iskanje rešitev (B22, B32)
- Instrumentalna definicija problema (B23)

METODA DELA ŠOLSKE SVETOVALNE DELAVKE

1. Različni pristopi
- Različno delo z otroki, ki so dolgotrajno bolni (A16, A20)
- Poskušanje več načinov dela (F11, G4)
2. Sodelovanje z vsemi udeleženimi
- Izdelava načrta (A6)
- Vsak pove svojo stran (B24)
- Redno sodelovanje z vsemi udeleženimi (C13)
3. Pogovor z otrokom
- Pogovor (C27, D26, G6)
- Pogovor o hobijih (B14, H13, F8)
4. Humor
- Prisoten humor (B11, B17)
5. Igra
- Igra z mlajšimi otroki (B13, C29)
- Igrica (H8, E10)
6. Spodbujanje in usmerjanje
- Spodbujanje otroka (D37)
- Razmišljanje o sebi (C28)
- Usmerjanje otroka (D34)
- Ne prepuščanje otroka samemu sebi (D36)
- Postavljanje ciljev (C30, D35)
7. Ohranjanje odnosa
- Spremljanje, reden kontakt z otrokom (D28)
- Druženje (D27, G5)
- Pozdravljanje (D29)

- Biti del otroka (D30)

OBLIKA POMOČI

1. Vsebina odločbe, strokovnega mnenja
- Odvisna od vsebine odločbe, strokovnega mnenja (A4, A18, B5, B6, C13, D12)
- V vsebini odločbe zapisana oblika pomoči otroku (A5, D1, J20, I17, I5)
- Delovanje po protokolu (D5)
- Priporočilo vrtca (I4)
- Mnenje ustvarjenega tima (C14)

2. Učna pomoč
- Učna pomoč učitelja (A8, B8, E21, F16)
- Učna pomoč svetovalne delavke (B11, E8, F10, H6, F5, H12, H4, F4, H5, F11, H7, E5, E7, E13)

3. Nudenje pomoči tretjega strokovnega delavca
- Psiholog (A9, C14)
- Specialni pedagog (A8)

4. Dodatna strokovna pomoč
- Dodatne ure strokovne pomoči (B7, I15, J19)
- Vsako leto sprememba pri porazdelitvi ur (I16)

5. Prilagoditve pri ocenjevanju
- Podaljšan čas (D13, J24, I19, F15)
- Ocenjevanje izven oddelka (D14, D18, J22, I18, F17)
- Ocenjevanje v zgodnjih jutranjih urah (J23)
- Načrtovanje ocenjevanja (D15, J11)
- Delno ocenjevanje (I20)
- Večje črke na testu (F14)

6. Prilagoditve pri prehrani
- Različna prehrana (D16)
- Tehtanje in zapis hranilnih snovi (G11)

7. Pripomočki
- Pripomočki otrokom, ki imajo težave pri gibanju (C4)
- Uporaba telefona (D18)
- Kartončki, kalkulator, fotokopije (J25), fotokopije (I21)
- Navedeni v odločbi (J21)
- Tabele, poštevanka, skloni, vprašalnice (I25)
- Zapisi učiteljev (E17, I25, I42, I43, I44)

8. Spremljevalec/-ka
- Začasni ali stalni (A7, I23)
- Pridobitev spremljevalca (C5)
- Uspehi ob zaprositvi spremljevalca na Ministrstvu za šolstvo (D7)
- Prisotna ali dosegljiva ob obroku otroka (D7)
- Udeležba spremljevalke na taborih (D8, I27)

GLAS OTROKA

1. Upoštevanje glasu otroka s strani svetovalne delavke
- Upoštevanje otrokovega glasu, govor naprej v njegovem imenu (A22)
- Vprašanje po mnenju otroka (A21, B20, G7, B27, E12, H14, H9, I49, C26, F6, D32)
- Poslušanje učenke, kaj bi rada počela (E11, F7, H10)
- Glas otroka svet, vse bi naredili za otroka (B28)
- Upoštevanje želja, predlogov učenca (D31, C33, E9, I46)
- Glas otroka na prvem mestu (C34)
- Upoštevanje otrokovega mnenja v največji zmogljivi meri (J36)

2. Neupoštevanje glasu otroka s strani učiteljev
- Redko zanimanje za mnenje otroka (A23, B29)
- Učitelj naredi po svoje (C36)
- Brez možnosti izrazitve mnenja, želja (I48, I50)
- Situacije nerazumevanja, neupoštevanja s strani učiteljev (I36)
3. Upoštevanje glasu otroka s strani učiteljev
- Vprašanje po mnenju otroka (G10, E19)
- Odvisno od učitelja (C34, E20, F18, H18, J38)
- V večini upoštevan glas otroka (B30, C35, D38, J37)
- Upoštevanje prilagoditev (I35)

SODELOVANJE S STARŠI

1. Posvetovalni del, predaja informacij
- Sprotne evalvacije, informacije (A28, C10, D42, J4)
- Pridobitev informacij staršev (D3, D25, D47, I2, J2)
- Iskanje ciljev, sklepanje dogovorov (C38)
2. Zmanjševanje stiske staršem
- Razbremenitev staršev (A42, D21, J47)
- Umiritev zadeve, iskanje skupnih rešitev (B36)
3. Izkušnje
- Pozitivne izkušnje (B35, B37, C37)
4. Srečanja
- Individualno sodelovanje (C8)
- Trikrat letno (D22, I6, J8)
- Po potrebi (D40, I11, J7)
5. Kontakt
- Telefonski klic (D41, I9, J8)
- Prvi kontakt med svetovalno delavko in starši (I10)
- Elektronska pošta (I8, J9)
- Preko beležke otroka (J12)
- Vsaj enkrat na dva tedna (J10)
- Ob reakcijah otroka (D33)

SODELOVANJE Z OSTALIMI ZAPOSLENIMI

1. Sodelovanje z učitelji
- Preko razrednika (D43)
- Tesno sodelovanje z razredniki (D44)
- Srečanja z učitelji glede obravnavane snovi, ocenjevanja (C6, C9)
- Individualno sodelovanje (C7)
- Ozaveščanje, vključitev učiteljev (A26, A43, D19, D39)
- Negativne izkušnje (A44, A45, A25, A27, A24)
2. Sodelovanje z ravnateljico
- Nujno sodelovanje z ravnateljico, ona določi strokovni tim (A29)
- Podajanje predlogov ravnateljici (A31)
3. Tim
- Razrednik, svetovalna delavka, strokovni delavci (A3)
- Ustanovitev tima za izdelavo individualiziranega programa (A2, B2)
- Učitelji, ki učijo otroka in razrednik (B3)
- Svetovalna služba (B1)
- Svetovalna služba, starši, zunanje institucije, razrednik (C1)
- Srečanje tima pred pomembnimi dogodki (D10)
- Tim ustvarjen glede na specifiko otroka (D9)

SODELOVANJE Z ZUNANJIMI INSTITUCIJAMI

1. Oblike, načini sodelovanja
- Medsebojno posredovanje informacij otroka (A31, A35, A37, B34, D51, D52)
- Organizacija izobraževanj za udeležene (A33)
- Posreden stik (B33)
- Stik s tistimi, kjer so obravnavani otroci (C40, D2)
- Dobro sodelovanje, obiski na šoli (C44)
- Redno sodelovanje (D45)
- Komunikacija preko telefona (D46)
- Izobraževanja (D61)
2. Institucija
- Svetovalni center (A32, C42, D48)
- Bolnišnična šola (A34, D50)
- Center za socialno delo (C41)
- Zdravstveni dom (C45)
- Pediatrična klinika (D49, A36)

UČINKOVITOST

1. Vzpostavljen odnos z otrokom
- Pomembnost vzpostavljenega odnosa (A11, A47, A38, A39, D12)
- Dober odnos z otrokom (B42)
- Sprejemanje otroka (C45)
- Imeti rad otroka (C46)
- Otrok ima občutek vrednosti (C49)
- Aktivna vključenost (A40)
2. Motiviranost
- Vzdrževanje motiviranosti, sprotno iskanje načinov za učinkovitost (A48)
3. Uporaba konceptov socialnega dela
- Uporaba elementov socialnega dela v procesu (B43)
4. Preverjanje
- Sprotno preverjanje situacije (C50)
5. Spodbujanje
- Spodbudno okolje doma (I55)
- Pomembnost vztrajanja, spodbujanja s strani staršev, učiteljev in svetovalne delavke (I45)
6. Opremljenost strokovnih delavcev z informacijami, znanjem
- Pomembnost opremljenosti strokovnega delavca z določenim znanjem (D63)
- Boljši rezultat pri dobrem znanju učiteljev (I56)
- Seznanitev s primerom (D53, D57)
- Informiranje o specifikah (D55)
- Izobraževanja (A57)
7. Prilagoditve
- Korist prilagoditev (J26, J27)
- Brez prilagoditev ni učinkovitosti (J31)
8. Sodelovanje s šolsko svetovalno delavko
- Najbolj koristne so ure s svetovalno delavko (J28)
9. Sodelovanje s starši
- Vzpostavitev odnosa s starši, sodelovanje s starši (B44)
- Vključenost staršev (A41, C39, C47)
- Poslušanje staršev (D59)
10. Sodelovanje z učitelji
- Dobro sodelovanje z učitelji (A46)

- Vključitev učiteljev (C52)
- Podpora učiteljskega zbora (D58)

11. Sodelovanje vseh udeleženih
- Sodelovanje med vsemi udeleženimi (B45, D59)
- Timsko delo (B41, D54)

OVIRE

1. Udeleženi v procesu
- Neslišanost drugega mnenja (B50)
- Neodstopanje od lastnega mišljenja druge udeležene osebe (B48)
- Nerazumevanje procesa strokovnih delavcev (J45)
- Neznanje strokovnih delavcev (J46)

2. Otrok
- Lahko že pri otrocih (A49)

3. Starši
- Ovire s starši zaradi skrbi (A50)
- Neznanje staršev (J44)
- Neslišanost (B39)

4. Učitelji
- Največja ovira (A51)
- Nerazumevanje stiske otroka (A54)
- Dejanska ovira je sodelovanje z učitelji (B46)

5. Vodstvo
- Neučinkovito sodelovanje (A52)
- Neslišanost vodstva (A53, B53, B51)

6. Šolski sistem
- Zabredlost šolskega sistema (A55)
- Pomanjkanje časa (C55, H16)
- Slabo delovanje šolskega sistema z otroki (J43)
- Preveliki pritiski na otroka (J48)

7. Reševanje ovire, konflikta
- Iskanje rešitev v timu (B54, B47)
- Vključitev, upoštevanje osebe, ki ima drugačno mnenje (B49)
- Opolnomočenje samega sebe (C52, A58)
- Dorečenost (D60)
- Vztrajno delo, iskanje načinov (B40)

ZNANJE

1. Veliko znanja
- Veliko znanja (A60)
- Ogromno znanje svetovalnih delavk (B52)
- Šolska svetovalna delavka ima znanje, se redno izobražuje, bere o tem (I53)
- Šolska svetovalna služba ima največ znanja, je najbolj seznanjena (I51)

2. Izkušnje
- Izkušnje za določeno situacijo (A63)
- Pridobitev izkušenj s konkretnim delom z otroki (B59)
- Največ iz delovnih izkušenj (C54)

3. Fakulteta
- Ogromno znanja iz fakultete (B55)
- Znanje iz fakultete (A56, C53)

4. Prostovoljstvo
- Prostovoljstvo v osnovni šoli (B58)

5. Študijska praksa
- Veliko znanja od prakse (B57)
6. Prejeto znanje od staršev
- Prejeto znanje od staršev, oni svojega otroka in bolezen poznajo (D62)
7. Prejeto znanje od drugih strokovnih delavcev
- Sodelavci (B56, C55)
- Seznanitev z boleznijo, s pomočjo zdravnika (D67)
8. Nezadostno znanje svetovalne delavke
- Brez specifičnih znanj, bolj svetovanje (C58)
- Socialni delavci premalo izobraženi o specifičnih boleznih (C56)
9. Nezadostno znanje učiteljev
- Predmetni učitelji nimajo zadostnega znanja (I54)
- Učitelji nimajo zadostnega znanja o prilagoditvah, o oblikah pomoči otrok, ki imajo posebne potrebe (I52)

IZOBRAŽEVANJE

1. Želja ali potreba po dodatnem izobraževanju
- Želja po dodatnem izobraževanju (A61, B60)
- Zanimanje za specifike ob stiku z določenim otrokom (B61, D66)
- Mnenje o potrebi določenih znanj, specifik (D64)
- Pripravljenost učenja manjkajočih ali potrebnih znanj odvisna od posameznika (J43)
2. Tečaj prve pomoči
- Narejen tečaj prve pomoči, specializiran za šolske situacije (A62)
- Prijavljanje na izobraževanja za prvo pomoč (D65)
3. Izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe
- Izobraževanje na temo otrok, ki so dolgotrajno bolni (A59)
- Izobraževanje o otrocih, ki imajo posebne potrebe (C57)
- Nujnost izobraževanja šolskih delavcev o specifičnih boleznih (I57)

MEDOSEBNI ODNOSI OTROKA NA ŠOLI

1. Odnos med otrokom in svetovalno delavko
- Skrb za otroka iz zdravstvenega in šolskega stališča (I34)
- Velika vrednost odnosa, pomoč pri napredku (I33)
- Delovanje ne samo na formalnem, šolskem področju (I32, E14)
- Sproščenost (I30, E15, F2, G3)
- Občutek varnosti (J30, F3)
- Dorečen odnos (I29)
- Svetovalna delavka je otroku zatočišče (I28)
- Zaupnost (I27)
- Ljubeč odnos (I26)
- Podpora, organizacija (J29)
- Otrok se rad udeležuje srečanj (J32, F1)
- Odprt pogovor, občutek sprejetosti (J33)
- Mirnost srečanj (E2)
- Razumevanje (E3, E6, F13)
- Dobro počutje na srečanjih (E4, E1, G8, G2, H15)
- Dosegljivost šolske svetovalne delavke (E16, G12, H12)
2. Odnos med otrokom in učitelji
- Brez osebnega stika oz. premalo s strani učiteljev (I47)
- Dober odnos (J34, F19, F21, G9)
3. Medvrstniški odnosi
- Sprejetost (I40)

- Zdravi odnosi (I39)
- Najraje v družbi preprostih ljudi, sproščenost (I38)
- Dobri odnosi v razredu (J35, E18, F21, F22, H17)

SODELOVANJE STARŠEV Z OSTALIMI ZAPOSLENIMI

1. Sodelovanje staršev z učitelji
- Pozitivne izkušnje glede odzivnosti učiteljev ob kontaktu (I12)
- Obisk ali kontakt po potrebi (I11, J15)
- Obračanje na učitelje pri splošnih zadevah (J5)
- Redne govorilne ure (J14)
- Največ srečanj z razredničarko (J16)
- Obveščanje večinoma preko elektronske pošte (J17)
- Občasen občutek neslišanosti (J44)
- Stiska ob menjavi razrednika (J42)
- Negativne izkušnje (B38)
2. Sodelovanje staršev z vodstvom
- Posredno (I13, I14)
- Pri večjih stvareh, ob napotitvi (J18)